RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1920. Andra kammaren. Nr 39.

Tisdagen den 13 april.

Kl. 3 e. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 6 innevarande april.

§ 2.

Upplästes följande till kammaren inkomna sjukbetyg:

Vid i dag verkställd undersökning av ledamoten av riksdagens andra kammare lantbrukaren *A. H. Lundén* från Mosseberg i Sandhems församling har han befunnits lida av influensa och lungkatarr, så att han f. n. är oförmögen resa till Stockholm utan måste hålla sängen, betygar

Falköping den 10 april 1920.

Sigfrid Collin,
Prov. Läkare.

§ 3.

Föredrogos var för sig och hänvisades till statsutskottet

dels Kungl. Maj:ts skrivelse, nr 412, med tillkännagivande att bebådade framställningar till riksdagen angående anslag å 1920 års tilläggsstat och 1921 års riksstat till uppehållande av verksamheten vid en statens tryckeriexpedition icke komma att föreläggas riksdagen;

dels ock Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 413, angående tillfällig löneförbättring under år 1921 för viss personal vid armén; och

nr 414, angående tillfällig löneförbättring under år 1921 för viss personal vid marinen.

§ 4.

Vidare föredrogos var efter annan de på kammarens bord liggande motionerna; och remitterades därvid

till behandling av lagutskott motionen nr 415 av herr *Hamrin m. fl.;*

till jordbruksutskottet motionen nr 416 av herr *Bäckman;*

till bankoutskottet motionerna:
nr 417, av herrar *Leander* och *Jeppsson;*
nr 418, av herrar *Bäcklund* och *Werner;*
nr 419, av herr *Welin m. fl.;* och
nr 420, av herr *Anderson* i Knapasjö;

till bevillningsutskottet motionerna:
nr 421, av herr *Jönsson* i Revinge; och
nr 422, av herrar *Hage* och *Johansson* i Sollefteå; samt

till statsutskottet motionerna:
nr 423, av herrar *Hage* och *Johansson* i Sollefteå;
nr 424, av herrar *Hage* och *Lovén;*
nr 425, av herr *Bengtsson* i Norup *m. fl.;*
nr 426, av herr *Vennerström;*
nr 427, av herr *Bärg;* och
nr 428, av herr *Lithander.*

§ 5.

Härefter föredrogos, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 57 och 58, bevillningsutskottets betänkanden nr 20 och 21 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 42—47.

§ 6.

Interpellation. Ordet lämnades nu på begäran till

Herr Sommelius, som anförde: Herr talman, mina herrar! En fältpastor Axel Lord från Reval har i skrivelse av den 28 oktober 1919 till Konungen gjort hemställan om åtals anställande mot vissa svenska medborgare, vilka deltogo som frivilliga i de inrikes strider, som förra året ägde rum i Estland, och anklagelsen avser ett under försvårande omständigheter förövat mord på svenske undersåten Guiseppe Franchi.

Den 9 mars nämnda år hade på grund av vissa uppgivna anledningar några deltagare i den s. k. svenska frikåren i Estland fängslat löjtnant Franchi och i hållen s. k. ståndrätt dömt honom till döden och gåvo honom 20 min. anstånd före arkebuseringen för att giva honom tillfälle att skriva till sin i Stockholm boende hustru och en tioårig dotter. Mörkret föll emellertid på så att Franchi först tidigt på morgonen påföljande dag den 10 mars kl. 5.30 f. m. blev skjuten. Med de första skotten lyckades man icke avliva delinkventen, utan först genom förnyad skjutning befriades han från sina lidanden.

De som deltogo i ståndrätten voro:

Kapten Malmberg
» Liljencrantz

Löjtnant Theander
» Dahne
» Tammelin
» Samselius
» Lundborg
Fänrik Johansson
Fanjunkare Olsson
t. f. Auditör Färling.

Av dessa hade ett par och bland dem Liljencrantz förgäves påyrkat bifall till Franchis enträgna begäran om nåd,

och avrättningen utfördes av:

Underofficerarna Skotte Svensson
B. Ekblom
B. A. Lindgren och
Löjnant E. Dahne.

Svenska utrikesdepartementet har emellertid i skrivelse den 27 januari 1920 hos justitiekanslersämbetet sökt befordra åtals anställande och den senare myndigheten har i skrivelse den 6 februari 1920 resolverat, »att de i Ståndrätten deltagande icke kunna lagligen fällas i Sverige emedan de uppträtt såsom utländska domare».

Som svar på Kungl. Maj:ts skrivelse av den 19 sistlidne december har justitiekanslersämbetet gjort följande uttalande:

»I K. M:ts beslut fann J. K. det för frågan om åtal vara avgörande om ståndrätten, abstracte taget, haft kompetens att fälla dom. För svaret på denna fråga var det relivant, dels huruvida Estland vid den tiden för ståndrättens fungerande hade en sådan internationell ställning, att det överhuvudtaget kunde avses för en stat med egen domsrätt, samt dels, huruvida en av Estlands chargé d'affaires i Stockholm den 11 april 1919 avlåten skrivelse kan enligt diplomatisk kutym anses såsom ett estländska regeringens autoritativa tillkännagivande, att ståndrätten, abstracte taget, haft kompetens att fälla dom.

Utrikesministern, vars utlåtande J. K. begärt i denna sak, har ansett båda de uppställda frågorna böra besvaras jakande.

Med hänsyn härtill, säger nu J. K. torde det vara uteslutet att här i riket anställa åtal mot dem, som deltagit i ståndrätten eller utfört dödsdomen.»

Det har dock uppgivits, att Sverige vid den tid då Franchis avrättning ägde rum ännu icke erkänt Estland som självständig stat. De flesta övriga stater icke heller.

Vid genomläsande av de handlingar, som i detta ärende kommit till synes, kan man knappast frigöra sig från den uppfattningen, att den svenska frikåren bestod av en del äventyrare, som väl knappast kunde kallas disciplinerade, och som, även om man senare i pressen sett en och annan bluffnotis om dessa personers hjältebragder, helt säkert voro föga nogräknade vare sig med andras liv eller egendom, och framför allt är det att beklaga att de ingalunda bi-

Interpellation. (Forts.)

dragit till att ära sitt fosterland. Därom vittnar hela förloppet av denna grymma mordhistoria.

Då jag i detta ärende i en interpellation vänder mig till hans exc. utrikesministern sker det därför, att jag anser, *att* varje svensk medborgares liv så långt lagen förmår bör skyddas, *att* de omständigheter, varunder avlivandet ägde rum, voro avskyvärda, vittnande om en råhet och djuriskhet, som lyckligtvis sällan har sitt motstycke, och varunder Franchi icke ens fick påräkna försvar eller ens hans brottslighet kunde bevisas, *att* enligt överste Mothanders och även andras utsago hava flera — dock icke alla — av den s. k. estniska svenska frikåren på grund av sitt skandallösa uppträdande väckt förbittring och dragit skam över det svenska namnet.

Överste Mothander hävdar därjämte den absoluta frånvaron av formell rätt för vederbörande att genom ståndrätt utfärda dödsdom över en kamrat.

Det är nu något mer än ett år sedan Guiseppe Franchi mördades, och över hans tragiska öde har ännu icke någon klarhet vunnits.

Jag förstår väl, att meningarna i denna fråga kunna stå mot varandra, och jag erkänner villigt svenska utriksdepartementets ansträngningar för att få klarhet i saken, men jag kan icke underlåta att här citera ur svenska strafflagen:

Kap. 1. »Om dem, som svensk straffrätt underkastade äro. § 1: Inländsk man varde efter Sveriges lag och vid svensk domstol dömd för brott, som han begått inom riket, eller å svenskt fartyg eller emot Sverige eller svensk man utom riket, så ock för annat utom riket förövat brott, där konungen förordnar, att det brott här i riket åtalas må.»

Då emellertid förhandlingarna mellan kungl. utrikesdepartementet och justitiekanslersämbetet av handlingarna att döma nu synas vara avslutade, så tillåter jag mig att med andra kammarens medgivande till hans excellens utrikesministern rikta följande spörsmål:

1. Anser hans excellens, att den mellan utrikesdepartementet och justitiekanslersämbetet förda brevväxlingen lett till det resultat att åtal mot deltagarna i dråpet å Franchi enligt svensk uppfattning icke kan anställas på den grund att de kunnat anses anställda i estnisk krigstjänst och sålunda uppträtt som utländska domare?

2. Är eders excellens icke dess mindre benägen att i enlighet med § 1 i svenska strafflagen låta till åtal befordra samtliga svenska deltagare i den s. k. ståndrätten och jämväl dem som å Guiseppe Franchi verkställde dödsdomen?

Jag har här också en del bilagor, som jag ber att få vidfoga interpellationen.

Denna anhållan bifölls.

§ 7.

Avgåvos följande motioner, nämligen

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 315, med förslag till förordning om hyresvärdestegringsskatt:

nr 429, av herr *Jönsson* i Fridhill; och
nr 430, av herr *Lindman m. fl.;*

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 314, angående vissa anslag och lån till främjande av bostadsproduktionen m. m.:

nr 431, av herr *Lindman m. fl.;* och
nr 432, av herr *Hage;*

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 392, angående dyrtidstillägg för år 1920 åt lärare vid vissa statsunderstödda undervisningsanstalter:

nr 433, av herr *von Sneidern m. fl.;*
nr 434, av herr *Jungnell m. fl.;* och
nr 435, av herrar *Welin* och *Olsson* i Ramsta;

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 366, angående dyrtidstillägg för år 1920 åt vissa lärare vid lantmanna- och lanthushållsskolor:

nr 436, av herrar *Welin* och *Olsson* i Ramsta; samt

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 296, angående pensioner åt skolläraren Johan Emil Holmén och skogvaktarförmannen Anders Nikolaus Askerin:

nr 437, av herr *Runefors m. fl.*

Nämnda motioner blevo på begäran bordlagda.

§ 8.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från konstitutionsutskottet:

nr 130, i anledning av väckt motion om ändring i § 13 av förordningen om allmänt kyrkomöte;

från statsutskottet:

nr 108, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående användande av behållning å reservationsanslaget till krigsövningar vid kustfästningarna till bestridande av kostnader för militär tjänstgöring eller studieresor utomlands för officerare vid kustartilleriet;

nr 109, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående täckande av merkostnad för omändring av pansarbåten Svea till depå- och verkstadsfartyg för undervattensbåtar;

nr 110, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bestridande av ökade kostnader för färdigställandet av pansarbåtarna Gustaf V och Drottning Victoria;

nr 111, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp för marinens räkning av maskiner för tillverkning av patronhylsor till kanoner m. m.;

nr 112, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anskaffning av en brandautomobil för Karlskrona varv och fästning m. m.;

nr 113, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående användande av femte huvudtitelns allmänna besparingar till täckande av merkostnad för utförande av minrälsanordningar å kanonbåtarna Rota och Disa;

nr 114, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förhöjning av inackorderingsbidrag för vissa skolpliktiga barn till befattningshavare vid lotsverket;

nr 115, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredande av ytterligare medel till restaurering av Ulriksdals slott;

nr 116, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt för marinintendenten av 2:dra graden G. N. Österdahl att för åtnjutande av tillfällig löneförbättring tillgodoräkna sig viss tjänstgöringstid;

nr 117, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt för underofficeren av 3:dje graden R. S. Karlsson att för åtnjutande av tillfällig löneförbättring tillgodoräkna sig vissa tjänsteår m. m.;

nr 118, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående medel till försök m. m. med olika slag av gördelkonstruktioner å artilleriprojektiler; och

nr 119, i anledning av väckt motion angående dyrtidstillägg å förhöjning i dagavlöning för visst manskap vid armén och marinen;

från bankoutskottet:

nr 127, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 16 och 30 §§ i lagen den 12 maj 1897 för Sveriges riksbank; samt

från första lagutskottet:

nr 129, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 4 § 3 mom. samt 7 och 11 §§ i förordningen den 16 maj 1884 angående patent.

§ 9.

Till bordläggning anmäldes:

bevillningsutskottets memorial, nr 22, angående remitterande till annat utskott av motionerna I: 52, angående ändring i visst syfte av förordningen om taxeringsmyndigheter och förfarandet vid taxering, samt II: 244, om medgivande av rätt för taxeringsnämnd att med sig adjungera sakkunnigt biträde; samt

andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 13, med anledning av första kammarens beslut rörande en inom nämnda kammare väckt motion angående skrivelse till Konungen med begäran om utredning rörande åtgärder till avhjälpande av läkarebristen i de norrländska länen; och

nr 14, med anledning av första kammarens beslut rörande en inom nämnda kammare väckt motion om åvägabringande av utredning och förslag angående åtgärder för beredande av nödig sjukvård åt befolkningen i övre Norrlands fjällbygder.

§ 10.

Justerades protokollsutdrag.

§ 11.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr	*Jeppsson*	under	3	dagar	fr. o. m.	den	13	april,
»	*Lindvall*	»	den	14	april,			
»	*Andersson* i Grimbo	»	4	dagar	fr. o. m.	»	14	»
»	*Moberger*	»	4	»	»	»	14	» och
»	*Bengtsson* i Norup	»	3	»	»	»	14	» .

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 3.31 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Onsdagen den 14 april.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades de vid kammarens sammanträde den 8 innevarande april förda protokollen.

§ 2.

Föredrogos var för sig de på kammarens bord liggande motionerna; och hänvisades därvid

till bevillningsutskottet motionerna:

nr 429, av herr *Jönsson* i Fridhill; och
nr 430, av herr *Lindman m. fl.;*

till statsutskottet motionerna:

nr 431, av herr *Lindman m. fl.;*
nr 432, av herr *Hage;*
nr 433, av herr *von Sneidern m. fl.;*
nr 434, av herr *Jungnell m. fl.;* och
nr 435, av herrar *Welin* och *Olsson* i Ramsta;

till jordbruksutskottet motionen nr 436, av herrar *Welin* och *Olsson* i Ramsta; samt

till bankoutskottet motionen nr 437, av herr *Runefors m. fl.*

§ 3.

Vidare föredrogs bevillningsutskottets memorial, nr 22, angående remitterande till annat utskott av motionerna I: 52, angående ändring i visst syfte av förordningen om taxeringsmyndigheter och förfarandet vid taxering, samt II: 244, om medgivande av rätt för taxeringsnämnd att med sig adjungera sakkunnigt biträde; och biföll kammaren därvid utskottets hemställan.

§ 4.

Andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtanden nr 13 och 14, som nu föredrogos, bordlades åter.

§ 5.

Till avgörande förelåg nu andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 4, i anledning av herrar Halléns och Hanssons i Gårda motion nr 216, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående uppdelning av kronouppbörden på olika terminer.

Ang. uppdelning av kronouppbörden på olika terminer.

I en inom andra kammaren väckt och till dess tredje tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 216, hade herrar *Hallén* och *Hansson* i Gårda föreslagit, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, det täcktes Kungl. Maj:t låta utreda, huru en uppdelning av kronouppbörden på olika terminer kunde genomföras, samt vidtaga de åtgärder, vartill en dylik utredning kunde föranleda.

Utskottet hemställde, att ifrågavarande motion icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Häremot hade herr *Werner* reserverat sig.

Sedan utskottets hemställan blivit uppläst, yttrade:

Herr Hallén: Herr talman! Som kammaren behagade finna av tredje tillfälliga utskottets utlåtande nr 4 angående den motion, som undertecknad jämte en annan medlem av kammaren, herr Hansson i Gårda, väckt, har utskottet kommit till ett avstyrkande resultat. Men om vi se på motiveringen till detta utlåtande, så torde det först och främst vara värt att uppmärksamma den både välvilliga och intresserade hållning, som utskottet lagt i dagen. Jag känner mig också ha all anledning att uttrycka åtminstone min personliga erkänsla för den utomordentligt välskrivna form, som utlåtandet i allmänhet bär prägeln av.

Om man följer detta utlåtandes resonemang, så säger utskottet först och främst, att frågan är av synnerligen stor vikt och innebörd och att utskottet därför anser detta förslag böra bliva föremål för en ingående prövning. Sedan refereras en liknande motion av herr Lind i första kammaren, och så kommer ett referat av vilket öde denna motion har gått till mötes. Den blev av vederbörande utskott i första kammaren avstyrkt och även av den kammaren avslagen.

Utskottet anser sig emellertid böra göra en hel del invändningar mot det sätt, varpå första kammaren har behandlat denna närbesläktade motion. Det säger nämligen på sidan 3, att det anser icke, att denna fråga kan, på sätt första kammarens utskott förmenat, anes löst genom en hänvisning till möjligheten att få uppbörden av kommunalutskylderna fördelad på flera terminer — vi veta ju, att denna rätt är medgiven våra kommuner — utan utskottet erinrar om, att vi motionärer ha rätt, då vi framhålla, att trots det att kronoskatten under de senaste åren varit i ständig stegring, har man icke förmärkt någon lindring i den kommunala beskattningen, och att det därför är uppenbart, att rätten att uppdela den kommunala skatteuppbörden i olika terminer icke i och för sig kan anses onödiggöra

Ang. uppdelning av kronouppbörden på olika terminer. (Forts.)

en liknande uppdelning av kronoskatteuppbörden. Här föreligger således en direkt polemik från andrakammarutskottet gentemot förstakammarutskottet.

Sedan erkänner utskottet självt mycket riktigt, att det avgörande härvidlag är den faktiska stegring av de på kronodebetsedeln upptaga utgifterna, som vi peka på. Såsom vi framhållit i motionen, vill jag erinra kammaren om, att det må gå huru det vill med våra kommunalutskylder, så hoppas vi ju i alla fall, att den nya kommunalskattereformen skall verka utjämnande och för vissa delar av befolkningen medföra lättnad i skattebördan. Men jag undrar, om denna lättnad i skattebördan blir så långvarig. Tendensen i hela lagstiftningsarbetet är ju sådan, att skatterna växa. Jag skulle vilja se den i kammaren, som tror, att i framtiden våra skattebördor bliva lindrigare. Det blir nog en rättvisare fördelning, men att skattetrycket skulle lindras, är väl ingen som tror på. Detta gäller nog även kommunalskatterna. Vad kronoutskylderna beträffar, så är det uppenbart, att här kommer den största stegringen att visa sig. Om detta också icke skulle gälla de direkta utskylderna till staten, så veta vi ju alla, att landstingsskatten påföres våra kronodebetsedlar, och att den kommer att stiga, är alldeles uppenbart. Redan nu ha vi landsting, som kommit upp till en skatt av 2, ja, ända till 3 kr. per bevillningskrona, detta till följd av 1918 års fattigvårdsreform och hela den serie av lagstiftningsåtgärder, som i sammanhang därmed sedermera vidtagits. Jag vill i det avseendet erinra t. ex. om lindringen i de mindre bemedlades sinnessjukvård och utvecklingen av 1917 års barnavårdslag med skyldighet för landsting att uppföra såväl arbetshem som hem för varnartig ungdom o. s. v. Det är icke tu tal om, att landstingsskatten i hela riket kommer att stiga på ett allvarligt sätt, och detta kommer till synes på kronodebetsedlarna. Utskottet erkänner på ett ställe, att redan nu finns det kommuner, där de sammanlagda kronoutskylderna äro lika stora som kommunalutskylderna och möjligen på något håll t. o. m. större. Och att det kommer att äga rum en förskjutning, så att det blir just på kronodebetsedlarna, som det stegrade trycket kommer att visa sig, är alldeles uppenbart. Detta har utskottet ej heller velat direkt vederlägga.

Utskottet kommer emellertid efter en synnerligen välvillig och över huvud taget tillstyrkande motivering till ett avslagsyrkande. Någon har sagt, att utskottet här resonerar så, att det egentligen borde ha kommit till ett motsatt resultat, och en sådan utgång har ju också i liknande fall inträffat någon gång här i kammaren. Utskottet resonerar synnerligen välvilligt för denna reform ända till på mitten av sidan 4. De svårigheter som det anser föreligga, äro i regel hämtade från ett utlåtande av den s. k. statsbokföringskommittén, och det är detta utlåtande, som utskottet hänvisar till.

Men vad är det då för allvarliga betänkligheter, som man har mot en sådan uppdelning på låt oss säga två terminer av kronouppbörden? Jo, kommittén anför, att en rubbning av uppbördsförfarandet skulle även medföra en rubbning i länens redovisningsväsende,

som skulle kunna äventyra den kontroll å redogörarna, som det nya redovisningssystemet möjliggjort. Utskottet har nu ansett, att det kan finnas fog för denna kommitténs farhåga. Men man måste väl säga sig, att detta är ett särdeles dunkelt tal. Varken utskottet eller denna kommitté har anfört, på vad sätt denna rubbning av kontrollen på redogörarna skulle uppstå. Var är det det hakar sig? Kan icke denna inleverering i två olika poster ordnas så, att den systematiska kontroll på redogörarna, som nu försiggår, ändå utövas? Som kammaren behagade finna, säger utskottet icke ett ord om detta, utan insveper denna invändnng i ett enligt min mening ganska stort dunkel.

Ang. uppdelning av kronouppbörden på olika terminer. (Forts.)

Sedan erinrar för resten utskottet om, att första kammarens utskott har menat, att det skulle med det nuvarande budgetåret bliva en viss svårighet, om t. ex. en del av kronoskatten skulle betalas i november eller i början av december och den andra delen för dem, som önskade och hade behov av det, någon gång fram på nästa år, låt oss säga i april eller maj månad. Det skulle äventyra för staten möjligheten att i rätt tid få in sina skattemedel. Emellertid har utskottet varit nog välvilligt att själv slå ihjäl denna invändning genom att med stöd av statsbokföringskommitténs yttrande anföra, att det är ifrågasatt, att budgetåret kommer att omläggas till tiden från 1 juli ena året och till samma dag nästföljande år. Då finnes ur den synpunkten absolut ingenting att erinra mot motionärernas förslag.

Sedan erinrade också utskottet om en sak, och det är det sista, jag skulle vilja citera. Det säger, att »i själva verket de frågor, vilka utskottet haft anledning beröra vid behandlingen av förevarande motion, inom en icke avlägsen tid torde komma att bliva föremål för statsmakternas uppmärksamhet i samband med andra och vidsträcktare förändringar å skattelagstiftningens område». Märk väl, mina herrar, vad innebär ett sådant uttalande? Jo, det är ju bara i de mest generella ordalag sagt här, att dessa olägenheter, som vi påtalat, nämligen svårigheterna för de skattebetalande att på en gång komma ut med de på kronodebetsedeln upptagna utskylderna, komma antagligen att bliva föremål för statsmakternas uppmärksamhet i samband med andra stora reformer på skattelagstiftningens område. Men varifrån utskottet fått detta påstående, säger det ingenting om. Icke kan det stå i samband med propositionen om kommunalskattereformen, som ju icke alls talar om någon uppdelning av vare sig den kommunala eller den statliga skatteuppbörden. Men om det dock är på det sättet, att utskottet under hand hört sig för kanske i finansdepartementet, att man där planerar en sådan sak, som skulle innebära en lättnad i speciellt kronoutskyldernas erläggande, då tycker jag det föreligger för andra kammaren desto större anledning att giva eftertryck åt den uppfattningen, att det bör givas lättnader här, genom ett bifall till motionen som ren opinonsyttring.

Innan jag slutar, tillåter jag mig erinra om en uppgift, som gått genom pressen i dessa dagar och som är synnerligen aktuell i samband med denna motion. Det visar sig nämligen av ett sammandrag av postverkets uppgifter angående kronoutskyldernas indrivning un-

Ang. uppdelning av kronouppbörden på olika terminer. (Forts.)

der år 1919, att summan av skatterestantierna undergått en allvarlig ökning. Det kan nämnas, att det varit 1½ miljon debetsedlar att betala med cirka 145 miljoner kronor, men att icke mindre än 334,860 personer ha uraktlåtit att i föreskriven tid betala sina skatter och att den sålunda oguldna skattesumman uppgår till 12 miljoner kronor. Nu är ju detta icke någon nyhet, såtillvida som man haft allvarliga kronoskatterestantier varje år. Men man kan erinra om, att de äro i växande, och det gäller både relativt och absolut. Antalet försumliga skattebetalare uppgick året förut till 285,674. Här är en ökning av antalet skatteskyldiga, som icke inom föreskriven tid betalat kronoutskylderna, från 15,9 % till 18,14 %. Det visar sig således, att samtidigt som kronouppbörden visar tendens att stiga, så stiger också antalet medborgare, som icke förmå att på en gång betala dessa utskylder. Och det förstå vi alla, att under innevarande år kommer både dessa personers antal och den sammanlagda skatterestantiesumman att visa yttrligare stegring. Det kunna vi se om icke på annat så på kronodebetsedlarnas växande landstingsskatt, som vi ju ha att betala i november och december. Det visar, att det yrkande, om ligger bakom denna motion är fullt motiverad.

Jag skall herr talman, sluta med att yrka bifall till min motion. Jag gör det så mycket hellre, som här föreligger ett behov från olika håll. Det gäller icke bara arbetare och små löntagare. Vi ha hört erinras om av industrimän, hurusom på grund av växande skatter en hel del företag måst lägga upp lån i bankerna för att kunna på en gång betala sin kronoskatt. Om såväl för de minsta som för de största inkomstagarna denna fakultativa rätt förefunnes, så är det klart, att det vore en lättnad. Och jag tycker förresten, att när vi — orsakerna må vara de ena eller de andra — gå mot en tid av icke blott skatteutjämning utan säkerligen också växande skattebördor på alla håll, då borde åtminstone andra kammaren kunna enas om en sådan opinionsyttring, som att staten bör se till, att största möjliga lättnad beredes dessa människor, som vilja på ett lojalt och ordentligt sätt fullgöra sina kontributioner till det allmänna.

Med denna vädjan, herr talman, ber jag att få yrka bifall till motionen.

Herr Olsson i Mora: Herr talman! Det erkännande, som ägnats utskottsutlåtandet, vill jag för min del villigt kvittera med att säga, att jag mycket gärna giver min anslutning till åtskilligt, som nu anförts av den ene av de ärade motionärerna. Det vill emellertid förefalla, som om man på detta håll å ena sidan överdreve betydelsen av den nu påyrkade reformen och å andra sidan icke riktigt erkände de väsentliga svårigheter, som ligga i vägen för reformens genomförande. Det är sant, vad som sades, att man kan ha anledning hoppas, att en lättnad i uppbörden skulle medföra en minskning av restantierna. Men man får härvidlag icke sträcka sina förhoppningar alltför långt, ty det är klart, att om det blir för många uppbörder, så blir det också flera personer, som av ren glömska under-

låta att betala vid uppbörden. Med nuvarande uppbördssystem ha vi kunnat påvisa en väsentlig förbättring i inbetalningen av kronoutskylderna. Alltså, trots skatteökningen ha restantierna minskats.

Ang. uppdelning av kronouppbörden på olika terminer. (Forts.)

Såvitt jag kunnat finna av den utredning, som företagits inom utskottet, ställer sig förhållandet mellan kommunalutskylderna och kronoutskylderna väsentligt olika inom olika kommuner. Regeln torde vara, att för de mindre inkomsttagarna uppgå kronoutskylderna till ungefär hälften av kommunalutskylderna. På en del äro kronoutskylderna större och på några även mindre. Behovet av den nu föreslagna reformen är därför olika inom skilda kommuner, beroende även på, hur kommunaluppbörden är ordnad. I Stockholm t. ex. är uppbörden redan nu ordnad på sådant sätt, att en uppdelning av kronouppbörden på två eller flera terminer med hänsyn till de mindre inkomsttagarna icke anses önskvärd.

Utskottet, som haft att se denna sak mera i stort, har emellertid funnit anledning att ställa sig synnerligen sympatiskt till motionärernas framställning. Ja, utskottet har kanske därvidlag gått litet längre, än vad man skulle hava gått, om det icke funnits anledning att hoppas, att välviljan skulle resultera i ett fullständigt enigt utskottsutlåtande. Utskottet har i sin sympati för motionens syfte förklarat det vara ett statsintresse, att skatteinbetalning för de skattskyldiga anordnas på det för dem minst betungande sätt och att i görligaste mån åtgärder vidtagas för underlättandet av skatteinbetalningen. I anslutning härtill har också utskottet funnit, att den av motionärerna ifrågasatta uppdelningen av skatteuppbörden skulle vara önskvärd.

Men utskottet har icke kunnat blunda för reformens nackdelar och de betydande svårigheter, som skulle uppstå vid densammas genomförande. Redan den allra ytligaste prövning av frågan visar, att det är ofantligt mycket lättare att genomföra en uppdelning av kommunalskatteuppbörden i flera terminer, än när det är fråga om de på kronodebetsedlarna uppförda utskylderna — jag förutsätter nämligen liksom utskottet, att motionärerna avsett alla dessa utskylder och icke allenast den s. k. kronoskatten, varom talas i motionen. En sådan uppdelning av kronouppbörden skulle också, säga vad man vill, medföra kännbara olägenheter för statsverket. Den skulle i viss mån innebära en återgång till de utdömda uppbördsförhållanden som rått före år 1908. Detta skulle betyda, att kronoskatten på t. ex. innevarande års inkomster skulle till en del komma att betalas först år 1922.

Det är vidare så långt ifrån, att reformen, såsom motionärerna gjort gällande, skulle medföra vissa lättnader i uppbördsarbetet, att detta arbete tvärtom skulle enligt den föreslagna reformen fördubblas. Förarbetena lika väl som efterarbetena skulle också i hög grad ökas. För att icke tala om landsfiskalerna och fjärdingsmännen, som väl skulle kunna rå med det ökade besvär, som skulle följa med reformen, så skulle häradsskrivarna, som redan nu hava en mycket tung arbetsbörda, få ännu mera arbete och lika så länsstyrelserna som hava att mottaga och redovisa uppbördsmedlen. Då

Ang. uppdelning av kronouppbörden på olika terminer. (Forts.)

härtill kommer, att en rubbning av uppbördsförfarandet skulle medföra en rubbning av redovisningsväsendet och äventyra den kontroll på redogörarna som infördes 1917, så har utskottet häri sett ett avgörande skäl mot den föreslagna reformen. Den föregående ärade talaren ställde sig tvivlande till denna uppgift, men den är nog fullkomligt ostridig, vilket också framgår av ett betänkande, som föreligger från statsbokföringskommittén, men vilket icke kunnat närmare refereras av utskottet, då dess bokföringstekniska uppställning näppeligen lämpar sig för en populär framställning.

Utskottet har icke kunnat undgå att finna, att reformen medför så avsevärda olägenheter, att fördelarna knappast kunna uppväga desamma. Med nuvarande läggning av budgetåret är det ju också så, att den åtgärd, som i motionen åsyftas, skulle medföra vissa svårigheter och rubbningar ifråga om finansieringen av statsverkets utgifter. Såsom herr Hallén framhöll, är en omläggning av budgetåret ifrågasatt, och kommer denna till stånd, skulle man, enligt vad utskottet erfarit från fullt tillförlitligt håll, hava skäl förvänta, att uppbördsfrågan upptages i sådant större sammanhang, att vi kunna komma till en verklig rationell lösning av den fråga, som nu i starkt begränsad omfattning bragts under riksdagens prövning. Visar det sig härvid möjligt att få både de kommunala och de statliga utskylderna på en och samma sedel, bör uppbörden efter de lokala förhållandena kunna ordnas allt efter som det i varje kommun anses lämpligast.

Jag skulle kunna tillägga, att motionärerna icke uppdragit några riktlinjer för, hur denna reform skulle kunna genomföras, men jag avstår från att ingå på en närmare ganskning av motionen i detta avseende.

Innan jag slutar, bör jag kanske erinra om vad som i förbigående berördes av herr Hallén, nämligen att första kammaren redan avslagit en liknande motion, varigenom ett beslut om bifall till motionen i dag icke kan leda till något positivt resultat innevarande år.

Jag vill sluta med att uttala den förhoppningen, att denna fråga snarast möjligt skall upptagas i det större sammanhang, varom jag talat, ett sammanhang som möjliggör en verkligt rationell lösning av frågan. Med uttalande av denna förhoppning ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr W e r n e r: Herr talman, mina herrar! I utskottets mycket välvilliga utlåtande, som herr Olsson citerade, framhålles, att det är ett statsintresse, att uppbörden av skatten sker på det för skattskyldiga minst betungande sättet. Något längre fram hänvisas till att en uppdelning av skattebördan skulle kunna ske, genom att kommunaluppbörden fördelades på flera terminer, vilket för närvarande i en hel del fall genomförts, såsom exempelvis i Stockholm, där man på detta sätt åstadkommit en rationell uppdelning av skatteuppbörden. Utskottets motivering haltar dock i det avseendet, att redan nu, såsom utskottet självt konstaterar, i en del kommuner förhållan-

det är det, att kronoskatten är den större skatten, under det att kommunalskatten är en mindre ekonomiskt tryckande skatt. Då förfaller det skälet, att man genom att uppdela den mindre skatten skulle kunna underlätta betalningen av den större skatten, som kronoskatten på vissa håll redan är och i allt större utsträckning i framtiden kommer att bli. Därtill kommer, att man måste erkänna, att för de mindre löntagarna, särskilt arbetarna, är tidpunkten för betalandet av kronoskatten den minst lämpliga. Det är ju just vintertiden med de så ökade behoven på andra områden, strax före årsskiftet, mellan den 1 november och 15 december, som kronoskatten skall betalas. De stora restantierna, som sista året uppgingo ända till 12 miljoner kronor, visa ju också, att det för många är en omöjlighet att betala dessa skattebelopp vid denna tidpunkt. Det blir emellertid icke bättre genom att de komma på restlängden, i vilket fall skatten indrives strax efter årsskiftet, även det vid en tidpunkt, då denna utbetalning för de mindre ekonomiskt väl situerade skattebetalarna är ytterst kännbar. Från deras synpunkt är det av en oerhört stor betydelse, om de skulle få skatten, såsom motionärerna föreslagit, uppdelad på två terminer, exempelvis med en del vid den nuvarande tidpunkten och med en del längre fram i maj månad. En sådan uppdelning skulle från min synpunkt sett, icke medföra de svårigheter vare sig i uppbörds- eller redovisningshänseende, som utskottet motiverar sitt avslagsyrkande med, ett yrkande, som enligt min mening endast stöder sig på det utlåtande, som från tjänstemannahåll, nämligen från statsbokföringskommitténs sida har presterats.

Ang. uppdelning av kronouppbörden på olika terminer. (Forts.)

Jag kan icke gilla den slutledning, som utskottet kommit till i sin motivering, då det förväntar, att denna fråga skall få sin slutgiltiga och från alla sidor lyckliga lösning i samband med kommande skattereform, utan jag tror tvärtom, att under den närmaste tiden förhållandena komma att skärpas och bli olidligare, än vad de för närvarande äro. Och det kan icke undvikas, att ehuru första kammaren redan avslagit en liknande motion, ett bifall till utskottets avstyrkande hemställan skulle kunna tolkas som ett direktiv, att frågan redan nu vore tillräckligt väl tillrättalagd och att något behov av någon omläggning icke skulle förefinnas. En sådan tolkning har naturligtvis utskottet icke förutsett, men jag kan icke komma till annan slutsats, än att ett bifall till utskottets hemställan skulle innebära ett sådant direktiv, att frågan i stort sett skulle vara slutligt löst.

Då jag icke kan vara med om att medverka härtill, och då jag behjärtar de stora sociala fördelarna av en uppdelning av kronoskatten, skall jag be att i enlighet med reservationen få yrka bifall till motionen.

Herr H a l l é n: Herr talman! Jag ber om överseende, för att jag än en gång tar till orda, men om kammaren lyssnade till den avslagsmotivering, som den ärade representanten på Dalabänken framförde, undrar jag verkligen, om vi, därest vi vilja vara objektiva, kunna anse den fullt övertygande.

Herr Olsson i Morastrand sade, att behovet av en lindring i

Ang. uppdelning av kronouppbörden på olika terminer. (Forts.)

uppbörden är mycket olika i olika kommuner, och det är också detsamma, som utskottet säger. Man erkänner, att det redan nu finns vissa kommuner, där kronoutskylderna äro hart när lika stora som kommunalutskylderna, möjligen även kommuner, där de förra äro ännu större, men jag vill erinra om, och det har icke kunat vederläggas, att den allmäna tendensen är, att kronoutskylderna äro i ständig stegring. Nu framhöll herr Olsson, att det sedan flera år tillbaka har förmärkts en växande ordentlighet i fråga om inbetalningen av kronoutskylderna och att det är först sista redovisningsåret, år 1919, som visar en sådan stark ökning av skatterestantierna. Men, mina herrar, vari har denna ökning sin grund? Jo, naturligtvis däri, att nu först börja landstingen komma i gång med sina stora anslagsarbeten och med sina växande utgifter. Man kan fråga nästan varenda landstingsman både inom och utom denna kammare, om han icke för varje år efter landstingets slut med bekymmer frågar sig, hur man skall kunna finansiera allt detta med den uppbörd, som man hittills haft, och om den icke behöver göras grundligare och mera pengar tagas ut. Jag menar således, att kronoutskyldernas allmänna tendens att stiga över hela landet, kunna vi icke komma ifrån. Det är visserligen nu, såsom statsbokföringskommittén säger på sista sidan i utskottsutlåtandet, att man icke får förbise, att behovet av en uppdelning är mycket större, då det gäller kommunalutskylderna, än då det gäller kronoutskylderna. Men det dröjer icke många år, förrän det blir det omvända förhållandet, om det blir, som Kungl. Maj:t lovar med det nya kommunalskatteförslaget. Om man genom de lättnader, som detsamma skulle medföra, kunde lyckas att hålla kommunalskatten nere, så är det i stället kronoutskylderna, som komma att ideligen växa, och det ligger i statsmakternas intresse att bereda lättnader i fråga om kronoskatten, där tyngdpunkten då kommer att läggas.

Herr Olsson säger emellertid också, att i Stockholm förefinnes icke något behov av denna omläggning. Det är möjligt, men Stockholm är icke hela landet, och alla dessa hundratusentals skattdragare ute på landsbygden, särskilt de inkomsttagare, som det här gäller, får man därför icke förbise, utan man bör söka tillgodose även deras behov.

Sedan sade herr Olsson en sak, som jag är säker om att kammaren ögonblickligen skall kunna vederlägga. Han påstod nämligen, att med den rätt till uppdelning av skattebetalningen, som motionen avser, blir det ett ökat och fördubblat arbete för häradsskrivare, landsfiskaler, fjärdingsmän och alla, som skola sättas i gång för att indriva restantierna. Det är mycket riktigt, att det innebär en fördubbling, men man kan väl ur skattebetalarnas synpunkt fråga sig: varför skall man lägga dessa indrivningsåtgärder i så stor omfattning på dessa funktionärer, när det gäller kommunalskatten, men icke när det gäller kronoskatten? Man säger, att det är viktigare att sätta i gång denna stora apparat för kommunalskatten, enär denna är den större skatten. Men det är att märka, att när vi gå emot en tid, då förhållandena bli omvända, är det mera angeläget att få sätta i gång dessa funktionärer, när det gäller kronoutskylderna, än när det

gäller kommunalutskylderna, som man tror skola bli så mycket lättare att bära.

Ang. uppdelning av kronouppbörden på olika terminer. (Forts.)

Vidare har jag gjort den invändningen mot utskottet, att det talar ett alltför dunkelt orakelspråk, när det talar om svårigheterna att hava kontroll på redogörarna, ifall man har kronouppbörden fördelad på två terminer. Jag bad herr Olsson att närmare utveckla för kammaren, vari detta rysliga krångel består och var det hakar sig, så att man icke kan tillräckligt effektivt kontrollera uppbörden och redogörarna. Herr Olsson sade, att sådana rent tekniska bokföringsfrågor äro av den invecklade och krångliga natur, att de svårligen lämpa sig för en utläggning här i riksdagen. Jag tror nog, att detta kan vara svårt, men i alla fall hade det väl varit möjligt att på ett populärt och begripligt sätt tala om för oss, vilka de hart när oöverkomliga svårigheter äro, som resa sig här. Vi kunna nog förstå litet var, att det icke skulle vara så förtvivlat svårt att kunna upprätthålla denna redovisnings- och kontrollapparat, även ifall den ena delen av uppbörden skedde den 15 december och den andra den 15 maj. Att en sådan sak skulle kunna tekniskt ordnas ganska lätt, det tror jag, att vi äro ganska övertygade om. Jag vill också erinra om, att med den växande tendens, som kronoutskylderna hava, finnes det väl ingenting, som är svårare för många fattiga människor än att 8—10 dagar före julhelgen punga ut med en skatt, som även för arbetarna nu kan stiga till 150 à 200 kronor. Att man sålunda bereder dem denna lättnad i fråga om andra utskylder, men icke i detta avseende, kan naturligtvis icke försvaras.

Nu vill herr Olsson förespegla kammaren den sköna utsikten, att vi en gång i framtiden skola få ett slags debetsedlar, där alla möjliga skatter äro upptagna, och sedan skola dessa portioneras ut på årets olika tider. Ja, det är mycket möjligt, att man kan tänka sig en sådan anordning, men därom ha vi icke det ringaste auktoritativa uttalande eller löfte, och då måste det i alla fall sägas vara en sak, som ligger åtskilligt långt in i framtiden, om den över huvud taget kan genomföras. Därför tycker jag, att detta är en otillräcklig tröstegrund att ankra fast vid.

Som ett slutord sade herr Olsson något, som även den näst föregående ärade talaren upptog till bedömande, nämligen att det är icke värt att bråka om detta, då första kammaren redan sagt sitt ord. Men det får man väl säga med all veneration för medkammaren, att nog passera där ibland litet besynnerliga saker. Där råder ibland aprilväder, ena gången är det si och andra gången så. Var första kammaren finns nu för tiden, är icke så lätt att veta, och så mycket har icke denna kammare förut låtit imponera på sig av första kammarens käcka avslag. Det har ju sina traditioner, så att detta kan icke vara något bärande argument emot att, om man över huvud taget sympatiserar med förslaget, man giver sitt votum som en opinionsyttring. Hur ofta har det icke hänt, att när här funnits ett intresse, har denna kammare, fullkomligt hopplöst i övrigt, givit uttryck för sin opinion, oavsett vad medkammaren till äventyrs kunnat besluta.

Ang. uppdelning av kronouppbörden på olika terminer. (Forts.)

Jag anser, att det föreligger mycket goda skäl att göra så i detta fall, varför jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Pehrsson i Bramstorp: Herr talman, mina herrar! Jag har icke tillräckligt tagit del av den fråga, som här föreligger, för att kunna bedöma behovet av en uppdelning av kronoskatten på flera uppbördsterminer. Det förefaller mig emellertid, att varje människa bör så småningom lära sig inse, att man bör reservera penningar för kommande utgifter. Jag skall emellertid icke närmare yttra mig om behovet av en sådan uppdelning. Men när herr Hallén här gör gällande, att restantierna under det senaste året ökats, vill jag påpeka, att man bör taga i betraktande, att det finnes många skattdragare numera, som tidigare icke varit uppskattade för inkomst. Det är ju så numera, att nästan varje tjänare blir upptaxerad för inkomst och påföres en viss skatt. Det är väl icke herr Hallén obekant, att vid den tidpunkt, då debetsedlarna tillställas dessa personer, finnas många av dem icke kvar på den ort, där de äro mantalsskrivna, utan hava redan flyttat. Mången gång hava icke vare sig arbetsgivare, pastorsexpeditioner eller kommunala myndigheter reda på, vart de flyttat, och detta är den förnämsta anledningen till de ökade restantierna. Jag har bland annat såsom ordförande i kommunalnämnden haft anledning att sysselsätta mig med detta, och det är min uppfattning, att av de restantier, som nu äro till finnandes, största delen är beroende just på det förhållandet, att vederbörande icke äro att anträffa på den ort, där de äro mantalsskrivna.

Jag har endast velat påpeka detta vid denna frågas behandling.

Herr Eriksson i Stockholm: Herr talman! Det har redan under debatten framhållits, att i Stockholm betalningsterminerna äro något så när jämnt fördelade över hela året, och som en följd därav har jag personligen icke någon erfarenhet om behovet av en sådan förändring, som i denna motion föreslagits. För mig har emellertid kärnpunkten vid frågans bedömande legat just i det, som uttalats i början av utskottets utlåtande, nämligen att det är visserligen ett statsintresse, att skatten till staten inflyter, men det är lika mycket ett statsintresse, att bördorna för de skattebetalande bli så utjämnade som möjligt, och ur denna synpunkt har för mig förelegat skäl att ägna denna motion den ingående prövning, varom också utskottets utlåtande bär vittne.

Även om jag alltså personligen sympatiserar med den tanke, som här av motionärerna förebragts, måste jag å andra sidan böja mig för de skäl, som anfördes inom utskottet vid frågans behandling. Från snart sagt alla ledamöter av utskottet, som voro bosatta på landsbygden, framhölls, att det enligt deras erfarenhet icke fanns avgörande skäl, som talade för en omläggning av kronoskatten i sådant avseende, att man skulle förflytta skattebetalningen från den årstid, då den nu äger rum, till annan tidpunkt. De framhöllo, att ur deras erfarenhet talade avgörande skäl för, att hösten är den lämpligaste

tidpunkten för denna skattebetalning. Sålunda förelåg det en ganska enstämmig mening inom utskottet för att icke bifalla denna motion. Det var visserligen ett mindretal, som särskilt till en början synnerligen livligt sympatiserade med den tankegång, som motionärerna förebragt, och jag ber att få bekänna, att jag också anslöt mig till denna ståndpunkt.

Ang. uppdelning av kronouppbörden på olika terminer. (Forts.)

Emellertid är det icke allenast den myndighet, vars utlåtande här bifogats utskottsbetänkandet, som varit i tillfälle att framlägga sin erfarenhet inför utskottet. Utskottet har nämligen under hand talat med ämbetsmän, som i sin dagliga gärning ha att taga befattning med skattebetalningen. Vi ha sålunda talat vid en tjänsteman inom Stockholms stad, som har skattebetalningen om hand, och även vid en motsvarande tjänsteman inom ett landsdistrikt i Stockholms omedelbara närhet. Dessa tjänstemän ha uttalat, att deras erfarenhet tyder på, att det icke skulle vara möjligt och lämpligt ur statens synpunkt att villfara den framställning, som motionärerna här gjort, ty det skulle orsaka sådana olägenheter, framför allt i fråga om indrivningen av skatterestantierna, att det skulle praktiskt taget bli omöjligt att genomföra detta förslag. Jag sade i utskottet, och jag kan säga det också här, att det är ju visserligen ämbetsmannasynpunkter, som i detta avseende läggas på frågan, och utskottet har förnämligast att taga hänsyn till, hur frågan ter sig för medborgarna i landet. Man borde fördenskull icke taga avgörande hänsyn till dessa synpunkter, framförda av ämbetsmän. Men det kan icke hjälpas, man måste dock taga en viss hänsyn till de synpunkter, som ämbetsmännen lägga fram vid frågans bedömande, synpunkter som deras erfarenhet lett dem till.

Jag ber emellertid i detta sammanhang att få erinra om en sak. Det är icke många år, sedan man inom statsförvaltningen genomförde en reform i fråga om inbetalningen av kronoskatten. Förut var denna inbetalning förlagd till februari månad. Man ansåg emellertid, att skatten borde inflyta till statsverket samma år den utdebiterades, och som en följd av detta lades kronouppbördsstämman om, så att den nu förekommer i slutet av det kalenderår, under vilket skatten debiterats. Det förefaller mig, att om man skulle tänka sig en lösning av denna fråga i den riktning, som motionärerna påyrka, skulle det i viss mån innebära en återgång till det förut rådande förhållandet, och jag vet icke, huruvida man skulle vara beredd att medverka till ett sådant steg så snart efter det man genomfört den förra reformen.

Nu säger utskottet i slutet av sitt utlåtande, att det är antagligt, att de av motionärerna framförda synpunkterna i alla fall rätt snart komma under statsmakternas behandling, och detta har för utskottet varit ett skäl att för närvarande hemställa, att motionen icke måtte föranleda någon kammarens åtgärd. Därtill har också kommit det skäl, som förut påpekats, nämligen att ett positivt resultat nu icke kan vinnas, på grund av att denna fråga redan varit föremål för behandling i första kammaren och där fallit.

Ang. uppdelning av kronouppbörden på olika terminer. (Forts.)

Jag ber sålunda, herr talman, att för min del få ansluta mig till yrkandet om bifall till utskottets hemställan.

Herr Werner: Herr talman! Gentemot herr Pehrsson i Bramstorp skulle jag blott vilja framhålla, att, då han säger, att den bristande inbetalningen av skatter icke skulle bero på att skattedragarna saknade förmåga att bära skatten, måste man ju medge, att det däri kan ligga en viss sanning. Som jag förut nämnde, befarar jag dock, att det för dem, som befinna sig i samma ekonomiska och sociala ställning som jag själv, betyder en tämligen stor åderlåtning, att av den avlöning eller del av årsinkomst, som utkvitteras exempelvis dagarna före jul eller den 1 december, nödgas lämna mer än hälften till kronoskatten, och det just vid en tidpunkt, då ens behov naturligtvis fördubblas i förhållande till andra tider på året.

Detta skulle ju uteslutande tala för, att själva tidpunkten vore olämplig, men det kan ju hända, att det från statsnyttans synpunkt är nödvändigt att en del av skatten indrives just vid denna tidpunkt. Emellertid skulle genom ett bifall till motionen, och om utredningen resulterade i en sådan uppdelning av kronouppbörden, som föreslagits, åtminstone de svåraste missförhållandena avhjälpas.

Herr ordförandens i utskottet påpekande, att ett bifall till denna motion skulle föra oss tillbaka till förut gällande förhållanden, då skatten indrevs ett år senare i förhållande till inkomstens förvärvande än nu är fallet, äger ju bärande kraft för tillfället, men alla förutsätta vi ju, att en sådan form skall genomföras, att budgetåret omlägges. I och med denna omläggning bortfaller också fullständigt detta skäl.

Herr ordföranden anmärkte, att det just vore tjänstemannasynpunkterna, som ville påvisa svårigheterna att i detta fall biträda motionärerna. I det avseendet kan jag bestyrka, att just statsbokföringskommitténs inlaga var den, som avgjorde motionens öde i utskottet. Det ligger nog en överdrift i de uttalanden, som denna statsbokföringskommitté har gjort, då den t. o. m. ifrågasätter, om det med landsstatens och postens nuvarande organisation är möjligt att genomföra förslaget i fråga. Visserligen blir det en ökning i arbetsbördan, men den blir dock icke så oerhört stor för landsstatens tjänstemän. För häradsskrivaren medför det icke en fördubbling av arbetsbördan, utan han kommer endast att nödgas bifoga två stycken skattepostanvisningar vid skattesedeln, under det att han nu endast behöver bifoga en. Att ifylla ytterligare en skattepostanvisning för varje skattedragare kan naturligtvis icke i och för sig medföra så oerhört stora svårigheter. I fråga om uppbörds- och redovisningsväsendet kan jag icke finna, att det föreligger den ringaste svårighet att få redovisningen effektivt kontrollerad, därför att uppbörden skulle ske i två omgångar i stället för en.

Jag finner alla skäl tala för, att andra kammaren genom ett bifall till motionen uttrycker sin sympati för förslaget och därigenom ger statsmakterna en möjlighet att just slå in på den väg, som även

tredje tillfälliga utskottet förutsätter vara den lyckligaste för alla, nämligen att skattebördan blir på bästa möjliga sätt jämnt fördelad, så att det för skattedragarna blir möjligt att i större utsträckning än nu i rätt tid fullgöra sina skyldigheter till stat och kommun.

Ang. uppdelning av kronouppbörden på olika terminer. (Forts.)

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Votering begärdes likväl av herr Hallén, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar.

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den i ämnet väckta motionen.

Omröstningen utföll med 124 ja mot 49 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 6.

Vid nu skedd föredragning av andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 5, i anledning av herr Bengtssons i Kullen motion nr 273, om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om anordnande av statlig kontroll över de enskilda järnvägarnas tidtabeller blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Jämlikt § 63 riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

§ 7.

Om upphävande av stadgandena ang. krigsdomstolar m. m.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget första lagutskottets utlåtande, nr 24, i anledning av väckta motioner om upphävande av stadgandena angående krigsdomstolar m. m.

Till behandling av lagutskott hade hänvisats

dels motionen nr 147 i första kammaren av herr *Lindhagen*, som hemställt, att riksdagen ville för sin del besluta att upphäva såväl det ofredliga och betungande stadgandet om krigsdomstolar i fredstid som även pappersbestämmelsen om krigsdomstolar i krigstid;

dels ock motionen nr 250 i andra kammaren, av herr *Vennerström m. fl.*, däri föreslagits, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t

Om upphävande av stadgandena ang. krigsdomstolar m. m. (Forts.)

begära skyndsamt framläggande av förslag om upphävandet av all krigslagstiftning.

Första lagutskottet, vilket behandlat ifrågavarande motioner, hemställde,

1:o) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville, efter verkställd utredning, huruvida krigsdomstolarna i fredstid skulle kunna avskaffas, för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda;

2:o) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning, huruvida och i vad mån en humanisering av bestämmelserna i nu gällande strafflag för krigsmakten skulle kunna vidtagas, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda; samt

3:o) att herr Lindhagens och herr Vennerströms m. fl. motioner, i vad de ej blivit genom utskottets hemställan under 1:o) och 2:o) besvarade, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade likväl avgivits:

vid punkten 1:o) av utskottets hemställan

av herrar *Svensson* i Betingetorp och *Thore;*

av herr *Reuterskiöld,* som ansett, att utskottet bort hemställa, att herr Lindhagens ovanberörda motion måtte av riksdagen avslås; och

av herr *Rogberg* och greve *Spens,* som i likhet med herr Reuterskiöld ansett, att herr Lindhagens motion bort av utskottet avstyrkas; samt

vid punkten 2:o) av utskottets hemställan

av herr *Reuterskiöld,* som ansett, att utskottet bort hemställa, att den av herr Vennerström m. fl. väckta motionen icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

av herrar *Rogberg,* greve *Spens, Svensson* i Betingetorp och *Thore,* som instämt med herr Reuterskiöld; samt

av herrar *Walles, Lindqvist* i Kosta, *Leo, Billqvist* och *Söderberg,* som ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av herr Vennerströms m. fl. motion måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta utreda, huruvida och i vad mån den för krigsmakten gällande strafflagen skulle kunna upphöra att gälla, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Efter föredragning av punkten 1:o) anförde:

Herr H a m m a r s k j ö l d: De tre motionärerna från andra kammaren framhålla bl. a., att den nu pågående demokratiseringen borde ha till följd, att de medborgare, som nödgas krypa in i vapenrocken, få ha sin ställning kvar som fria medborgare och icke berövas sin

medborgerliga frihet. Det kan hända, att det är en slump, men i så fall en slump, som är förbluffande lik en tanke, att samtidigt som utskottets utlåtande i denna fråga kom på kammarens bord, förekom i tidningen Folkets Dagblad Politiken en artikel av en av motionärernas partivänner i första kammaren, vilken under rubriken »Historiska lärdomar» upptar en del militärpolitiska spörsmål.

Om upphävande av stadgandena ang. krigsdomstolar m. m. (Forts.)

Jag tillåter mig att ur denna artikel anföra några utdrag. Det heter där bl. a.: Det militära försvaret måste så långt, som görligt är, erövras åt arbetarklassen. Författaren kommer i denna sin kamp tillbaka till vissa ståndpunkter, »som den gamla socialdemokratin i sin radikala och revolutionära ungdom omfattade, men som nu övergivits av de flesta dess epigoner. Så t. ex. den gamla av de revolutionära demokraterna som Lasalle, som Jaurès, ja, som Branting i yngre år hävdade sats: en man, en röst, ett gevär.» Han framhåller även vikten av »arméns och flottans demokratisering», och att man i detta syfte bör söka göra den väpnade makten »så mycket tjänlig för arbetarklassens syften som möjligt är». Slutligen framhåller författaren, att »ett på huvudsakligen arbetar- och lantarbetarklasserna byggt milis-system, där varje soldat har sitt gevär hemma på väggen och varje bruk och by sin rustning i övrigt hemma hos sig, är det demokratiska mål i avseende å militärsystemet, som arbetarklassen måste sträva till».

Jag tror, att det vore ganska välbetänkt, om kammaren hade denna artikel i minnet, då militära reformförslag framkomma ifrån artikelförfattarens partivänner, och jag anser, att detta bör gälla icke minst i ett fall som detta, då framställningen avser icke endast krigsdomstolarna utan även krigslagstiftningen i dess helhet samt sålunda kommer eller åtminstone kan komma att inverka på den militära manstukten och disciplinen.

I utskottsutlåtandet framhåller utskottet följande: »Utskottet anser ett system med särskilda krigsdomstolar ej vara förenligt med principen om medborgarnas likhet inför lagen.» Jag kan icke tolka detta uttalande på annat sätt, än att man alltid bör komma inför domstolar med fullt lika sammansättning. Huru skulle det bli i detta fall, om en ändring beslötes i enlighet med motionens syfte? Jag skall endast anföra några exempel.

En värnpliktig, som tillhör ett Stockholmsregemente, kommer då inför en avdelning av Stockholms rådstuvurätt med en ordförande och två bisittare. De äro alla tre rådmän, civilassessorer eller kriminalassessorer, d. v. s. juridiskt bildade personer, vilka gjort domarkallet till sin uteslutande uppgift.

En annan värnpliktig tillhör ett truppförband i Vaxholm. Han kommer inför rådstuvurätten i Vaxholm. Där finnas också tre medlemmar. Ordförande är juridiskt bildad, men han har långt ifrån domarvärvet till sin uteslutande eller ens huvudsakliga uppgift, utan är även överexekutor och har annan befattning med stadsstyrelsen. De två andra medlemmarna av denna domstol äro illitterata rådmän.

Sedan kunna vi taga ett exempel från den nyblivna staden Hässleholm, där skånska trängkåren är förlagd. Det finns ingen rådstu-

Om upphävande av stadgandena ang. krigsdomstolar m. m. (Forts.)

vurätt i Hässleholm, utan staden lyder under landsrätt. Den värnpliktige kommer sålunda inför häradsrätten, som består av en ordförande, häradshövdingen, vilken är juridiskt bildad och uteslutande har domarekallet till sin uppgift; samt en nämnd på tolv illitterata nämndemän. Möjligen kunna vissa mål behandlas vid sammanträde med den nyligen antagna tremannanämnden.

Detta kan man emellertid icke anse innebära full likställighet i utskottets mening.

Huru ser nu den påtalade militära krigsrätten ut? Jo, i den sitter en krigsdomare såsom ordförande, en auditör, som också är juridiskt bildad, samt två militärer, i regel en kapten och en fanjunkare. Vilka personer sitta såsom krigsdomare? Arméns i dagarna utkomna rulla upptager 23 krigsdomare. Av dem äro 7 borgmästare, 4 rådmän och 2 civilassessorer. Sammanlagt äro sålunda 13 krigsdomare, medlemmar av rådhusrätt. Av de övriga äro 8 häradshövdingar, d. v. s. ordförande i häradsrätt; detta gör sammanlagt 21. Det är blott 2 av krigsdomarna, vilka icke äro medlemmar av rådhusrätt eller häradsrätt. Av dessa två är den ene juris professor och den andre häradsskrivare och vice häradshövding.

Nu skola vi med ett par exempel se, huru det skulle gå, om vi omedelbart genomförde den av motionärerna åsyftade förändringen. Jag skall taga ett exempel, som ligger motionärerna nära, nämligen Norrlands trängkår i Sollefteå. Skall den värnpliktige nu ställas inför kårens krigsrätt, sitter där såsom ordförande krigsdomaren Bergström, och krigsrätten består i övrigt av en auditör, en kapten och en fanjunkare. Nu är emellertid häradshövding Bergström tillika ordförande i stadsstyrelsen i Sollefteå och ordinarie domhavande i Ångermanlands mellersta domsaga. Om vi nu med en gång genomförde en sådan reform, som den här ifrågasatta, skulle sålunda vår värnpliktige i stället komma inför häradsrätten i Ångermanlands mellersta domsaga, och där återfinna såsom ordförande sin gamle krigsdomare häradshövdingen Bergström, men i stället för auditören och de två militärerna består häradsrätten av en nämnd i vilken ingen är jurist eller särskilt militärt sakkunnig. Tager jag ett annat exempel från en trängkår, som ligger i en strörre provinsstad t. ex. Östgöta trängkår i Linköping, skola vi finna, att kårens krigsrätt utgöres av borgmästaren i Linköping Ramsay såsom krigsdomare, rådmannen i samma stad Winberg såsom auditör samt en kapten och en fanjunkare. Skulle nu ändringen genomföras, kommer den värnpliktige inför rådstuvurätten i Linköping att träffa borgmästaren Ramsay och rådmannen Winberg och sannolikt en illitterat rådman. Jag kan icke se, att detta kan komma att medföra någon genomgripande omändring, åtminstone icke till det bättre.

Om detta säga emellertid motionärerna, att de hoppas, att man härigenom skall kunna bibehålla likheten för lagen och den medborgerliga friheten. Utskottet anser likaledes, att man härigenom skulle kunna bibehålla likheten inför lagen och framhåller vidare, att »blotta förefintligheten av särskilda domstolar för behandling av brott enligt strafflagen för krigsmakten är ägnad att

Om upphävande av stadgandena ang. krigsdomstolar m. m. (Forts.)

hos vida kretsar av vårt folk i någon mån rubba den tillit till att rättsskipningen handhaves lika mot alla, som måste anses vara en oungänglig förutsättning för att rättsskipningen skall kunna i längden väl fylla sitt ändamål». Litet längre fram i motiveringen säger utskottet, »att det i vida kretsar och även allmänt bland de värnpligtiga själva i allt fall betraktas såsom en given fördel, att en av värnpliktig under tiden för hans tjänstgöring begången förseelse handlägges av allmän domstol och ej av en särskild militär domstol, där de rent militära synpunkterna befaras skola, till nackdel för rättsskipningen, göra sig starkare gällande än i en allmän domstol».

Med hänvisning till de exempel, som jag tagit, och vilka visst icke utgöra några sällsynta undantag, är jag övertygad om, att denna kammares flertal håller med mig därom, att dessa påståenden åtminstone innebära en väsentlig överdrift. Kärnan i det hela är nog det sista, jag citerade, nämligen att man befarar, att inom de nuvarande krigsdomstolarna de rent militära synpunkterna skola till nackdel för rättsskipningen göra sig starkare gällande än i en allmän domstol. I de nuvarande krigsrätterna finns det två militärer och två jurister, men om de militära ledamöterna skulle föra fram några militära klassynpunkter, få vi icke glömma, att det är den ene juristen, krigsdomaren, som är ordförande och alltså har utslagsrösten. Om de två juristerna komma att stå mot de två militärerna, är det sålunda de förra som bestämma utslaget.

Vi få icke heller frånse, att vid dessa krigsrätter ofta förekomma mål, som beröra ganska invecklade tjänsteärenden. Jag kan icke finna annat än att det måste gå både hastigare och bättre för domstolen att pröva dylika mål, om man inom själva domstolen äger tillgång till militär sakkunskap, som kan lämna alla erforderliga upplysningar, än om man för ett dylikt fall måste tillkalla en militärperson för att höra honom. Denne komme sålunda att höras endast upplysningsvis, under det att de militärer som sitta i krigsrätten, avlagt domared och sålunda handla under helt annat ansvar. De militära ledamöterna utgöras, såsom jag nämnde, av en kapten och en fanjunkare — vilka i regel äro män i 40-årsåldern — det torde vara undantagslöst, att någon icke är över 30 år gammal. Om vi hos olika krigsrätter hörde efter, i vilka fall de militära synpunkterna särskilt inverkat på utslaget, tror jag, att vi skulle finna, att det endast varit i ett fåtal fall, som dylika synpunkter lett till en straffskärpning, under det att i långt flera fall, de synpunkter, vilka framdragits av de militära ledamöterna, lett till straffminskning.

Det är i detta hänseende ganska lärorikt att undersöka huru vår senaste militära rättegångsreform av år 1914 verkat. Den innebar huvudsakligen tre nyheter. Den första berör omändringen av själva krigsrätterna. Förut voro i krigsrätterna de militära elementen dominerande. Krigsrätten räknade nämligen fyra militära ledamöter och en auditör; en av de militära ledamöterna var ordförande. I stället är det nu två av vardera slaget, och en av juristerna är ordförande och har sålunda vid lika röstetal utslagsröst. Den andra nyheten gäller chefernas militära bestraffningsrätt. Förut kunde visserligen

Om upphävande av stadgandena ang. krigsdomstolar m. m. (Forts.)

regementschefen — och det begagnade han sig av i tvistiga fall — höra auditören. Men i regel avgjordes enklare disciplinmål vid föredragning av den militärperson, som hållit förhör i saken. Nu stadgas däremot, att chefen alltid skall höra auditören samt att denne skall kontrasignera utslaget och har reservationsrätt.

Den tredje ändringen, vilken kanske hade den största betydelsen, innebär, att ett stort antal mål, som förut kunde avgöras av befälhavaren med stöd av hans militära bestraffningsrätt, nu i stället underställas krigsdomstol. Samtidigt skedde också en s. k. humanisering av krigslagarna. Hur har nu denna reform verkat? Jo, alla äro ense om, att det i stort sett vållat en skärpning av bestraffningarna, genom en betydlig ökning i antalet fängelsestraff. Och antalet fängelsestraff har icke blott ökats absolut utan även relativt, d. v. s. med hänsyn till antalet tjänstgöringsdagar. Jag tror därför icke, att en reform i den riktning, som av utskottet antytts, skulle bliva till någon fördel för manskapet. Jag tror snarare, att den i ett ganska stort antal fall skulle komma att leda till straffskärpning.

Utskottet framhåller, att en given förutsättning för en dylik rättegångsreform är bibehållandet av den militära disciplinära bestraffningsrätten. Jag tror, att man för att icke tynga ned domstolarna ej kan inskränka sig härtill, utan att det skulle bliva alldeles nödvändigt att utvidga den militära bestraffningsrätten. Här i Sverige är den disciplinära bestraffningsrätten nästan helt och hållet lagd i regementschefens hand. Kompanicheferna kunna endast giva tillrättavisningar. Och det strängaste straff, som en regementschef kan ålägga är tio dagars skärpt arrest. Se vi nu på den förra året antagna strafflagen i Danmark, som i detta sammanhang anförts, så finna vi, att de straffarter, som av militära befälhavare kunna åläggas, utgöra — utom tillrättavisning av olika slag — kvarterarrest och vaktarrest intill 30 dagar, ensam arrest intill 15 dagar, böter intill 40 kronor samt enkelt fängelse på vatten och bröd intill 10 dagar. Sålunda kunna efter den nya reformen i Danmark avsevärt strängare straff åläggas av de militära befälhavarna än vad nu är fallet i Sverige. Och denna bestraffningsrätt är i Danmark icke uteslutande lagd i regementschefens hand, utan den är även tillerkänd kompani-, skvadrons- och batterichef.

Men icke nog därmed. Jag tror, att vid ett upphävande av de särskilda krigsdomstolarna även andra ändringar skulle behövas. Vid krigsrätterna förekomma nu en hel del ekonomiska utredningar såsom om persedlar, vilka skadats eller förkommit. I sådana fall har regementschefen om icke någon enskild vill betala, att överväga, huruvida kronan skall vidkännas förlusten. Är detta icke fallet går frågan till krigsrätt för undersökning. Krigsrätter av detta slag hopas mest vid slutet av de stora truppövningarna — regementsövningarna — och flertalet av dem äga rum under den korta mellantid, som förflyter mellan slutet av fälttjänstövningarna och utryckningsdagen. Vi kunna taga ett exempel från Stockholm. Antag, att alla Stockholms truppförband flyttat ut till Järvafältet vilket samtidigt inkorporerats i Stockholms stad. Där skulle sålunda vara förlagda

Om upphävande av stadgandena ang. krigsdomstolar m. m. (Forts.)

två infanteriregementen, två kavalleriregementen, två artilleriregementen, två ingjörkårer och ett intendenturkompani. Om vi vidare antaga, att vid regementsövningarnas slut i medeltal endast förekommer ett persedelmål på varje kompani, skvadron, batteri komma vi dock upp till omkring 70 mål. Alla, som berördes av dylika mål måste begiva sig in till rådhusrätten på Kungsholmen i Stockholm. Det är fara värt, att de skulle blockera hela rådstun. Och även om detta icke bleve fallet, skulle ganska ledsamma följder kunna inträffa. Under undersökningen kan nämligen lätt inträffa, att man ytterligare behöver höra någon person. Äger undersökningen rum vid regementet, i dess krigsrättsrum, är det lätt att skicka efter personen i fråga, särskilt som alla en sådan dag bruka befinna sig i kasernen. Ett dylikt förfarande kan under rättegångsförhandlingarna inför Stockholms rådhusrätt på Kungsholmen knappast tillämpas. Följden måste sålunda bliva, att målet uppskjutes, vilket naturligtvis skulle innebära så mycket större olägenhet för manskapet som nästa sammanträde i detta fall sannolikt icke kan äga rum förrän efter tjänstgöringens slut.

Jag är därför övertygad om, att förutsättningen för ett avskaffande av krigsdomstolarna, icke blott är att den disciplinära bestraffningsrätten bibehålles och utvidgas, utan även andra omändringar av rättsskipningen, i syfte att vissa undersökningar i ekonomiska angelägenheter handläggas utom de civila domstolarna. I varje fall är jag av den övertygelsen, att en sådan reform icke skulle förbättra den militära rättsskipningen. Jag anser, att den i vissa fall skulle medföra olägenheter för den civila rättsordningen, och jag anser framför allt, att den icke skulle kunna medföra någon egentlig fördel för de värnpliktiga och manskapet i övrigt, utan att den tvärtom i avsevärt många fall skulle leda till komplikationer och svårigheter för dem.

Slutligen vill jag uttala min förvåning över, att denna sak kommit fram i en enskild motion. Här ligger på riksdagens bord en proposition nr 153 för i år, som visar, att den nyss avgångna regeringen helt nyligen haft frågan om krigsdomstolar uppe till omprövning och därvid i fråga om högsta domstolen icke blott bibehållit dess militära ledamöter, utan föreslagit särskild ersättning för desamma.

Under sådana förhållanden anser jag mig, herr talman, böra yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till den av herr Reuterskiöld m. fl. avgivna reservationen.

Herr Thore: Herr talman! Jag ställer mig för min del icke principiellt ovillig mot att gå med på utskottets förslag om utredning angående avskaffande av krigsdomstolar och dithörande måls handläggning av civil rätt, och det är därför, som jag icke kunnat besluta mig för att instämma i den av herr Reuterskiöld m. fl. avgivna reservationen.

Men jag anser å andra sidan, att de skäl, som anförts av motionärerna och utskottet ingalunda äro av sådan övertygande art, att jag

Om upphävande av stadgandena ang. krigsdomstolar m. m. (Forts.)

kan godkänna desamma. Särskilt gäller detta med avseende på vad motionärerna anfört. Om man går till herr Lindhagens motion, skall man finna, att denna fråga, som dock icke är så obetydlig av honom behandlats på 7 à 8 rader. Han skriver så här: »Genom lag av den 1 oktober 1919 ha i Danmark krigsdomstolar i fredstid blivit upphävda. I Norge kommer till 1920 års storting att framläggas en regeringsproposition om samma sak. Varför skall Sverige alltid komma sist? När man talar om sin fredsvilja och letar efter besparingar, skulle väl detta dubbla syfte kunna tillåta sig åtminstone ett sådant litet både principiellt och praktiskt uttryck som det förenämnda. Då vi icke heller tänka inlåta oss i ett krig, såsom är att hoppas, synes en sådan föresats få ett tilltalande och löftesrikt uttryck genom avskaffande på samma gång av pappersbestämmelsen om krigsdomstolar i krigstid.» Detta är hela motiveringen för denna fråga, och den kan tydligen icke verka på något sätt övertygande, ty det föreligger icke en skymt av bevis för varför man skall avskaffa krigsdomstolarna just med anledning av vad här sagts.

Nu har tydligen första lagutskottet ansett det nödvändigt att leverera en något fylligare motivering för sitt yrkande. Men denna motivering går huvudsakligen på de principiella linjerna. Utskottet säger, såsom för övrigt redan anförts av den föregående talaren: »Utskottet anser ett system med särskilda krigsdomstolar ej vara förenligt med principen om medborgarnas likhet inför lagen. Då vidare enligt utskottets uppfattning blotta förefintligheten av särskilda domstolar för behandling av brott enligt strafflagen för krigsmakten är ägnad att hos vida kretsar av vårt folk i någon mån rubba den tillit till att rättsskipningen handhaves lika mot alla, som måste anses vara en oundgänglig förutsättning för att rättsskipningen skall kunna i längden väl fylla sitt ädamål» etc. Jag medger, att det ligger en viss sanning i detta. Jag kan icke neka till, att om denna uppfattning finnes bland våra värnpliktiga, så bör man taga hänsyn till densamma. Men jag tror icke, att man kan direkt påvisa, att så är förhållandet. Det är väl dock så, att den militära kårandan, som man pekar på, icke endast är till nackdel för de värnpliktiga, när det gäller att utmäta straff, utan den kan väl också vara till fördel. Jag tror, att det råder en viss samhörighet mellan de lägre och högre inom militären, som gör, att man i någon mån kan jämka litet på straffsatserna och icke gå så bryskt och formellt fram, som om exempelvis målen skulle handläggas av civila domstolar, vilka icke alls kunna taga hänsyn till de speciella förhållanden, som i varje fall kunna förefinnas.

Utskottet har trots sitt principiella tillstyrkande av motionen icke kunnat underlåta att påpeka en hel del olägenheter, som skulle följa med ett upphävande av krigsdomstolarna. Detta anföres i utskottets utlåtande på sidorna 9 och 10. Det är dels fråga om, att man måste fastställa särskilda regler om forum beträffande militära brottmål. Vidare påpekas det större antal mål, som skulle komma inför rådhusrätterna, och vilket skulle bliva till väsentlig olägenhet för den civila rättsskipningen. Och slutligen framhålles kostnaden för städerna för utökande av befattningshavarna vid rådhusrätterna. Dessa kostnader vilja givetvis städerna hava ersatta av statsverket.

Om upphävande av stadgandena ang. krigsdomstolar m. m. (Forts.)

Ser jag på dessa rent praktiska skäl, kan jag icke finna annat, än att övervägande omständigheter tala för, att man icke nu bör gå med på en sådan ändring, allra minst när förslaget kommer från en enskild motionärs sida och är så föga utrett, som det faktiskt är. Jag anser alltså, herr talman, att övervägande skäl tala för, att man icke bör gå med på utskottets hemställan.

Herr Lindqvist i Kosta: Herr talman! Då jag är en av dem, som äro ansvariga för det utskottsutlåtande, som här föreligger, har jag begärt ordet för att med några ord motivera min hemställan om bifall till detsamma.

När man här i dag hörde den förste ärade talaren i denna fråga, herr Hammarskjöld, så var det icke utan, att man fick det intrycket, att herr Hammarskjöld ville ropa ut ett: Giv akt! hela vårt land är i fara, om riksdagen bifaller utskottets framställning.

När herr Hammarskjöld i början av sitt anförande citerade vissa stycken ur en artikel i, om jag fattade rätt, tidningen Folkets Dagblad, Politiken, så skulle man kanske av detta kunna få den uppfattningen, att den fråga, som här föreligger, är en rent socialistisk fråga, och om herr Hammarskjöld såg den såsom sådan, var det ju förklarligt, att han ville ropa ut sitt giv akt. Nu är det ju så, som envar, som aldrig så litet befattat sig med denna sak, vet, att det icke alls är fråga om något rent socialistiskt krav, utan det krav, som här reses om dessa specialdomstolars borttagande och krigsrättsmålens läggande under vanlig domstol, har rests för långa tider tillbaka av dem som visst icke varit socialister, och i våra dagar torde detta krav omfattas av ganska många av våra så att säga mera moderna jurister. Jag erinrar om den riksdagsbehandling, som i dessa frågor förekom vid 1901 års riksdag, vilken behandling utskottet också hänvisar till i sin historik. En av motionärerna vid detta tillfälle, herr Hedin, säger ju om dessa specialdomstolar följande i sin motion: »I ju högre grad de allmänna domstolarna inom var sitt jurisdiktionsområde äga en med hänsyn till personernas samhällsställning och rättsfrågornas sakliga natur oinskränkt kompetens, i dess högre grad karakterisera de den moderna rättsstaten. Specialdomstolarna åter, en anomali uti vår tid, leda sitt ursprung från en tid, vars samhällsskick företer en sådan olikhet mot vårt tidevarvs, att man näppeligen torde våga beteckna någon annan åtskillnad såsom mera väsentlig.» Ja, dessa specialdomstolar finner man härleda sig från den tid, då den uppfattningen var mera allmän, att den, som skulle dömas, dömdes av sina likar, och när vi se efter, huru vi hava det här i vårt land med våra krigsdomstolar och se förfaringssättet där, så finner man, att denna uppfattning fortfarande äger bestånd, att man skall dömas delvis av sina likar.

Herr Hammarskjöld sökte i sitt anförande påvisa en mängd svårigheter, som skulle uppstå, i den händelse man skulle avskaffa krigsdomstolarna såsom specialdomstolar. Ja, utskottet har, som herrarna väl sett, icke varit blint för, att en hel del svårigheter kunna uppstå, men man bör se till, om det icke är möjligt att övervinna dessa svårigheter. Det är ju så med varje reform, man skall genomföra, att

Om upphävande av stadgandena ang. krigsdomstolar m. m. (Forts.)

det icke är möjligt för ett utskott att fullkomligt draga upp riktlinjerna för densamma, men utskottet ser ändock svårigheterna och pekar på dem, och det gör utskottet här med en hel del av dessa svårigheter, och hur man skall komma ifrån dem, har man tänkt skulle framgå av en utredning.

När man hörde herr Hammarskjölds anförande, skulle man kunna tro, att vårt domstolsväsen i detta avseende är organiserat på sådant sätt, att det icke alls är behäftat med några brister, och att man icke kan emot detsamma rikta någon kritik. Jag ber då att få hänvisa till en kritik av våra krigsdomstolar, som varit införd i Svensk Juristtidning, och som är skriven av en person, som sitter inne med den största sakkunskap på detta område. Jag måste säga, att för en lekman vill det förefalla, som om den kritik som här riktas däremot, en kritik som man även förnimmer från annat håll, är sakligt mycket stark, så stark, att det icke är möjligt för en lekman att säga, att det är bra som det nu är, och att här ingenting behöver göras. Jag skall endast citera något litet ur denna artikel i Svensk Juristtidning för att för herrarna visa, huru vi nu hava det ställt med den civila organisationen av våra krigsrätter. Det säges här: »Vad *krigsrätternas civila organisation* beträffar, så fungera såsom krigsdomare i allmänhet ordinarie domare i underrätterna. Av samtliga 47 krigsdomare och vice krigsdomare äro 26 ledamöter i rådhusrätt och 10 ordinarie häradshövdingar. Varje krigsdomare har i regel ett tämligen stort distrikt omfattande oftast två eller flera regementen. Sålunda är, för att taga ett konkret exempel från *städerna,* borgmästaren i Hälsingborg krigsdomare i krigsrätten vid skånska husarregementet, som har en avdelning förlagd i Hälsingborg och en i Landskrona, ävensom vid Hallands regemente i Halmstad. Såsom auditörer i dessa tre krigsrätter fungerar en rådman i var och en av respektive tre städer. Nu kan man med fullt fog göra sig den frågan, varför rådhusrättens ordförande i Hälsingborg skall vara ordförande i krigsrätterna i Halmstad och Landskrona, då det synes mycket naturligare att krigsrättsmålen i Halmstad handlades av borgmästaren och en rådman därstädes som civila ledamöter samt borgmästaren och en rådman i Landskrona vore ledamöter av krigsrätten i denna stad.» Ja, så säger en på området fackkunnig person, och för mig som lekman förefaller det vara mycket berättigat, att ställa den fråga, som denne person här gör.

Jag har under den utskottsbehandling, som detta ärende fått, icke kunnat komma till någon annan uppfattning, än att vi skulle hava kommit ett stycke framåt till det vi böra sträva efter eller likheten inför lagen så långt det är möjligt, om vi ginge på bifall till vad motionärerna här hava framställt. Det är nog många gånger så, och kanske icke alltid med rätta, att de, som bliva dömda av dessa krigsdomstolar uppfatta domarna på ett helt annat sätt, än de skulle göra, om de blivit dömda av de vanliga civila domstolarna. De uppfatta det såsom långt hårdare eller långt svårare för dem att få sin dom här, låt vara att det kanske icke blivit lindrigare, om saken legat inför en civil domstol.

Nu har det också sagts i den reservation som avgivits emot

Om upphävande av stadgandena ang. krigsdomstolar m. m. (Forts.)

utskottets hemställan här, att det icke skulle vara riktigt att nu genomföra denna reform, då man står inför den stora processreformen, ty genom denna processreform komma ju våra underrätter att i mångt och mycket omorganiseras, och om man nu lade krigsrättsmålen till dessa civila domstolar och toge bort krigsdomstolarna, så skulle det bliva endast tillfälligtvis, som man skulle ordna det på detta sätt, och därför borde man avvakta den processreform, man har att emotse. Jag kan naturligtvis icke förutse, huru lång tid det kan dröja innan denna processreform blir genomförd, men det vill förefalla, som om den tiden skulle ligga ännu långt fram, när man kan få denna processform genomförd, varför jag tror det icke är riktigt att avvakta den tiden. För övrigt är det min personliga uppfattning, att det skulle vara mycket bättre för denna processreforms genomförande, om riksdagen redan nu sade ifrån om, att vi vilja se till att få bort krigsdomstolarna, och att en utredning här komme till stånd, som också gåve en möjlighet, att inom en snar framtid få dessa krigsdomstolar avskaffade. Det vill förefalla mig såsom lekman, som om det skulle vara bättre för det organisationsarbete, som man nu håller på med, och som i sinom tid skall leda till ett förslag, om man redan nu kunde hava något klart för sig, huru man skall ordna det på detta område.

För övrigt ber jag med anledning av de svårigheter, som herr Hammarskjöld framhöll, att få påpeka, att i Danmark har man genomfört avskaffandet av krigsdomstolarna. Vad Norge beträffar lärer också där föreligga en proposition till stortingets prövning innebärande i huvudsak detsamma. I Tyskland lärer förhållandena också vara desamma, och långt före detta har frågan varit uppe i Frankrike och jag tror även i andra länder.

Överallt, så långt jag kunnat finna, gör sig den tanken mer och mer gällande, att man bör se till att få alla statsmedborgare, som herr Hedin sade 1901, dömda av en och samma domstol. Herr Hedin sade vid 1901 års riksdag: »Inför en borgerlig domstol åter känner sig den tilltalade ej stå inför förmän, och därför överflyttar han ej, på sätt som nyss nämnts, ansvaret för en dom, som han håller för orättvis, från lagen och lagstiftaren till lagtillämparen.» Jag tror, att den meningen gör sig gällande mer och mer, att skall man få likhet inför lagen och skola de, som bliva dömda av en domstol, känna med sig, att de behandlas på ett rättvist sätt, då bör man se till, att man går den väg, som utskottet här föreslagit och vilken jag ber att få tillstyrka.

Herr Hederstierna: Herr talman! Är det så, att denna fråga skall avgöras efter partilinjer, tjänar det ju icke mycket till att spilla ord på den, ty då gör det ju detsamma vad som säges. Innan jag går in på de realskäl, som jag vågar komma med, skall jag dock be att få påpeka, att hela denna nya rättegångsreform i fråga om krigsdomstolarna har ju tillkommit på initiativ av Karl Staaff. Han har varit med om att utarbeta denna rättegångsreform, och jag har förvissat mig om, att han i den del, som här är i fråga, icke fogat till kommitténs betänkande, vilket han var med om att avgiva, någon

Om upphävande av stadgandena ang. krigsdomstolar m. m. (Forts.)

förevarande ämne berörande reservation. De skäl, som kommittén anfört för bibehållande av krigsdomstolarna, och som här äro refererade i utskottsbetänkandet, har han således varit med om att underskriva, och han har alltså haft den åsikten, att det vore i sin ordning, att man hade särskilda krigsdomstolar. Det förefaller mig därför litet märkvärdigt, att herrar liberaler redan nu efter fyra års erfarenhet av denna rättegångsordning äro färdiga att kasta den över bord.

Vad nu sakskälen beträffar är det otvivelaktigt, att en tillämpning av strafflagen för krigsmakten erbjuder även för den tränade juristen ganska stora svårigheter. Jag måste av egen erfarenhet intyga det, och den artikelförfattare, som herr Lindqvist nyss talade om, erkänner själv i den åberopade artikeln, att krigslagarna genom sina särskilda bestämmelser medföra stora svårigheter vid tillämpningen. Detta hade också till följd, att innan den nya rättegångsordningen kommit till, såg man den ena krigsrätten efter den andra bliva bötfälld, för att den tillämpat lagen oriktigt. Nu har det därutinnan blivit en betydande minskning till följd därav, att vi fått krigsdomare och auditörer, som alldeles särskilt läst sig in i krigslagarna och specialiserat sig på detta område, vilket gör att de kunna dessa lagar. Att nu avskaffa dem och överlämna tillämpandet av strafflagen för krigsmakten till vanliga domstolar, domstolar, som i vanliga fall sysselsätta sig med rent civila mål, det befarar jag komma att medföra svårigheter för dem, och jag är rädd för, att vi komma att råka ut för samma tråkigheter med åtal mot dessa civila domare, som vi hade, innan den nya rättegångsordningen tillkom.

När herr Lindqvist talade om, att allt skulle överlämnas åt civila domstolar, måste han i fråga om de förläggningar, som ligga på landet, ha tänkt på häradsrätterna och med den snabba behandling, som dessa mål kräva, finge de då överlämnas åt häradshövding med tre mans nämnd. De mera grannlaga målen ha ju icke ansetts böra tillkomma en så fåtalig nämnd som tremansnämnd, utan dessa nämnder ha hittills endast fått sysselsätta sig med sådana brottmål, där det är fråga om böter.

Jag har icke varit med om ärendets behandling i första lagutskottet, då jag varit upptagen på annat håll. Nu säga herrarna där, att likheten inför lagen kräver, att det blir samma domstolar, som döma i dessa mål, som de, vilka döma i andra. Och herr Lindqvist säger, att den moderne juristen kräver, att det blir allmänna domstolar, och att alla specialdomstolar upphävas. Ja, jag vågar ju icke insöva mig i den förhoppningen, att herr Lindqvist anser mig vara en modern jurist i allmänhet, men det vill jag säga honom, att den moderne juristen tenderar nog till att införa specialdomstolar igen. Det var ett allmänt rop på avskaffande av specialdomstolarna i början på 1800-talet, och det fullföljdes långt in på århundradet. Men numera är man ganska överens om, att den riktiga rättegångsordningen är att, när det gäller speciella områden, införa speciellt sakkunniga domare. Det ha vi själva gjort å vattenrättens område, det ha vi gjort på sjörättens område, och det kommer säkerligen, ju mera den nya

processreformen kommer fram, att införas specialdomstolar för de speciella områdena.

Om upphävande av stadgandena ang. krigsdomstolar m. m. (Forts.)

Nu genomgick det herr Lindqvists yttrande, liksom det genomgår utskottets utlåtande, att man tror, att därigenom, att man tager bort de militära ledamöterna från krigsdomstolarna, blir den tilltalade lindrigare dömd. Han får ingen sådan där mera militär uppfattning lagd på målet, utan det blir en civil, som bedömer det hela. Ja, jag vill säga, att när jag var med om rådplägningarna angående framläggandet av denna rättegångsreform och då hörde framkastas den förmodan, att ett ökande av det civila elementet i krigsrätterna skulle ha till påföljd att man ej skulle ha så klar uppfattning om nödvändigheten av disciplinens upprätthållande och därför bli mildare i straffs utdömande, än förut varit fallet, sade jag själv däremot, att jag tvärtom var livligt övertygad om, att de civila domarna säkerligen icke skulle anlägga mildare måttstock vid straffmätningen än de militära. Och detta mitt antagande har, såvitt jag kunnat utröna, blivit av erfarenheten bekräftat. Efter vad jag hört, såväl från armén som från marinen, är det oftast vid straffmätningen på det sättet, att den civile ledamoten ser på lagparagrafen, under vilken han måste rubricera brottet eller förseelsen, och så utmäter straffet, under det att den militäre, som känner de förhållanden, varunder förseelsen blivit begången, och har mera klart för sig, vilka frestelser funnits för mannen i fråga, är mycket mera hågad att minska straffet än den civile domaren. Jag tror därför, att herrarna här, som äro så ivriga att taga bort krigsdomstolarna, faktiskt komma att göra de värnpliktiga, som vi särskilt tänka på, eller gemene man, en otjänst. Ni berövar dem det medel att sätta domaren in i de föreliggande förhållandena och den föreliggande situationen, som f. n. finnes vid våra krigsdomstolar. Och därför, när det talas i motionen om att detta kräves av likheten inför lagen, och när den artikelförfattare, som herr Lindqvist åberopar, talar om, att den civila, d. v. s. den allmänt mänskliga uppfattningen bör bli rådande, och slutar artikeln med, att äran av att bland kulturländerna ha avskaffat militärdomstolarna tillkommer Danmark och icke Sverige, så skattar såväl motionären som artikelförfattaren åt frasen, och de tänka icke på sakens reella innebörd.

Herr talman, jag ber att få hemställa om bifall till herr Hammarskjölds yrkande.

Herr *Lithander* instämde häruti.

Herr Leo: Herr talman! Herr Hederstierna sökte, fastän i mindre grad än herr Hammarskjöld, föra in i debatten saker, som icke ha mycket med ämnet att göra. Herr Hammarskjöld inledde sitt anförande med att läsa upp valda citat ur Folkets Dagblad Politiken, som han ansåg vara ägnad att verka avskräckande för kammarens ledamöter, när det gällde att taga ståndpunkt till utskottets utlåtande. Jag behöver knappast påpeka, vad kammarens ledamöter redan fun-

Om upphävande av stadgandena ang. krigsdomstolar m. m. (Forts.)

nit, att det, varom Folkets Dagblad Politiken i dag talar, ej har det ringaste samband med föreliggande fråga. Ty om vår armé kommer att i framtiden bli baserad på allmän värnplikt eller milissystem, på vilket senare Politikens funderingar tyckas gå ut, rubbar detta ingenting i utskottets uppfattning, att krigsdomstolarna skola avskaffas och ersättas med civila domstolar. Denna uppfattning har således icke det ringaste samband med den saken, och om vår armé skulle komma att i en framtid bli kommenderad av en högersinnad general eller en bolschevikisk general, kommer utskottets motivering för krigsdomstolarnas avskaffande att under alla förhållanden stå sig.

Herr Hederstierna ville tydligtvis försöka splittra liberalerna, som i denna punkt stått eniga bakom utlåtandet, genom att hänvisa till, att Karl Staaff var med i den kommitté, som på sin tid utarbetade de grunder, på vilka det nuvarande rättegångsförfarandet i militära frågor vilar. Nu är det så, att år 1914 antogos både föreliggande stadgande om krigsdomstolar och den nu gällande strafflagen för krigsmakten. Båda sakerna voro frukten av en kompromiss, påbörjad, förmodar jag, redan i kommittén, som om jag minns rätt, arbetade under åren 1902—1904, d. v. s. för snart 20 år sedan. Jag känner ej det ringaste till Staaffs ursprungliga ståndpunkt i frågan, men även om han haft en mera radikal, förmodar jag, att det var omöjligt för honom att driva det längre, än vad kommittén kom till i sitt utlåtande år 1904. Men den tid, som förflutit sedan dess, har väl icke gått oss alldeles opåaktad förbi. Jag vet ej, om man kan förutsäga, vilken ståndpunkt Karl Staaff intagit, om han levat, men jag förmodar, att flera, som för 20 år sedan voro med om att taga ett steg i en reform, nu icke skulle tveka att taga det andra steget.

Beträffande de sakliga argument, som anförts mot reformen, har herr Lindqvist redan utförligt bemött den förste ärade talaren. Herr Hederstierna, vilkens uttalande man naturligtvis får tillmäta stort avseende, då han är framstående jurist och domare, tillfogade emellertid ytterligare några sakliga argument mot utskottets förslag. Han yttrade först, att krigslagarna äro mycket svåra att komma tillrätta med för juristerna, och att det skulle komma att ytterligare försvåra deras arbete och verka förvirrande, om man skulle slopa krigsdomstolarna och ersätta de krigsdomare, som nu arbetat sig in i krigslagarna, med civila domare, som vore för dessa lagar främmande. Nu nödgades emellertid herr Hammarskjöld i sitt anförande visa upp, att så gott som samtliga krigsdomare, 21 av 23, f. n. inneha civil domarebefattning och allmänt sitta som häradshövdingar i resp. häradsrätter eller borgmästare i resp. städer. Uppenbarligen är det därför så, att även om vi finge denna reform, skulle den ej komma att inverka på ordförandeplatsernas besättande vid de militära målens handläggning. Jag förmodar, att det blir i få fall, som ett ombyte göres. Herr Hederstiernas anmärkning förfaller således i den punkten.

Vidare yttrade herr Hederstierna, att det är så långt ifrån överensstämmande med vår tids och våra moderna juristers uppfattning, att specialdomstolarna skola avskaffas, att det i stället arbetas på införande av specialdomstolar i allt större utsträckning. Det är visserligen sant, men man kan ej gärna på all-

Om upphävande av stadgandena ang. krigsdomstolar m. m. (Forts.)

var göra en jämförelse mellan militärdomstolarna och dessa specialdomstolar, vattendomstolarna t. ex., som nyligen inrättats. Det är något annat när parterna tvista om äganderätt och stå inför specialdomstolar, än då en underordnad är av en överordnad tilltalad inför krigsrätt och den överordnade eller hans kamrater och jämlikar, hans kårkamrater, skola fälla utslaget över den underordnade. Det är en så väsentlig skillnad gent emot förhållandena vid våra vanliga civila specialdomstolar, så att dessa icke kunna på något sätt jämföras med krigsdomstolarna. Men är det så, vilket jag håller för troligt, att om militära mål hänskötes till civila domstolar, det någon gång vore för domaren värdefullt att höra sakkunniga, är det intet, som hindrar honom att på det sättet förskaffa sig sakliga upplysningar, vilket ju till och med kan tänkas ske i den formen, att domstolarna bli förstärkta med militära sakkunniga vid vissa tillfällen, på samma sätt som våra domstolar redan nu bli förstärkta med sakkunniga vid handläggandet av vissa mål och avgörandet av vissa frågor.

Vidare anförde herr Hederstierna som slutargument, försåvitt jag fattade honom rätt, att en reform av krigsdomstolarna, såsom utskottet här förutsatt, skulle i stället för att skänka de värnpliktige — han tänkte närmast på dem — mildare straff tvärtom öka straffen för dem. Det har visat sig av erfarenheten, yttrade han, att sedan vi fingo den senaste reformen i fråga om rättegångsförfarandet i militära mål, ha straffen skärpts i stället för att mildras, vilket skulle vara beroende på de mera formella och juridiska synpunkter, som man lade på dessa frågor. Ja, jag ställer mig i högsta grad tvivlande till denna erfarenhet om reformens verkningar i *allmänhet*. Jag tvivlar icke på, att om det militära inslaget är så starkt, att det får utöva ett kraftigt inflytande, det kan medföra, att vid många tillfällen ett mildare straff ådömes, än vad civila domare och en civil domstol skulle göra, men jag tvivlar icke heller på att vid lika många tillfällen minst lika hårt straff ådömes, som en civil domstol skulle göra, detta beroende på, att de militära ledamöterna i domstolen förledas mycket lätt att låta leda sig av sin känsla, sina personliga uppfattningar, om en anklagad. Är det fråga om en värnpliktig, som visat sig i övrigt vara befälet till behag, men som begått någon dumhet eller något litet brott, så är det nog troligt, att de militära ledamöterna yrka på milt straff, ty de »tycka om pojken». Men är det fråga om en värnpliktig, som på ett eller annat sätt förvärvat sig en mindre grad av sympati eller, kanske gjort sig rent osympatisk för befälet, då ligger det så förfärligt nära till hands för de militära ledamöterna att vid det tillfälle, då han blir fast för en sak, giva honom för vad han icke annars lagligen kunde fällas för. Det nuvarande rättsförfarandet förleder så lätt de militära ledamöterna att på detta sätt låta ett moment av nyckfullhet spela in i rättsskipningen. Jag anser därför det vara en fördel även för dem att bliva befriade från befattningen som bisittare i krigsdomstolarna, som under alla förhållanden komma att betraktas med misstro från de underordnades sida.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Om upphävande av stadgandena ang. krigsdomstolar m. m. (Forts.)

Herr Persson i Bramstorp: Herr talman! Här har talats om att man vid behandlingen av denna fråga skulle ha utgått från partipolitiska synpunkter. Jag vill då säga, att jag för min del icke tagit ståndpunkt till denna fråga på grund av att jag tillhör ett visst parti, utan jag har tänkt mig, att då det gäller att behandla en dylik fråga, var och en borde bilda sig en uppfattning av densamma efter personliga synpunkter och efter den personliga mening, han har rörande den föreliggande frågan.

Herr Hederstierna säger nu, att särskilt vad de liberala medlemmarna beträffar, det vore förvånande, att de nu stode på den ståndpunkten, att de ville avskaffa krigsdomstolarna, då t. ex. Karl Staaff var ledamot av den kommitté, som kom till det resultatet att särskilda krigsdomstolar borde bibehållas. Som man finner av detta utskottsutlåtande, hänvisade denna kommitté till en del praktiska förhållanden och sådan av humanitär art såsom motiv för bibehållande av krigsdomstolar. Kommittén yttrade: »Det synes för det första vara påtagligt, att den militära tjänstgöringen till sin beskaffenhet är sådan, att det svårligen kan anses ändamålsenligt eller lämpligt, att de, som tillhöra krigsmakten, ryckas ifrån denna sin tjänstgöring för att för fel i ämbetet eller tjänsten svara inför allmän domstol. Det hinder i tjänstgöringen och den tidsutdräkt och omgång, som därav skulle uppkomma, innebära nämligen så stora olägenheter, att en dylik anordning helt visst icke skulle befinnas tillfredsställande. Vad särskilt angår våra allmänna underrätter, sådana de nu äro organiserade, faller detta lätt i ögonen. Synnerligast gäller detta om häradsrätterna.»

Jag vill erinra om, att enligt beslutet av 1918 är det möjligt för häradsrätterna att ha sammanträden emellan de ordinarie sammanträdena, vilket kan ske genom anordnande av extra sammanträden; och då skulle jag kunna tänka mig, att de mål, som det här gäller, skulle kunna handläggas med samma snabbhet, som är möjlig, då t. ex. en krigsdomare är ordförande i tre olika krigsdomstolar och därvid har att resa mellan de olika krigsdomstolarna och dessutom sköta sin befattning som domare i civil domstol, vari han är ordförande. De synpunkter, som kommittén vid utarbetande av sitt förslag gjort gällande, kunna alltså, anser jag, icke göras gällande nu. Dessutom har det påpekats i den broschyr, som här blivit utdelad, att det är icke många av dessa förläggningsplatser, vid vilka domstolar icke äro belägna. Våra flesta förläggningsorter äro belägna vid städer — det är endast fyra, vill jag minnas, som icke äro det — och vid de fyra, som icke äro förlagda till städer, finnes tingsställen vid de tre.

I den reservation, som här är avgiven, påpekas av herr Reuterskiöld de olägenheter, som skulle kunna tänkas uppstå, om en civil domstol skulle ha att döma en värnpliktig eller annan militär som begått brott på annat ställe, än där regementet är förlagt. Det synes mig, att då det här gäller en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning och framläggande av förslag rörande det

praktiska anordnandet av denna sak, handläggningen av dessa ärenden angående brott i den militära tjänsten skulle kunna få äga rum på den plats, där regementet är förlagt oavsett var brottet är begånget. Jag kan icke tänka mig, att det skulle medföra oöverkomliga svårigheter att ordna frågan på detta sätt.

Om upphävande av stadgandena ang. krigsdomstolar m. m. (Forts.)

Då herr Lindkvist och Leo här utförligt redogjort för utskottets synpunkter skall jag inte upprepa mera härav, men jag har den meningen, att då man talar om specialdomstolar, kan man icke jämföra krigsdomstolar med t. ex. vattenrättsdomstolar. Det är tydligt, att det är skillnad mellan dessa domstolar, då i det förra fallet en förman skall sitta som domare och döma en underordnad. Jag har den uppfattningen, att om än de domslut, som avkunnas vid en häradsrätt, icke bliva mildare än de, som avkunnas vid en krigsdomstol, så ingiver häradsrättens beslut inte anledning till samma misstroende hos den dömde som om domen avkunnats vid krigsdomstol.

Jag har bildat mig denna uppfattning icke på grund av min politiska uppfattning i övrigt, utan det är min personliga övertygelse, att den allmänna meningen kräver en förändring i detta fall, och därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Hederstierna: Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av herr Leos anförande. Jag vill bara fästa hans uppmärksamhet på, att när han ville antaga, att de nu fungerande krigsdomarna fortfarande skulle bliva krigsdomare, så är detta nog sant, men det blir många flera krigsrätter, som komma att uppstå. Nu reser en krigsdomare kring till flera förläggningsorter och dömer, men detta skulle upphöra, om på alla de platser, där för närvarande krigsdomare icke äro bosatta, ryckte in nytt folk. Hela denna argumentation mot mitt resonemang håller således icke streck.

Herrarna vilja icke medgiva, att dessa krigsrättsmål få betraktas såsom tillhörande specialdomstolar. Men vad som försiggår vid krigsmakten rör sig om helt speciella förhållanden. Det fordras en viss inblick i detta liv för att rätt kunna bedöma de händelser, som passera. Och när herr Leo slutligen ville medgiva, att det borde tillkallas sakkunniga i vissa fall, och att dessa sakkunniga skulle få deltaga som bisittare vid målens avgörande, då är detta icke långt från det förfarande, som nu äger rum. Det blir bara att flytta domstolen från kasernen till rådstuvurätten. Och det är väl icke en så stor reform, att därför en riksdagsskrivelse skulle behöva avlåtas.

Sedan vill jag säga det, att när herrarna tala om att ni äro så övertygade om att dessa militärer anlägga militära synpunkter på målen, och att straffen därför bli strängare, så måla ni något på väggen, som ni bara ana och gissa och tro, men ni kunna icke påstå, att något sådant förefinnes. Jag tror, att man från flera håll skulle

Om upphävande av stadgandena ang. krigsdomstolar m. m. (Forts.)

kunna få bekräftelse på att just motsatsen äger rum. Och när herr Leo tillåter sig att här i kammaren säga, att de militära ledamöterna i krigsrätterna, som handla under domareansvar, taga hänsyn till saker, till bisynpunkter, som icke böra få förekomma vid avgörandet av målen, så kommer han väl med en insinuation, som icke är berättigad.

Herr Pettersson i Södertälje: Herr talman! I likhet med den föregående talaren har jag icke heller deltagit i utskottets behandling av detta ärende. Jag hade därför icke tänkt yttra mig i dag och skulle icke heller ha gjort det, om ej herr Hederstiernas yttrande givit mig anledning därtill.

Herr Hederstierna framhöll särskilt, att specialdomstolar behövas, och att det i vårt land finnes en tendens till upprättande av sådana. Därför menade han, att det var oriktigt att avskaffa de specialdomstolar, som vi redan ägde. Jag erkänner första delen av argumentet, jag erkänner, att det på många områden är nyttigt och nödvändigt att ha specialdomstolar för vissa slag av mål och ärenden. Ur den synpunkten erkänner jag också att det kan ha sina fördelar, att särskilda domstolar med särskild sakkunskap finnas för att döma angående militära förseelser. Men mot denna fördel måste vägas en påtaglig olägenhet, som utskottet har antytt och som under diskussionen framhållits, nämligen faran av att genom krigsdomstolarna fostras och utvecklas en militaristisk anda i motsats till den vanliga medborgerliga andan, vilket icke är nyttigt. Och det kan hända, att denna senare olägenhet är så stor, att man måste taga större hänsyn till den än till den nämnda fördelen av dessa domstolar.

Jag vill även giva herr Hederstierna rätt däri, att det kan hända, att en militär domstol i vissa fall kan döma mildare än en civil domstol. Men för mig står det icke som huvudsaken att få en domstol, som dömer mildare än de nuvarande, utan huvudsaken är att få till stånd domstolar, som kunna fylla samma uppgift som krigsdomstolarna, men som på samma gång icke bidraga till att bebehålla en allt för exklusiv militär anda. Jag hörde av en krigsdomare ett yttrande i detta avseende som är ganska belysande. Han sade, att den största faran beträffande krigsdomstolarna är den, att de civila bisittarna så småningom bleve militarister. Han sade, att deras uppfattning är mycket lika de militära ledamöternas sätt att se på förseelserna. I fall en stackare stulit eller givit sig bort från lägret en natt utan lov, kunna ledamöterna i krigsdomstolen taga saken ganska milt, men om någon i truppen begått ett fel, som strider mot truppens allmänna hållning o. d., då vilja de ofta klämma till och taga i med hårdhandskarna. Detta behöver icke bero på några personliga sympatier eller antipatier utan helt enkelt på det militära åskådningsättet.

Det har förut under diskussionen tillräckligt tydligt, tycker jag, framhållits, att den speciella sakkunskap, som ibland kan vara er-

Om upphävande av stadgandena ang. krigsdomstolar m. m. (Forts.)

forderlig för bedömande av dessa mål, kan en civil domstol mycket väl förskaffa sig genom att anlita särskilda sakkunniga. Under sådana förhållanden synes det mig icke vara alldeles klart, att man för sakkunskapens tillgodoseende behöver begagna särskilda domstolar i detta fall, utan man kan enligt min åsikt gott nöja sig med de vanliga domstolarna.

Herr Hederstierna har också åberopat, att Karl Staaff var med om att framlägga det förslag, som ledde till den nuvarande anordningen med krigsdomstolar. Det är ju uppenbart, att det är svårt att säga, vad Staaff, om han levde, skulle göra vid behandlingen av en sådan fråga som denna. Nu ligger saken dock på ett annat sätt än förr. På Staaffs tid gällde det framför allt att komma ifrån de gamla krigsdomstolarna med deras ensidiga militära besättning och få det civila elementet förstärkt. Att däremot komma så långt, som att alldeles avskaffa krigsdomstolarna, det måste då framstå som en utopi. Men nu, herr talman, tror jag det icke är så, och därför ber jag för min del få hemställa om bifall till utskottets förslag.

Herr Lindqvist i Kosta: Herr talman! Herr Hederstierna nämnde något om att det förefinnes en allmän tendens att införa specialdomstolar på olika områden. Detta har dock ingen tillämpning på en sådan specialdomstol som vi här tala om. Det är naturligtvis, så vitt jag kan fatta, en ofantligt stor skillnad på krigsdomstolar såsom specialdomstolar och på åtskilliga andra sådana. Man behöver ju endast tänka på hur en krigsrätt är sammansatt för att finna vilken väsentlig olikhet som råder mellan dessa och andra specialdomstolars sammansättning.

Det var också en annan sak, som jag därutöver ville ha sagt.

Det har påpekats här i debatten, och det har framhållits i riksdagen vid tidigare tillfällen, att om någon särskild speciell sakkunskap i krigsrättsmålen skulle erfordras, man kunde inkalla militärer i dylika fall. Detta har i dag särskilt understrukits av min kamrat i kammaren, herr Leo. Jag ber att i detta avseende få citera vad Hedin yttrade 1901 och göra det till mitt uttalande i dag, till ett utryck för min uppfattning. Han säger nämligen, att krigsrättsmålen väl i allmänhet äro så enkla i jämförelse med ett icke ringa antal av den numera växande mångfalden invecklade rättsfrågor, att inför dem klarar sig helt säkert den vetenskapligt skolade juristen utan svårighet. Det vill förefalla mig, som om det skulle ligga en väsentlig sanning i detta yttrande.

Jag har velat säga detta för att därmed giva till känna, att min åsikt härvidlag i någon mån avviker från vad herr Leo uttalat som sin uppfattning. Jag tror, att det skulle bli synnerligen få fall, då man skall behöva anlita militärer såsom sakkunniga uti domstolarna.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr tal-

Om upphävande av stadgandena ang. krigsdomstolar m. m. (Forts.)

mannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på bifall till den av herr Reuterskiöld avgivna, vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då votering emellertid begärdes, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller första lagutskottets hemställan i punkten 1:o) av utskottets förevarande utlåtande nr 24, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar.

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Reuterskiöld avgivna, vid punkten fogade reservationen.

Voteringen utvisade 118 ja mot 67 nej, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Härefter föredrogs punkten 2:o); och anförde därvid:

Herr Thore: Herr talman! Ifråga om den del av utskottets hemställan, som rör den av herr Vennerström m. fl. avgivna motionen, instämmer jag till fullo i herr Reuterskiölds reservation.

Motionen går ut på att hos Kungl. Maj:t begära skyndsamt framläggande av förslag om upphävande av all särskild krigslagstiftning. Utskottet har tydligen icke kunnat gå med härpå utan har begränsat sig till att begära en viss lindring, humanisering, i gällande strafflag för krigsmakten.

Enligt reservanternas mening borde utskottet i sitt utlåtande ha nöjt sig med att anföra vad som yttrades i fjol när en liknande motion låg före, nämligen att det enligt utskottets förmenande icke lär kunna förnekas, att frågan om upphävande av krigslagarna står i nära samband med försvarsfrågan i dess helhet. Det ligger därför i öppen dag, att jämväl förstnämnda fråga kommer under omprövning i sammanhang med den allmänna försvarsrevisionen. Detta yttrande från fjolåret avgavs av ett enhälligt lagutskott.

Nu har som sagt utskottet velat uttala sig för en viss humanisering i gällande strafflag för krigsmakten. Vi må komma ihåg, att den strafflag för krigsmakten som vi äga reformerades år 1914, och jag har ingen anledning antaga, att förhållandena ute i världen utvecklat sig sedan dess på sådant sätt, att man egentligen har något behov av en humanisering av lagar.

Man talar särskilt i utskottets motivering om den straffart, som benämnes »mörk arrest», och man menar, att densamma ur humanitär synpunkt är fördömlig och icke överensstämmande med vår tids allmänna rättsmedvetande. Ja, denna sak var föremål för behandling år 1914, och det framhölls då, så vitt jag minnes

Om upphävande av stadgandena ang. krigsdomstolar m. m. (Forts.)

uti en riksdagens skrivelse, att mörk arrest är det enda disciplinära bestraffningsmedel, för vilket de sämre krigsmannaelementen ha någon respekt. Medicinalstyrelsen uttalade också, att den icke hade sig veterligt något fall, där permanent skada för hälsan uppstått genom användande av den strängare, mörka arresten. Som bekant blev också användningen av detta straffmedel väsentligen inskränkt och försett med garantier år 1914.

Under sådana förhållanden kan jag icke finna någon anledning till en skrivelse angående humanisering av strafflagen för krigsmakten, utan jag skall, herr talman, anhålla om avslag så väl å motionen som å utskottets hemställan i förevarande punkt.

Herr Johanson i Gäre: Herr talman, mina herrar! Eftersom jag deltagit i detta ärendes behandling i utskottet, skall jag be att med några få ord få beröra denna fråga, som avser en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning, huruvida och i vad mån en humanisering av bestämmelserna i nu gällande strafflag för krigsmakten kan verkställas. Jag fäster mig då särskilt vid straffarten mörk arrest.

Jag är viss om att en reform på detta område helt säkert kommer att bland anhängarna av en humanare rättsskipning å det militära området hälsas med uppriktig glädje och tillfredsställelse, och jag är viss om att den kommer att mottagas på detta sätt av alla, som ha en blick och förståelse för rent mänskliga känslor. Enligt modernare uppfattning om straffets betydelse skall detta även dana karaktären, verka uppfostrande, och detta gör minst av allt straffarten mörk arrest. Detta straff har fastmera naturen av hämnd. Lägges tyngdpunkten på straffet i och för sig med utlämnande av hänsyn till dess fostrande karaktär skapas endast förutsättningar för återfall, för förnyade förseelser. Jag anser, att mörkcellstraffets borttagande motsvarar även lågt ställda krav på humanitet. Det har från fullt tillförlitligt håll berättats mig, från sådana, som själva utstått straffet, att intet straff verkar så nedbrytande på individen som detta. Under sådana förhållanden blir straffet endast en förödmjukelse och en olycka, varur rikligt stoff för antimilitaristisk agitation kan hämtas. Jag har även talat med läkare om saken, och de ha skarpt fördömt straffet och påpekat dess synnerligen skadliga inverkan på nervsystemet.

På grund av de synpunkter, jag härmed anfört, vill jag göra gällande, att straffet mörk arrest i vår tid är rent fördömligt och bör så snart som möjligt borttagas ur krigslagarna och ersättas med mera humana och tidsenliga straffarter.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Leo: Herr talman! Jag har tillsammans med några övriga socialdemokrater i utskottet i denna punkt avgivit en reservation, som går ut på en skrivelse till Kungl. Maj:t av något olika lydelse jämfört med den som utskottet föreslagit.

Innan jag med några ord berör skillnaden mellan utskottets

Om upphävande av stadgandena ang. krigsdomstolar m. m. (Forts.)

ståndpunkt och den ståndpunkt vi reservanter beslutat intaga, skall jag emellertid be att få säga ett par ord med anledning av herr Thores påpekande av den ställning utskottet intog i fjol.

Då utskottet förra året vid en sen och brådskande tidpunkt fick en liknande motion sig förelagd, lät utskottet den gången sin ståndpunkt bestämmas av en förhoppning och en tro på att den tillsatta kommissionen för reduktion av försvarsväsendet även skulle taga upp denna fråga till behandling. Då frågan emellertid återkom i år och utskottet fick tid att ägna den en något längre och mera djupgående uppmärksamhet, än vad sist var fallet, och utskottet då förhörde sig om möjligheterna och utsikterna för att denna angelägenhet skulle behandlas av försvarsrevisionen, kom man till den bestämda uppfattningen, att försvarsrevisionen icke komme att på eget initiativ taga den under behandling. Detta resultat var ju så mycket sannolikare, som man måste säga sig, att försvarskommissionen icke är tillsatt med hänsyn till sådana rent juridiska utredningar, som det här skulle vara fråga om.

Under sådana förhållanden har utskottet funnit sig oförhindrat att taga upp frågan till realbehandling och har kommit till det resultat, som från dess sida nu föreligger.

Det har nu påståtts, att uskottets ståndpunkt, bakom vilken liberalerna huvudsakligen stå, icke i sak skiljer sig från den ståndpunkt, jag och några andra socialdemokrater intagit. Detta kan ju också vara möjligt och sannolikt, för den händelse nämligen, att den humanisering och revision, som utskottet begär, kan sänka straffskalorna i strafflagen för krigsmakten ned till ungefär samma nivå som uti den allmänna strafflagen. Kan detta icke ske, kommer under alla förhållanden att kvarstå en skillnad vid bedömandet av brott efter den allmänna strafflagen och strafflagen för krigsmakten. Men även om det så skulle vara, att en eventuell revision av krigslagarna kan åstadkomma en dylik stark humanisering, kommer det i varje fall att kvarstå den skillnaden mellan vårt förslag och utskottets, att dock enligt vår reservation själva *känslan* av att stå under speciallagstiftning skulle komma att avlägsnas. Jag är för min del övertygad om, att hur kraftigt man än går till väga vid revisionen och humaniseringen av krigslagarna, skall det förhållandet att man lever under en speciallagstiftning och dömes av specialdomstolar ändå alltid komma att medföra en känsla av undantagsställning, särskilt för våra värnpliktiga. Och då det nu enligt min mening föreligger ett gynnsamt tillfälle i alla avseenden att komma till en verkligt radikal lösning av denna fråga, har jag icke kunnat stanna vid den ståndpunkt, som utskottet intager.

Jag skulle vilja anmärka, att då denna fråga behandlades år 1914 lösningen — som jag redan sade i ett föregående anförande — blev resultatet av en kompromiss. Under debatten i denna kammare yttrade då en framstående liberal talare, herr Schotte, att han och hans meningsfränder inom lagutskottet visserligen icke vid det tillfället kunde gå med på att slopa strafflagen för krigsmakten som speciallagstiftning och inarbeta den under den allmänna lagen, men

han både höll det troligt och ansåg det möjligt, att vi i en framtid skulle gå den vägen, och han yttrade, att detta slopande av strafflagen för krigsmakten borde ske i samklang med en allmän strafflagsreform.

Om upphävande av stadgandena ang. krigsdomstolar m. m. (Forts.)

Vi äro nu enligt min mening just framme vid den tidpunkt, då de förutsättningar, varom herr Schotte talade, också förefinnas. Det är väl dock så, att det allmänna kravet att på alla punkter angripa militarismens avigsidor aldrig varit starkare än nu — och till dessa avigsidor måste jag för min del räkna en speciallagstiftning, som är ägnad hos militärerna, särskilt de militära överordnade, ingjuta en känsla av att det är något så alldeles särskilt bevänt med den kåren och med de människor, som äro militärer, att det för den sakens skull skall behövas särskilda undantagslagar. Det känns nämligen, föreställer jag mig, för de överordnade militärerna som en förmån, som ett klassprivilegium att på detta sätt få ha kvar speciallagar, under de att de underordnade och alldeles särskilt våra värnpliktiga, som endast äro militärer en kortare tid i sitt liv, å sin sida måste känna detta som en orättvisa och som ett tryckande tvång.

Å andra sidan förhåller det sig som bekant också på det viset, att vi för närvarande stå mitt uppe uti eller i varje fall vid en ganska kraftig början av en allmän revision av strafflagen. Även i detta hänseende uppfyllas sålunda de fordringar, som herr Schotte på sin tid uppställde för att frågan skulle kunna få sin slutliga lösning.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till herr Walles' m. fl. reservation.

Herr Pettersson i Södertälje: Herr talman! Det föreligger tre olika linjer, på vilka man går fram vid diskussionen i denna fråga. Dels ha vi herr Thore och herr Svensson i Betingetorp, som anse att förhållandena äro bra, som de äro, och icke påkalla någon förändring. Vidare är det utskottet, som vill skriva till Kungl. Maj:t med begäran om utredning, huruvida och i vad mån humanisering av bestämmelserna i nu gällande strafflag för krigsmakten kan vidtagas, samt om framläggande av det förslag, vartill utredningen kan föranleda. Dels märkes slutligen den socialdemokratiska reservationen, som går ut på en skrivelse med begäran om utredning huruvida och i vad mån den för krigsmakten gällande strafflagen må kunna upphöra att gälla samt framläggande för riksdagen av det förslag, vartill utredningen kan föranleda.

Vad den första linjen beträffar, som förordats av herr Thore, har det sagts, att det icke skulle behövas någon humanisering av strafflagen för krigsmakten. Det har särskilt betonats, att sträng arrest vore ett oeftergivligt medel för upprätthållande av disciplinen, och herr Thore har i detta avseende, om jag hörde rätt, åberopat en föregående riksdagsskrivelse i ämnet.

Jag skall i anledning härav tillåta mig att citera några rader ur ett uttalande av en person, som på detta område måste tillerkännas den allra största sakkunskap, nämligen förutvarande chefen för generalstaben. Såsom ledamot av den kommitté, som avgav det för-

Om upphävande av stadgandena ang. krigsdomstolar m. m. (Forts.)

slag, vilket ligger till grund för nuvarande strafflag för krigsmakten, yrkade han i en reservation, att straffarten mörk arrest skulle avskaffas.

Han framhöll däri, att det vore ett misstag att tro, att den stränga arresten hade en särskilt avskräckande verkan. Han säger bl. a.: »Ofta finner man i straffregistret samma person gång på gång bestraffad med mörk arrest. Och om å andra sidan bestraffning med mörk arrest varit den sista, så bevisar detta i och för sig intet om denna straffarts verkan. Densamma torde knappast kunna enligt det material, som i kommittén stått till buds, bedömas annat än rent subjektivt. I vanliga fall är straffets verkan på den nyss frigivne kroppslig och andlig slöhet; endast på råa och trotsiga naturer märks inte någon inverkan alls. Straffartens hela karaktär och inverkan synes vara alldeles densamma som pryglets, vilket det en gång ersatte och vilket då alldeles som nu sträng arrest av mången ansågs särdeles oumbärligt. De för bibehållande av mörk arrest anförda skäl äro också alldeles desamma, som på sin tid anfördes för prygelstraffet.»

När man så gentemot dessa åsikter åberopar utlandets exempel, säger generalstabschefen: »Men härvid är att märka, att utländska lagstiftningar äro äldre, ja, föråldrade, och att i många fall de strängare straffarterna kunna ådömas endast av krigsdomstol eller av högre befälhavare. De nya lagarna åter, Norges och Hollands, gå i alldeles motsatt riktning mot kommitténs förslag.»

Han säger vidare: »Det skulle alltså vara för de värnpliktiga som den mörka arresten vore oumbärlig. En utförlig statistik skulle sannolikt visa, att mörk arrest jämförelsevis sällan tillämpas på dem. De värnpliktiga kan man ej köra bort och låter han sig rättas måste han genom fängelsestraff eller upprepade arreststraff hållas avskild till disciplinens upprätthållande. Om arresten är mörk eller ljus, gör härvidlag detsamma. I det militära livet liksom i det medborgerliga är ordningens upprätthållande det allmänna intresse, som lagen skall stödja; lika litet som strängare straff i och för sig skapa goda medborgare, lika litet förmå de skapa goda soldater.»

Jag tror att ett sådant uttalande bör väga ganska tungt vid bedömandet av den stränga arrestens nytta.

Såsom bekant var emellertid ställningen i riksdagen år 1914 sådan, att man icke lyckades genomdriva avskaffande av den stränga arresten, utan det hela resulterade i en kompromiss. Nu är det fråga om att gå ett steg längre ifråga om humanisering av strafflagen såväl i detta avseende som i de andra avseenden, vartill tillfälle kan bjudas.

Mig förefaller det, som om utskottet anfört goda skäl till stöd för sin hemställan.

Nu förekommer ju emellertid också en skiljaktighet mellan utskottets hemställan och de socialdemokratiska reservanternas yrkande. Åtminstone om man får tro den siste ärade talaren, skall nämligen en sådan skillnad finnas, ehuru jag för min del får bekänna, att jag har litet svårt att riktigt se, vari denna skillnad sakligt skulle bestå. Om man genomläser den socialdemokratiska reservationen, finner man,

att den, i likhet med utskottet går ut från, att det måste finnas särskilda bestämmelser för brott, begångna av militära personer. Reservanterna vilja, att dessa stadganden skola i reviderad och humaniserad form ingå såsom ett särskilt kapitel i den allmänna strafflagen. Men bestämmelserna skola i allt fall finnas kvar, och den disciplinära bestämmanderätten skall likaså enligt reservanternas mening finnas kvar, om än med humaniserade straff och straffskalor. Detta är ju just vad utskottsutlåtandet går ut på, och skillnaden blir sålunda endast, att enligt utskottets mening dessa bestämmelser skola stå i en särskild lag, under det att reservanterna vilja, att de skola stå i ett särskilt kapitel i den allmänna strafflagen.

Om upphävande av stadgandena ang. krigsdomstolar m. m. (Forts.)

Det skäl, som åberopas för ifrågavarande reservation är, att vissa värnpliktiga skulle, om straffbestämmelserna stå i en särskild lag, få en känsla av att de, under den tid de fullgöra sin tjänst för utbildning till fosterlandets försvar, äro i rättshänseende en annan klass av medborgare, vilka skola dömas efter vissa speciella undantagslagar. Det är denna särskilda känsla, som reservanterna äro angelägna om att få bort, och för att kunna komma ifrån den otrevliga känslan mena reservanterna, att man skall undanrycka själva grunden härför.

Nu frågar jag: tro herrarna verkligen, att herrarna undanrycka den grunden genom att intaga undantagsbestämmelserna icke i en särskild lag utan i ett särskilt kapitel i strafflagen? Eller kan det verkligen vara reservanternas mening, om undantagsbestämmelserna införas icke i en särskild lag utan i ett särskilt kapitel, skulle hela undantagslagstiftningen undanröjas? Mig förefaller detta vara en för långt driven finkänslighet eller rättare sagt, det vilar på föreställningen, att den åberopade känslan hos de värnpliktiga skulle bero på rena spetsfundigheter. Något tryckande tvång för de värnpliktiga kan väl icke vara fråga om, men ett visst tvång bli de ju underkastade även enligt reservanternas förslag.

Så vitt jag förstår, innebär således reservanternas förslag i sak egentligen ingenting annat än utskottets, men den form, vari reservanterna vilja se sitt och utskottets önskemål realiserat, är opraktisk. Jag tror nämligen, att det bleve synnerligen olämpligt att sammanföra alla de olika bestämmelser, som kunna erfordras för krigsmakten i ett särskilt kapitel i strafflagen. Ur redans och ordningens synpunkt vore det tvivelsutan lämpligare, att dessa betämmelser sammanföras i en särskild lag, och därför, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Hage: Herr talman! Då motionären, herr Vennerström, är förhindrad att uppträda i debatten, har jag tillåtit mig begära ordet för att säga min mening i saken.

Jag skall då be att få ansluta mig till den socialdemokratiska reservationen i den här punkten, och samtidigt skall jag mot den föregående ärade talaren göra gällande det påståendet, att, såvitt jag förstår, finnes det ingen anledning att härvidlag fortfarande hålla på att det skall vara en speciallagstiftning eller en särlag för militärer. Skall man hålla på *den* saken, då tycker jag för min del, att man kan fråga:

Om upphävande av stadgandena ang. krigsdomstolar m. m. (Forts.)

varför skall man icke ha en särskild lag för skomakare, en särskild för skräddare o. s. v., o. s. v.? Militärerna äro, såvitt jag förstår, vanliga medborgare, och när det existerar en lagstiftning för alla medborgare, borde den kunna gälla även för militärerna, på det sättet nämligen, att det skall finnas vissa stadganden i den allmänna lagen, där det står, att med avseende på det och det brottet mot militära förordningar, så gäller den och den straffbestämmelsen. Jag tror för min del alltså, att det är ett mycket riktigare sätt att fastslå ett sådant system på detta område, att det göres en allmän lagstiftning, varigenom de militära straffbestämmelserna införas i den allmänna lagen.

Men därutöver skulle jag vilja påvisa det förhållandet, att utskottet aldrig i sitt utlåtande sagt ifrån, hur långt ner den av utskottet föreslagna humaniseringen av lagstiftningen verkligen skulle gå; man vet ju därom ingenting. Skulle det inträffa, att denna humanisering går mycket litet ner, huru blir det då? Jo, då kommer det fortfarande att bli så att skillnaden mellan bestraffningen av militära försyndelser och andra försyndelser kommer att kvarstå, och då kommer det faktiskt i fortsättningen att existera en särlagstiftning. Och mot en sådan särlagstiftning har ju, såsom synes i utlåtandet, utskottet uttalat sig på sid. 7. Där står, att man icke tycker det vara förenligt med principen om medborgarnas likhet inför lagen, att det skall finnas en sådan särlagstiftning.

Om man har den uppfattningen, då borde väl den åskådningen resultera icke blott i att man toge bort specialdomstolarna, utan även i att man toge bort särlagstiftningen såsom sådan. Ty så länge en sådan särlagstiftning finnes, så länge gäller väl detta, att det fortfarande icke existerar någon medborgarnas likhet inför lagen. Alltså, min uppfattning är den, att förslaget icke leder till medborgarnas likhet inför lagen, och när utskottet för sin del sagt, att det syftar till att åstadkomma en sådan likhet inför lagen, då tycker jag, från min utgångspunkt sett, att utskottet också borde tagit steget fullt ut och föreslagit, att denna särlagstiftning skulle tagas bort.

Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till den av de socialdemokratiska reservanterna avgivna reservationen.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, 2:o) bifall till den av herr Reuterskiöld avgivna, vid punkten fogade reservationen och 3:o) bifall till den reservation, som vid punkten avgivits av herr Walles m. fl.; och förklarade herr talmannen sig anse den förstnämnda propositionen hava flertalets mening för sig. Votering begärdes emellertid, i anledning varav herr talmannen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka därvid den under 3:o) angivna antogs till kontraproposition. I överensstämmelse härmed uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller första lagutskottets hem-

ställan i punkten 2:o) av utskottets förevarande utlåtande nr 24, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar.

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Walles m. fl. avgivna vid punkten fogade reservationen.

Om upphävande av stadgandena ang. krigsdomstolar m. m. (Forts.)

Omröstningen utföll med 76 ja, men 92 nej; och hade kammaren alltså bifallit den av herr Walles m. fl. avgivna, vid punkten fogade reservationen.

Punkten 3:o).

Utskottets hemställan bifölls.

§ 8.

Föredrogos vart efter annat

statsutskottets utlåtanden:

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av punkt 6 i övergångsbestämmelserna i gällande avlöningsreglemente för tjänstemän vid tullverkets lokalförvaltning samt kust- och gränsbevakning; och

nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidraget till uppförande av vissa byggnader vid kustsanatoriet Apelviken;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utsträckning i särskilda fall av den i § 13 mom. 5 i gällande förordning med tulltaxa för inkommande varor föreskrivna tidsfristen av två år för utförsel eller uppläggning på restitutionsupplag av tullrestitutionsgods; och

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av § 13 mom. 1 i förordningen den 9 juni 1911 med tulltaxa för inkommande varor; samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse till Stockholms stad av äganderätten till vissa områden å kungl. Djurgården; och

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade bestämmelser för tilläggsbidrag till innehavare av odlingslägenheter å kronomark i de sex nordligaste länen ävensom av nybyggeslägenheter å Alträsks nybyggesområde jämte en i samma ämne väckt motion.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden och betänkanden hemställt.

§ 9.

Vidare förekom till behandling jordbruksutskottets utlåtande, nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 106, angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egendomar, punkt 7.

Punkten 1.

Lades till handlingarna.

Punkten 2.

Ang försäljning av kronoegendomen ½ mantal Möllekulla nr 1.

I en till riksdagen den 14 februari 1920 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 106, hade Kungl. Maj:t under punkten 7 föreslagit riksdagen medgiva, att sedan kronoegendomen ½ mantal Möllekulla nr 1 i Gammaltorps socken av Blekinge län blivit i huvudsaklig överensstämmelse med uppskattningsmännens förslag fördelad i åtta lotter, lotten litt. A finge å offentlig auktion försäljas till den högstbjudande under de i brevet den 29 maj 1874 stadgade villkor, samt övriga sju lotter försäljas enligt gällande grunder för upplåtande av egnahemslägenheter från kronoegendomar med hembudsrätt beträffande lotten litt. H för trädgårdsmästaren A. Josefsson.

Utskottet hemställde, att Kungl. Maj:ts ifrågavarande framställning måtte av riksdagen bifallas.

Mot utskottets motivering hade reservation avgivits av herr vice talmannen *Hamilton*.

Sedan punkten föredragits, yttrade:

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet Nilsson: Herr talman! Då kammaren nu går att behandla detta förslag till försäljning av den kronoegendom, varom nu är fråga, skall jag be att få säga några ord med anledning av det uttalande, som jordbruksutskottet gjort angående denna försäljning.

Med detta ärende förhåller det sig på det sättet, att Kungl. Maj:t år 1916 föreslog styckning och försäljning av denna kronoegendom. Jordbruksutskottet avstyrkte då denna försäljning, huvudsakligen av det skälet, att å egendomen fanns synnerligen vacker och värdefull bokskog, och man befarade, att om egendomen styckades och försåldes, skulle skogen komma att skövlas. Denna kammare biföll utskottets avstyrkande hemställan, under det att första kammaren biföll Kungl. Maj:ts förslag, och frågan föll sålunda. Domänstyrelsen gick då i författning om utarrendering av egendomen på fem år. Att tiden sattes så kort som till fem år, berodde därpå, att man förmodade, att någon del av egendomen eller egendomen i sin helhet kunde bli användbar för egnahemslägenheter; och jordbruksutskottet säger också i sitt utlåtande, att det torde »enligt

utskottets uppfattning vid beslut rörande förnyad utarrendering av egendomen tagas under övervägande, huruvida icke någon del av densamma lämpligen bör reserveras för framtida behov av egnahemslägenheter».

Ang. försäljning av kronoegendomen ½ mantal Möllekulla nr 1. (Forts.)

Enligt gällande författningar har det ju sedermera hållits uppskattningsförrättning å egendomen, varvid förrättningsmännen föreslagit styckning och försäljning av densamma. I huvudsaklig överensstämmelse med uppskattningsmännens förslag förelade Kungl. Maj:t riksdagen ärendet i den form, vari det nu föreligger.

I fråga om försäljning av skog från egendomen, varemot utskottet i sin motivering gjort ett ganska skarpt uttalande, förhåller det sig enligt de uppgifter, jag erhållit från domänstyrelsen, på följande sätt. Under år 1917, således under den löpande femårsarrendeperioden, inkom det en framställning till domänstyrelsen från vederbörande jägmästare med begäran om bemyndigande för jägmästaren att samma höst få utstämpla och under hand försälja intill 1,500 kubikmeter bok och något ek från egendomens under skogsstatens vård varande område. Såsom skäl härför anförde jägmästaren, att det vore ett gott ollonår det året å nämnda skog och berörda hagdel vore beväxt med gammal bok, som behövde föryngras. Över denna hemställan yttrade sig sedan överjägmästaren, och hans utlåtande gick ut på att då »enligt den fastställda hushållningsplanen kubikmassan av den mer än 80-åriga bokskogen, varom nu vore fråga, icke uppgick till mer än omkring 2,580 kubikmeter», det av jägmästaren föreslagna avverkningsbeloppet »vore» större, än som lät förena sig med successiv självföryngring. Men å andra sidan ansåg också överjägmästaren, att man »borde begagna sig av de rådande höga konjunkturerna å virkesmarknaden», och tillstyrkte därför utstämpling och försäljning av intill 900 kubikmeter bok och ek. Dock hade överjägmästaren härtill fogat tillägget: »för såvitt denna virkesmassa kunde utan självföryngringens äventyrande på en gång uttagas».

Domänstyrelsen biföll den 28 september 1917 överjägmästarens förslag, varefter jägmästaren med stöd härav utsynade och försålde 935 kubikmeter bok och 84,8 kubikmeter ek eller tillsammans 1,019,8 kubikmeter. Dessutom ha till en grosshandlare i Stockholm under vintern 1918—1919 försålts cirka 175 ekar om 85,2 kubikmeter. Härjämte har sålts björk och vindfälld skog till en kvantitet av 18,76 kubikmeter samt till bränslekommissionen 271 kubikmeter. Till husbehov har avverkats 200 kubikmeter.

Domänstyrelsen håller före, att den avverkning, som skett, varit en ren skogsskötselåtgärd, som skulle vidtagas, oavsett huru egendomen i övrigt skulle komma att disponeras. Avverkningen har enligt domänstyrelsen gjorts uteslutande med hänsyn till lämpligheten att föryngra en gammal bokskog och utan något som helst samband med frågan om egendomens blivande disposition. Domänstyrelsen har aldrig förutsatt, att detta skulle komma att betecknas som någon skogsskövling.

Det vill åtminstone förefalla mig, som om domänstyrelsen i

Ang. försäljning av kronoegendomen ½ mantal Möllekulla nr 1. (Forts.)

detta fall icke gått längre i fråga om avverkning, än vad som kan anses förenligt med god skogsvård. Domänstyrelsens förslag att föreslå styckning av egendomen har ju åtminstone delvis föranletts av det av mig förut citerade utlåtandet av 1916 års jordbruksutskott, nämligen att det borde tagas under övervägande, huruvida icke någon del av egendomen lämpligen borde reserveras för framtida behov för egnahemslägenheter.

För min del kan jag därför icke finna annat, än att det uttalande, som utskottet har gjort, härvidlag saknar tillräckligt bärande underlag. Såvitt jag kunnat finna, har denna skogsavverkning skett i enlighet med god skogsvård.

Vad nu i övrigt beträffar försäljning av själva egendomen, så är min personliga uppfattning den, att det varit lämpligast, om egendomen bibehållits i kronans hand, icke så mycket med hänsyn till skogen som fastmer med hänsyn till att egendomen har goda och för dess drift tillräckliga åbyggnader. Det kan ju knappast anses riktigt lämpligt att stycka en sådan egendom då icke eljest speciell anledning föreligger. I en tid, då byggnadskostnaderna äro uppdrivna till så enorm höjd, som nu är fallet, torde det vara skäl att iakttaga försiktighet i fråga om styckning av jordegendomar med därav följande byggnadskostnader. De byggnader, som nu finnas på denna egendom, bliva genom styckningen delvis överflödiga.

Herr vice talmannen Hamilton: Herr talman! Jag har icke kunnat biträda utskottets motivering för bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Jag kan nämligen icke följa utskottet i det skarpa klander, som uttalats mot domänstyrelsen. Utskottet åberopar jordbruksutskottets uttalande år 1916 och förvånar sig över att icke domänstyrelsen ställt sig detta till efterrättelse. Jag vill då erinra om att jordbruksutskottet nämnda år icke fattade något enhälligt beslut i denna fråga, utan vid dess utlåtande var fogad en reservation, och bland reservanterna fanns även jag. Första kammaren biföll utskottets förslag, medan däremot andra kammaren följde reservanterna. Riksdagen har således icke biträtt vad jordbruksutskottet då hemställde, ty riksdagen består icke endast av första kammaren, utan även av andra kammaren.

Jag vågar heller icke uttala något klander mot domänstyrelsen för det sätt, varpå den låtit avverka skogen på den i Blekinge belägna egendomen. Jag tager för alldeles givet, att styrelsen följt vad reglerna för en god skogsvård föreskriva. Jag har därför måst taga avstånd från utskottets motivering och ber att få yrka bifall till dess hemställan med ogillande av motiveringen.

Herr Lindman: Herr talman! Jag skall för min del be att få instämma i vad herr vice talmannen anfört. Jag kan icke finna, att det uttalande, som jordbruksutskottet här har gjort, kan vara fullt berättigat; i varje fall synes det mig, att om jordbruksutskottet är sinnat att göra ett sådant enligt min mening skarpt uttalande om vad

Ang. försäljning av kronoegendomen ½ mantal Möllekulla nr 1. (Forts.)

ett ämbetsverk gjort, så borde väl utskottet först hava satt detta ämbetsverk i tillfälle att klargöra sin ställning. Men såvitt jag kunnat finna, har utskottet icke tagit reda på vad domänstyrelsen haft för skäl att vidtaga denna åtgärd. Jag menar, att man bör icke taga till så pass skarpa ord, utan att man vet, att de äro fullt berättigade. Jag vill också meddela, att jag för min del sökt taga reda på i domänstyrelsen, hur det förhåller sig med detta, och jag kan icke komma till annat resultat, än att detta jordbruksutskottets uttalande icke är berättigat. Jag vill då till en början säga det, att när jordbruksutskottet åberopar vad utskottet sade 1916, så är väl detta icke alldeles egentligt, ty den motiveringen förföll ju genom att kamrarna stannade i olika beslut, och domänstyrelsen har aldrig fått höra ett enda ord om vad utskottet då uttalade. Utskottet kan för övrigt icke göra något uttalande, som ett ämbetsverk är skyldigt att ställa sig till efterrättelse. Det är endast riksdagen, som kan, därest det även gillas av Kungl. Maj:t, göra ett sådant uttalande, men riksdagen har icke gjort detta. Det skulle kunna leda till besynnerliga konsekvenser, om ett ämbetsverk skulle behöva ställa sig till efterrättelse vad ett utskott ansett vara riktigt, när riksdagen icke följt utskottet.

Jag skall nu icke upprepa den redogörelse, som jordbruksministern redan lämnat och som jag fått bekräftad under mina efterforskningar i domänstyrelsen. Det är en revirförvaltare, som har föreslagit, att här skall göras en avverkning. Detta förslag har underställts hans överordnade, överjägmästaren, och denne har funnit det lämpligt med den föreslagna avverkningen, ehuru han satt ned kvantiteten något. Överjägmästaren har sagt, att det är ett rikt ollonår, att avverkningspriserna äro höga, att skogen är gammal och behöver föryngras och att den föreslagna åtgärden därför lämpligen bör vidtagas. Efter vad jag under hand erfarit, har det icke avverkats något som är yngre än 100 år av denna bokskog, vilket bör anmärkas, förutom en del björkskog och vindfällen.

Jag har således, herr talman, kommit till den uppfattningen, att andra kammaren omöjligt kan bifalla vad utskottet uttalat i sin motivering. Beträffande klämmen är jag däremot av den meningen, att man bör bifalla vad utskottet hemställt. Jag uppfattade icke riktigt herr vice talmannens yrkande; i alla händelser får jag nu yrka bifall till utskottets hemställan med uteslutande av motiveringen.

Herr Öberg: Herr talman! Den huvudsakliga orsaken till att utskottet i sitt uttalande gjort en så skarp anmärkning mot domänstyrelsen, som nu skett, är den att utskottet funnit, att vederbörande ämbetsmyndighet, här domänstyrelsen, icke fäst tillbörligt avseende vid vad som förekommit inom riksdagen och dess jordbruksutskott, då denna fråga senast behandlades, och då man inom utskottet icke ansett sig hava från det hållet erfarit tillbörlig hänsyn till vad man ansett lämpligt och nödigt, har man funnit sig böra göra detta, såsom det påståtts, skarpa uttalande.

Nu är det enligt min mening icke underligt, att domänstyrelsen,

Ang. försäljning av kronoegendomen 1/2 mantal Möllekulla nr 1. (Forts.)

som så att säga är part i saken, dels genom herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet och dels genom den senaste ärade talaren så kraftigt sökt försvara sig, ty det är ju givet, mina herrar, att den, som får en sådan här anmärkning, så gott sig göra låter vill fria sig från densamma. Men nu har utskottet den förmånen att för sitt uttalande kunna stödja sig på en enligt min och kamraternas mening fullt trovärdig person. Det förhåller sig nämligen så, att en av utskottets ledamöter är ordförande i Blekinge läns styrelse, och han har givetvis noggrann kännedom om förhållandena på orten och vad som förekommit i denna fråga. Det är med stöd av de relationer, de upplysningar och de förklaringar, som han aktat nödigt lämna, som utskottet funnit det vara fullt på sin plats att säga vad som i detta betänkande uttalats.

Nog vill det förefalla mig, som om det varit nödvändigt att vidtaga de åtgärder, som utskottet gjort, för att åt riksdagen för framtiden bevara, så att säga, större respekt för dess uttalande, än som nu är på väg att skänkas riksdagen.

Då det för övrigt, såväl då frågan förut behandlades som fortfarande, synts råda delade meningar om lämpligheten av denna egendoms styckning och försäljning, på sätt som föreslagits, vilket för övrigt nu senast vitsordats av herr statsrådet, finner jag för min del goda skäl föreligga för det uttalande och den hemställan utskottet gjort, och ber jag därför, herr talman, att få yrka bifall härtill.

Herr Johansson i Uppmälby: Herr talman, mina herrar! Det är, som den föregående ärade talaren sade, alldeles klart, att när ett ämbetsverk får en så tydlig prickning, som den jordbruksutskottet här kommit med, det försöker försvara sig, och det kan ju hända, att om man inom utskottet fått del av dess förklaring, man varit något mildare i sitt omdöme. Jag vill emellertid säga, att det ser ut, som om domänstyrelsen kommit till den uppfattningen, att när riksdagen icke vill gå med på att försälja en egendom, därför att det finns värdefull skog å densamma, så skulle domänstyrelsen nog finna ett medel att undanröja denna riksdagens tveksamhet genom att nedhugga skogen å egendomen. Att detta utskottsutlåtande blivit så skarpt, som det är, beror säkerligen på att man tänkt icke bara på detta fall utan man kanske också tänkt på sådana fall, som det vi troligtvis komma att få behandla om lördag, där man låtit nedhugga nästan all skog å en egendom.

Man frågar sig verkligen: hur bedrives rationell skogsskötsel från domänstyrelsens sida, när det vidtages sådana åtgärder som att på ett enda år nedhugga hälften eller tre fjärdedelar av skogen på en egendom? En rationell skogsskötsel borde väl ligga däri, att man hugger ner överårig skog. Såsom nämndes av herr statsrådet, uppges det visserligen i domänstyrelsens redogörelse, att all skogen var gammal och av natur att böra föryngras. Det synes mig dock, som om föryngringen borde vidtagas successivt och som om man allt efter det skogen blev fullmogen, borde avverka vad som lämpligen borde

Ang. försäljning av kronoegendomen ½ mantal Möllekulla nr 1. (Forts.)

avverkas. Genom att däremot på en gång kalhugga skogen förorsakar man, det måste man säga sig, en skogsskövling, som kommer att föra med sig stora svårigheter.

Nu må det ju vara så, att man icke i detta fall avverkat all skog. Man kan emellertid befara, att i den mån marken kommer under enskild ägo, en ytterligare kraftig avverkning kommer att ske å denna vackra skog, som jordbruksutskottet år 1916 i sin motivering yrkade borde förskonas från skövling och i stället bibehållas.

Herr Lindman påpekade, att detta utskottsutlåtande förföll därigenom, att kamrarna stannade vid olika beslut. Ja, detta är ju alldeles klart, men utskottet har ansett, att det kan förutsättas, att skogsförvaltningen, i varje fall domänstyrelsen, som enligt handlingarna i ärendet fastställt omförmälda skogsförsäljningar har sig bekant de skäl, som föranledde, att försäljningen år 1916 förföll. Jag tror nämligen man kan förutsätta, att detta ämbetsverk har förmåga att bedöma vad som var orsaken till att första kammaren då icke gick med på denna sak.

Jag för min del anser, att riksdagen måste säga sin mening i en tämligen skarp motivering, ty detta är icke det enda fallet av dylik natur, som förekommit, utan som jag nyss sade, ha vi ännu ett fall som är mera markant än detta. Jag tror, att om man icke någon gång säger ifrån att den mening, som riksdagen uttalar, måste bliva hörd inom ämbetsverken, så kommer man att hamna där, att man gör precis vad man vill utan att taga hänsyn till vad riksdagen önskar. Och jag kan för min del icke finna, att denna motivering är skarpare, än vad som behöves med anledning av det skedda, och jag skall därför, herr talman, be att få yrka bifall till såväl utskottets motivering som dess kläm.

Herr vice talmannen Hamilton: Herr talman! Herr Öberg yttrade nyss, att vi böra se till att ämbetsverken få respekt för riksdagens beslut, och jag är den förste att underskriva vad han sade. Men jag vill fästa herr Öbergs uppmärksamhet på att Sveriges riksdag består icke av en kammare utan av två kammare, består även av en andra kammare, och den andra kammaren biträdde i förevarande fall aldrig jordbruksutskottets yttrande. Sålunda kan man icke förebrå domänstyrelsen att den ej ställt sig till efterrättelse riksdagens beslut, ty riksdagen hade icke fattat något beslut i frågan.

Den siste aktade talaren framhöll, att domänstyrelsen icke borde ha skövlat skogen, vilket redan jordbruksutskottet har uttalat. Vem har sagt, att domänstyrelsen skövlat skogen? Vem vågar påstå, att icke skogshuggningen skett fullt i överensstämmelse med vad en god skogsvård föreskriver? All skogen är visst icke avverkad, endast en del av densamma — det framgår av handlingarna hur många kubikmeter som avverkats — nämligen ungefär hälften av det hela skogsbeståndet. Och var det naturligtvis den mogna delen av skogen, som man låtit hugga ned. Staten sköter ju sina skogar icke för att urgamla träd skola bliva stående där utan för att marken skall giva av-

Ang. försäljning av kronoegendomen 1/2 mantal Möllekulla nr 1. (Forts.)

kastning; när skogen är mogen, skall den avverkas för att lämna plats för yngre skog.

Man kan ifrågasätta, huruvida staten borde sälja ifrågavarande skogsmark. Vederbörande myndigheter framhålla, att skogsmarken, som har en areal av 40 hektar och ligger långt avlägsen från andra skogar, är besvärlig att sköta, att det kostar att skicka jägmästare dit o. s. v. Det vore synnerligen lämpligt, påstå de, att avyttra denna mark med den återstående skog, som finns på densamma, till sådana, som önska köpa egna hem, och myndigheterna framhålla också, att det råder stor efterfrågan på egna hem just i den trakten, där denna egendom ligger, uti Blekinge. Även har namngivits åtta personer, som ställt sig som sökande till de åtta lotter, som här skulle vara ifrågasatta till försäljning. Såvitt jag kan förstå, bör det sålunda vara mycket lämpligt att stycka denna egendom och synnerligen olämpligt för staten att behålla den.

Nu vet jag väl, att det finns åtskilliga av kammarens ledamöter, som anse, att riksdagen aldrig bör medgiva att försälja statens egendom. Jag skall dock be att få erinra om, att staten icke minskar sina egendomar med ifrågavarande försäljning, då de medel, som inflyta vid avyttringen av statens egendomar, användas till att köpa andra områden, som äro lämpliga att förvandla till statsegendom, sådana som verkligen passa t. ex. för skogsskötsel. Jag tror, att staten kan få vida lämpligare egendomar till bedrivande av skogsodling än den här föreliggande.

Jag vågar därför, herr talman, vidhålla mitt yrkande.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet Nilsson: Herr talman! Det kan ju uppenbarligen icke vara någon anledning för mig att uppträda som advokat för det ämbetsverk mot vilket utskottet riktat sitt klander. Men med stöd av de uppgifter, jag fått och de siffror, jag relaterat, har jag blivit övertygad om att domänstyrelsen icke låtit anställa avverkning i sådan utsträckning, att den kan på något sätt strida mot vad som kan anses vara förenligt med god skogsvård. Det fanns vid det tillfället avverkningen företogs 2,580 kbm. avverkningsbar skog, och det är att märka, att detta var övermogen eller i alla händelser fullmogen skog. Av denna kvantitet har, som jag förut nämnde, avverkats först 1,019 kbm., sedan några mindre partier, som dels försålts till bränslekommissionen, dels använts för husbehov. Det bör väl ändå ligga i öppen dag, att det här icke kan vara tal om skogsskövling. Jag tycker att rätt bör vara rätt. Jag vill icke uttala mig om, huruvida domänstyrelsen i andra fall kan ha vidtagit åtgärder, som på ett eller annat sätt förtagit riksdagen dess fria prövningsrätt och försatt den i ett tvångsläge, men åtminstone i detta fall är jag livligt övertygad om, att så icke är förhållandet.

Herr Lindman: Herr talman! Jag vädjar till kammarens ledamöter, om det kan anses vara befogat att resonera så, som

man gör på de håll, som försvara detta utskottsbetänkande. Den ene av försvararna säger, att riksdagen måste skaffa sig respekt för sina uttalanden. Den andre säger, att den mening riksdagen uttalat, skall bliva hörd. Detta säges, utan att man ens besinnar, att riksdagen i förevarande fråga aldrig sagt någonting. Riksdagen har i detta fall icke gjort något uttalande. Det är ett utskott, jordbruksutskottet, som gjort ett uttalande, och den ena kammaren har bifallit vad jordbruksutskottet har sagt, men den andra kammaren avslagit det. Jag skulle då be att få rikta den frågan till dessa båda utskottets försvarare: Vilkendera kammarens beslut skall domänstyrelsen rätta sig efter, efter första kammarens mening eller efter andra kammarens? Varthän skall detta leda, ifall vi kalla för riksdagens mening det, som den ena kammaren bifallit men den andra avslagit? Man kan väl inte taga det för riksdagens mening, som stått i ett utskottsbetänkande, men som aldrig någonsin blivit av riksdagen bifallet. Ja, vad skall domänstyrelsen göra? Om den kanske gör som den ena kammaren vill, blir den andra kammaren mycket missnöjd. Det är fullkomligt korrekt, att domänstyrelsen icke har någon anledning att särskilt rätta sig efter jordbruksutskottets ifrågavarande uttalande. Detta har aldrig åtföljt riksdagens skrivelse till Kungl. Maj:t, och det har aldrig officiellt kommit till domänstyrelsens kännedom. Domänstyrelsen har varken skyldighet eller rättighet att rätta sig efter sådana saker mer än vad styrelsens eget sunda förnuft säger.

Ang. försäljning av kronoegendomen ½ mantal Möllekulla nr 1. (Forts.)

Sedan vill jag ytterligare fråga, om det är rimligt att gå till väga som man i detta fall gjort. Domänstyrelsen är den sakkunniga myndighet, som har hand om vården och skötseln av denna skog liksom andra statens skogar. På förslag av revirförvaltaren och överjägmästaren har styrelsen medgivit, att en avverkning får göras, men Konungens befallningshavande i Blekinge län har varit emot det. Nu inträffar den omständigheten, att landshövdingen i Blekinge län, som herr Öberg påmint om, sitter i jordbruksutskottet. Han har naturligtvis sin uppfattning, den uppfattningen att denna skog skulle sparats helt och hållet. Han har lämnat en del upplysningar, och så har jordbruksutskottet skrivit som det gjort, men underlåtit att låta den andra parten komma in med ett utlåtande. Jag ber att få fråga herrarna, om icke herrarna anse, att det varit rättvist att säga till domänstyrelsen: Var så god och kom in med en förklaring, så att jordbruksutskottet vet vad det här har att rätta sig efter! — Det har man underlåtit att göra. Där går man, såsom herr Öberg uttryckte det, på vad »en annan myndighet sagt», men man underlåter fråga efter motivet, att fråga efter vad den myndighet, som har hand om ansvaret för skötseln av skogen, haft för mening och skäl.

För övrigt ber jag att få fästa uppmärksamheten på en annan sak. Herr Johansson i Uppmälby talade om, att här var icke rätt förfaret, man skulle ha avverkat på annat sätt; han talade om successiv föryngring. Jag tillåter mig icke uttala något omdöme därom, och jag förmodar, att herr Johansson i Uppmälby gjort det efter noggrant studium av skogens belägenhet och icke vågat sig på att kriti-

Ang. försäljning av kronoegendomen ½ mantal Möllekulla nr 1. (Forts.)

sera revirförvaltningens och överjägmästarens förfaringssätt utan att verkligen ha satt sig in i förhållandena sådana som de äro.

Sedan ber jag att få lämna herrarna en liten upplysning angående vad jag vet om denna sak. Hela skogsmarken består av 40 hektar, alltså 80 tunnland, fördelad i flera olika lotter. Hur då denna successiva föryngring, som herr Johansson i Uppmälby vill sätta i stället för den av domänstyrelsen föreslagna åtgärden, skall gå till, vet jag ej. Han tänker sig väl då, att man skulle avverka en bit av marken om året.

Dessutom vill jag tillägga, att då skogen 1914 värderades för försäljning, den uppskattades till ett värde av 10,685 kronor. Det rör sig sålunda inte om någon så ofantligt stor sak. Om nu riksdagen velat att skogen skulle sparas, skulle riksdagen ha sagt ifrån: riksdagen vill att denna skog skall sparas, den skall t. ex. avsättas till nationalpark, skall över huvud taget ej avverkas. Men så har ej skett och som det nu gått till, har intet annat skett än som är förenligt med skogsvårdsprincipen, och domänstyrelsen har förfarit med denna egendom som med andra. Att här tala om skogsskövling är uppenbarligen fullkomligt orimligt.

Herr talman, jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Röing: Herr talman! Jag är förekommen av den föregående ärade talaren och kunde ha åtnöjt mig med att instämma i hans anförande. Men då jag nu en gång fått ordet, vill jag stryka under vad som påpekats förut under debatten. Vi fordra ju respekt för våra ord av myndigheterna; men kan det vara lämpligt, om vi så göra, att besluta sig för en motivering sådan som jordbruksutskottet här föreslagit, när riksdagen i frågan icke fattat något sådant beslut, som här påstås. Det kan icke vara lämpligt att godtaga en sådan motivering.

På de skäl, som i debatten anförts såväl av herr vice talmannen som av herr Lindman, ber jag att få yrka bifall till herr vice talmannens hemställan.

Herr Öberg: Herr talman! Med anledning av vad som sades av herr Lindman, och då det nu påstås, att riksdagen ej har fattat något beslut i ärendet, så ber jag att få fästa uppmärksamheten på och erinra om den omständigheten att när frågan senast var hänskjuten till riksdagens prövning och avgörande, riksdagen sade nej till försäljningsåtgärden. Det blev sålunda ingen försäljning.

Vad så angår frågan om skogsskövling eller icke skogsskövling har jag av försiktighetsskäl icke velat inlåta mig på densamma. Jag har icke kunnat säga, huruvida här föreligger skogsskövling eller icke. Ty jag är icke fackman på området, och jag är ju dessutom bosatt långt ifrån den ifrågavarande trakten och har icke varit i tillfälle att personligen härutinnan bilda mig ett omdöme. Men vad som åtminstone för mig och vissa av mina kamrater inom utskottet synts vara ett rättmätigt krav, det är, att, när jordbruksutskottet en gång har gjort ett uttalande i frågan och sagt, att med hänsyn

Ang. försäljning av kronoegendomen ½ mantal Möllekulla nr 1.
(Forts.)

till det vackra bokskogsbeståndet så ville man inte ha försäljningsåtgärden vidtagen, då hade det — låta vara att detta jordbruksutskottets uttalande har bortfallit genom kamrarnas skiljaktiga beslut i vad angår motiveringen — likväl bort fästas visst avseende därvid av vederbörande. Ty vederbörande ha sig säkerligen bekant vad i frågan förekommit. Och aldrig kan det förefalla mig, med all den aktning jag har för den ärade partikamraten, vara riktigt eller på sin plats att säga, att vederbörande ämbetsverk, här domänstyrelsen, ingen skyldighet har att fästa sig vid vad ett utskott har uttalat. Är detta den ärade talarens uppfattning och kanske herrarnas i övrigt, så ber jag, mina herrar, att såsom min uppfattning få säga, att då är det likgiltigt, om ett utskott gör ett uttalande i den ena eller andra riktningen.

Herr talman, jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Lindman: Herr talman! Det föreligger här tydligen ett missförstånd från herr Öbergs sida. Ty jag menade uppenbarligen icke, att det skulle vara likgiltigt vad ett utskott säger. Det kan naturligtvis domänstyrelsen rätta sig efter, liksom den också kan rätta sig efter vad en enskild riksdagsman säger, om den tycker, att det är klokt och förnuftigt. Men jag går så långt, att jag säger, att ämbetsverket har varken skyldighet eller rättighet att rätta sig därefter, såsom om det vore en föreskrift, märk väl, ty riksdagen har aldrig givit någon föreskrift. Jag vill fästa uppmärksamheten på, att riksdagen har beslutat avslå det 1916 föreliggande förslaget att sälja egendomen. Den saken var därmed avgjord, och det blev ingen försäljning av. Det hade naturligtvis inte heller senare kunnat bli någon försäljning, utan att det kommit fram ett nytt förslag därom. Men i själva avverkningsfrågan, i fråga om hur det skulle förfaras med skogen, om den skulle avverkas på sätt domänstyrelsen ansåg klokast eller eventuellt så som herr Johansson i Uppmälby anser klokast, har riksdagen icke sagt ett ord. Och det är orimligt att säga, att domänstyrelsen skall ha skyldighet att rätta sig efter ett utskottsbetänkande, som riksdagen icke har bifallit och som riksdagen icke har bringat till domänstyrelsens kännedom. Det är orimligt, enligt min uppfattning. Jag vidhåller absolut, att det måste vara orimligt, ty det är icke något riksdagsbeslut.

Herr vice talmannen Hamilton: Jag tillåter mig ytterligare fästa herr Öbergs uppmärksamhet på, att den kammare han tillhör ogillade år 1916 jordbruksutskottets utlåtande. Då borde han väl inte säga, att riksdagen har godkänt detsamma. Kungl. Maj:ts proposition föll den gången på grund av att kamrarna stannade i olika beslut. Andra kammaren biföll reservationen och ogillade utskottets utlåtande. Det var allenast första kammaren som gillade jordbruksutskottets uttalande år 1916.

Herr Öberg: Ja, det förefaller mig, som om det borde vara för jordbruksutskottets ordförande kärt, att se en av dess ledamöter

Ang. försäljning av kronoegendomen 1/2 mantal Möllekulla nr 1. (Forts.)

så att säga kämpa för helgd åt vad utskottet har uttalat och sålunda i dag vidhålla vad utskottet tidigare har sagt.

Låt mig till sist, herr talman, mina herrar, säga ännu ett ord i själva saken. Det vill nämligen förefalla mig, som om man är inne på en ny väg för att komma fram till ett åstundat önskemål, om man nu följer de herrar, som motsätta sig utskottets uttalande, nämligen en ny väg att här komma fram till en försäljning. Alla tyckas ju vara överens om att denna egendom ur vissa synpunkter bort bibehållas i statens ägo och icke försäljas. Men då tillgriper man avverkningsåtgärden och försäljning av denna skog för att — jag kan inte dölja, att detta är min uppfattning — få egendomen i ett läge av den beskaffenheten, att man lättare skall kunna få den under försäljning. Den vägen, mina herrar, vill jag icke vara med om.

Herr vice talmannen Hamilton: Jag tar för alldeles givet herr talman, att även om denna egendom icke skulle förekommit till försäljning, så hade likväl domänstyrelsen på grund av det förslag, som blivit framställt från de underordnade skogsvårdsmyndigheterna, jägmästaren och överjägmästaren, låtit verkställa den huggning av skogen, som skett. Av handlingarna framgår, att före avverkningen skogen bestod av delvis äldre, mogen skog, uppskattad till 2,253 kubikmeter och att efter avverkningen återstod 1,106 kubikmeter. Jag tar även för givet, att hela denna skogshuggning skett på fullt rationellt sätt och inte alls i tanke att framtvinga någon försäljning.

Herr Öberg framhöll, att jordbruksutskottets ordförande borde vara tacksam mot honom för att han försvarar utskottets ståndpunkt från år 1916. Jag förebrår honom inte det. Men han får väl också tillåta, att den som var reservant mot jordbruksutskottets hemställan och motivering 1916, även nu fortfarande hävdar sin mening. Jag vill minnas, att reservanternas antal var rätt stort. På den tiden var ganska allmänt, att kammare stod mot kammare.

Herr Sävström: Herr talman! Jag vill bara säga, att ehuru väl jag varit med om att fatta beslut i denna fråga, jag likväl inte tänkt yttra mig i densamma. Men jag kan ändå inte underlåta att när debatten nu dragit ut så här, säga min enkla mening.

Förra gången frågan låg före till riksdagens prövning, avslog riksdagen förslaget om försäljning. Genom den åtgärd domänstyrelsen nu vidtagit genom att avverka en stor del av skogen har ju det faktiska förhållandet inträtt, att egendomen nu icke har samma värde som förut. Jag är i jordbruksutskottet i princip emot försäljning av kronoegendomar. Men när saken kommit i det läge den nu har, så har jag ansett mig icke kunna motsätta mig den föreslagna åtgärden, ty nu spelar det ingen roll, om man försäljer denna egendom. Min ställning har sålunda blivit förändrad på grund av domänstyrelsens åtgärd att avverka en del av skogen. Och efter de upplysningar, som lämnats inom utskottet av personer, som känna till hur saken ligger, så tycker jag, att i varje fall andra kammaren

icke borde ha någonting emot att biträda det uttalande utskottet här gjort.

Ang. försäljning av kronoegendomen 1/8 mantal Möllekulla nr 1. (Forts.)

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i berörda punkt, dels ock på bifall till det yrkande, som under överläggningen framställts av herr vice talmannen Hamilton; och fann herr talmannen den senare propositionen vara med övervägande ja godkänd. Votering begärdes emellertid, till följd varav nu uppsattes, justerades och anslogs denna omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller det yrkande, som i avseende å punkten 2) av jordbruksutskottets förevarande utlåtande nr 44 framställts av herr vice talmannen Hamilton, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar.

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets hemställan i berörda punkt.

Voteringen utvisade 98 ja mot 76 nej, vid vilken utgång kammaren således bifallit det av herr vice talmannen Hamilton under överläggningen framställda yrkandet.

§ 10.

Jordbruksutskottets utlåtande, nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egendomar föredrogs härpå.

Punkterna 1 och 2.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 3.

Lades till handlingarna.

Punkterna 4—10.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 11.

Vid nu skedd föredragning av jordbruksutskottets utlåtande, nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtande till fångvården av ett invid straffängelset i Kristianstad beläget område biföll kammaren utskottets däri gjorda hemställan.

Ang. användande av sax för fångande av djur.

§ 12.

Slutligen upptogs till behandling jordbruksutskottets utlåtande, nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående grunder för bestämmelser i fråga om användande av sax för fångande av djur jämte tre i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen den 14 februari 1920 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 110, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, förklarat sig vilja inhämta riksdagens yttrande över i statsrådsprotokollet intagna grunder för bestämmelser i fråga om användande av sax för fångande av djur.

I sammanhang härmed hade utskottet till behandling förehaft tre inom andra kammaren väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen

nr 330, av herr *Alvin*, som hemställt om sådan ändring i de av Kungl. Maj:t framlagda grunderna, att fångande av räv medelst sax bleve tillåtet inom hela Norrland, Kopparbergs och Värmlands län;

nr 339, av herr *Ericson* i Funäsdalen, som föreslagit, att riksdagen ville uttala sig för sådan ändring i Kungl. Maj:ts förslag, att länsstyrelsernas tillstånd icke skulle erfordras för rätt att fånga djur med sax, samt att även hermelin och vessla upptoges bland de för saxfångst tillåtna djur; samt

nr 341, av herrar *Edberg* och *Viklund* i Oviken, som föreslagit, att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 110 måtte uttala sig för:

a) att särskilda bestämmelser borde utfärdas beträffande rävsaxskalmarnas höjd och tjocklek;

b) att bestämmelsen om länsstyrelsens tillstånd för utövande av djurfångst med sax måtte utgå; samt

c) att förbudet mot fångande av lekatt (vessla) i trampsax måtte upphävas.

Utskottet hemställde

1) att riksdagen i anledning av förevarande proposition måtte förklara, att, med vissa av utskottet angivna undantag, från riksdagens sida icke något vore att erinra mot de i statsrådsprotokollet intagna grunderna för bestämmelser i fråga om användande av sax för fångande av djur; samt

2) att de i ämnet väckta motionerna, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet under punkten 1 hemställt, ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Häremot hade herr *Ericson* i Funäsdalen reserverat sig.

Utskottets hemställan föredrogs, varefter

Herr Ericson i Funäsdalen yttrade: Herr talman, mina herrar! Den föreliggande frågan är av mycket gammalt datum, och det har talats mycket i densamma här i riksdagen.

Ang. användande av sax för fångande av djur. (Forts.)

Vid frågans bedömande ur djurskyddssynpunkt äro meningarna mycket delade. Man har naturligtvis anlagt djurskyddssynpunkten, därför att man fått den uppfattningen, att djurfångts med sax varit något särdeles grymt och från mänsklig synpunkt oberättigat. Det var naturligtvis just den synpunkten som lades på saken, då riksdagen för åtskilliga år sedan uttalade sig för ett förbud, vilket uttalande sedan föranledde Kungl. Maj:ts beslut.

Nu har emellertid Kungl. Maj:t efter åtskilliga utredningar och efter påstötningar från än det ena än det andra hållet ansett sig föranlåten återkomma till riksdagen med förslag om, att saxfångst återigen skall medgivas. Vi förstå, att det naturligtvis icke är utan vägande skäl Kungl. Maj:t tagit detta steg.

Om jag skulle gå in på frågan, huruvida saxfångst verkligen är ett sådant grovt djurplågeri, som allmänheten föreställer sig, så måste jag medgiva att den naturligtvis är ett djurplågeri, men den är ingalunda av den beskaffenheten, att den ej har samma fog för sig som de andra använda sätten att hålla de rovdjur tillbaka, som oundgängligen måste hållas tillbaka. När därtill kommer att de andra metoderna visat sig otillräckliga, är det naturligt, att man måste fråga sig hur det förhåller sig med alla de olika metoderna.

Jag tror, att man kan vara överens om att de rovdjur, som det här närmast gäller, ändå äro de största djurplågare, som vi kunna tänka oss. De flesta av oss äro ju inte så synnerligen hemma på området och hava kanhända aldrig varit i tillfälle att t. ex. se, hur rävarna, vilka det här i det allra främsta rummet gäller, behandla sina offer. Men vi torde väl ändå något känna rovdjurets sätt att gå tillväga vid sin jakt. Åtminstone känna vi det vanligaste av våra rovdjur, det som vi ha tämligen lätt att studera, nämligen katten. Jag tror inte, att någon av herrarna ha lust att försvara det sätt, på vilket katten dödar sina offer, eller påstå att detta sätt är mildare än saxfångsten. Nu tillhöra råttorna visserligen icke den kategori av djur, för vilkas tillfångatagande saxfångst är direkt förbjuden. Men det torde egentligen ingen ha tänkt på. Men det synes mig som även råttors fångande med sax enligt den kungl. förordningen torde falla under ifrågavarande bestämmelse. Detta gällde katten. Gå vi sedan över till de andra rovdjuren för att undersöka, om de i sina metoder äro mildare än denna, så skola vi nog finna, att dessa inte heller äro så angelägna om att så fort som möjligt döda offret. Man finner överallt samma egenskap, att rovdjuret vill leka med offret. Huru stort djurplågeri är det icke när t. ex. räven får tag i en fågelunge. Han dödar den icke så smärtfritt som möjligt utan överlämnar den till sina ungar, för att de skola leka med det halvdöda djuret. Det är väl ändå något som vi böra tänka på, när vi tala om djurskydd och humanitet. Nu invänder man häremot, att sådan är naturens ordning. Det är rovdjurens sätt enligt deras natur. Jag skall medgiva det, men jag vill på samma gång säga, att det är vår skyldighet som människor att söka undvika så mycket djurplågeri även på detta område som möjligt Det kan, så-

Ang. användande av sax för fångande av djur. (Forts.)

vitt jag förstår, icke ske på annat sätt än genom utrotande av just de plågoandar, som på nämnt sätt plåga och pina andra djur.

Om vi nu skola bedöma de fångstmetoder, som vi använda för att fånga djuren, så vill jag säga, att saxfångsten icke är omänskligare än andra metoder. Giftet skall jag icke tala om. Det torde väl ingen kunna påstå, att det kan ersätta saxfångsten, och dess användning torde nog även vara ett stort djurplågeri. Sedan komma vi till jakten. Jag lämnar då ur räkningen den jakt, som kan användas i Södra Sverige, jakt för hund. När det gäller Norrland, få vi väl vara ense om att den i allmänhet ej är användbar. Men hur går det då till vid jakt där uppe? Det är inte så ovanligt att man skjuter räv på bete; man lägger ut åtel, som räven lockas fram till och så skjutes han. Detta måste, åtminstone i de flesta fall, ske på natten. Hur skicklig skytt man än är, så förstå herrarna, att det är ganska svårt att med ett enda skott avliva en räv, särskilt i mörkret; och även om man använder hagel, är det icke lätt att åstadkomma en smärtfri död, utan det vanliga är, att räven blir sårad och att jägaren sedan, när det blir ljust, går efter honom och, ifall det inte snöat och spåren därigenom gått igen, finner honom och ger honom tillräckligt för att han skall dö. Är nu det systemet bättre än saxfångst?

Nu ha vi den andra metoden att förfölja räven och skjuta honom. Nu är det emellertid inte så vanligt, att folk lär sig skjuta med kula. Men även om man antager, att denna färdighet skulle bliva mera allmän, tror jag att den jaktmetoden icke är riktigt effektiv. Man måste komma på mycket nära håll för att kunna träffa en räv ordentligt, men det är ganska sällan det lyckas, utan man får nog nöja sig med ett avstånd på 200—150 meter. Huru många av våra jägare äro så säkra skyttar, att de på det avståndet med ett skott kunna förpassa en räv till de sälla jaktmarkerna?

Om jag skall försöka skjuta en räv och träffa honom i hjärnan, lyckas det ofta ej, utan jag träffar honom kanske i andra delar av huvudet i bästa fall, och säkerligen kommer han icke att dö den smärtfria död, som vi önska honom. Jag träffade för några dagar sedan en av kammarens ärade ledamöter. Denne omtalade, att han en dag hade mött en räv på en skogsväg. Räven var så illa medtagen, att han icke kunde komma undan och blev snart ihjälslagen. Det befanns, att båda underkäkarna voro avskjutna. Det var naturligtvis ett sådant fall, där jägaren försökt skjuta djuret, gjort så gott han kunnat, men icke träffat någon mera ömtålig del av huvudet. Vilka lidanden det arma djuret hade haft att utstå kan man lätt tänka sig.

Men vi hava ett sätt, som är ännu otrevligare, hageljakten, som är det vanligaste sättet nu för tiden. Hagel kommer till användning även vid rävjakt. Räven skjutes på ganska långt avstånd. Han träffas naturligtvis av en massa hagel, men det händer mycket, mycket sällan, att det blir en ögonblicklig död, utan räven blir sårad. Han blir icke ens så mycket sårad, att jägaren kan hinna upp honom och döda honom, utan han får lida den ena dagen efter den andra och springa omkring, tills han dör efter svåra plågor. Jag

Ang. användande av sax för fångande av djur. (Forts.)

vill omtala en liten episod. Jag var i tjänstgöring uppe vid norska gränsen. Under en vinter var det synnerligen gott om rävar. Det var en man, som sysslade med ripfångst. Han jagade och använde även snarfångst. Varenda dag kom han hem och berättade, att han skjutit på en eller två rävar, men under hela vintern lyckades han inte skjuta en enda. Det kan ju antagas, att han icke träffade alls, men det troligaste är väl ändå, att han träffade några, som då blevo blott skadskjutna. Det var dock en ganska van jägare, dock torde han väl inte ha varit synnerligen skicklig att skjuta räv, då han icke lyckades få någon. Men han hade även lagt ut rävsax. Nu är det icke ovanligt, att om räven en mycket kall natt råkar komma fast i saxen med ett ben, benet fryser nedanför den punkt där saxen kniper åt, till följd av blodomloppets hämmande. Benet blir naturligtvis is. Räven har icke känsel mer och biter eller gnager bort benet. Det är något som i det allmänna medvetandet anses vara mycket förskräckligt, men lidandet torde inte vara synnerligen stort, därför att benet är känslolöst. När nu vår jägare en morgon kommer till saxen, finner han där en räv, som håller på att gnaga av benet men likväl sitter fast. När jägaren nu skulle taga räven, ryckte denne sig loss ur saxen och satte av in i skogen. Jägaren, som hade en hund med sig, följde efter. Den utmattade räven upphanns snart, hunden angrep honom men räven bet sig fast i hundens ena ben. Jägaren kom så nära, att han kunde sätta bösspipan rätt inpå räven, men när han sköt, bommade han ändå. Då tog han och trampade med skidorna på räven, och satte bösspipan så nära djuret, att han måste träffa detsamma. Men han bommade i alla fall. Sådana jägare äro ju icke sällsynta. När en sådan kommer in på ett djur, får han en sådan jaktfeber, blir så darrhänt som en gammal utlevad gubbe och kan omöjligen träffa, hur nära han än har djuret.

När man nu känner till, att det tillgår på det viset i de allra flesta fall av jakt, kan man väl fråga sig, om ändå inte saxfångsten är bra mycket mera mänsklig än vilken som helst av de övriga metoderna. Vi hava vid jordbruksutskottets behandling av frågan haft åtskilliga saxar till påseende. Jag kan icke neka mig nöjet att visa några. Här ha vi en s. k. trampsax. Det är en av de kraftigaste saxar som användas. Man säger nu, att de äro synnerligen smärtsamma för djuren. Jag vågar dock bestrida detta, och man kan själv experimentera därvidlag. Var och en kan själv känna efter med fingrarna, om greppet är så smärtsamt att det blir något så förfärligt djurplågeri. Det är ju sant, att, när saxen slår till, det nog gör litet ont. Jag vill dock åter betona, att detta är en av de kraftigaste saxarna. Jag vill tala om, att när vi hemma voro småpojkar, fingo vi av en granne låna en sådan här sax. Vi skulle gillra den för att fånga skator. Som småpojkar i allmänhet voro vi just inte djurskyddsvänliga; varför skatorna skulle fångas, det kommer jag inte ihåg. Skatorna redde sig emellertid ganska gott, men vad som fick sitta emellan ibland, det var våra fingrar. Inte var det någon njutning att få dem in i saxen, men mina fingrar äro tämligen väl i behåll, och man kan nog icke påstå, att det är ett så förskräckligt lidande, som åstadkommes genom sådana saxar.

Ang. användande av sax för fångande av djur. (Forts.)

Om jag nödgas välja mellan olika slag av djurplågeri, så måste jag säga, att jag föredrager saxen bra mycket framför de andra metoder, som användas. När vi nu därtill knappast kunna undvika att se särskilt rävarnas oerhörda tillväxt, står det klart för oss att något måste åtgöras, och då måste jag utan betänkande vara med om att tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag.

Men jag har omöjligen kunnat gå med på Kungl. Maj:ts och utskottets förslag i ett annat avseende, nämligen i vad som rör sax för vargfångst. Man skulle enligt förslaget bibehålla den urmodiga metoden att använda sax med tandade skalmar. En sådan sax med tänder, som hugga in i köttet, tror jag ingen av oss har lust att sätta fingrarna i. Och jag tror även, att det är ett mycket meningslöst djurplågeri, som på detta sätt åstadkommes. Att vargen kan lyckas taga sig ur en vanlig sax, om den är tillräckligt stor och stark, tror jag icke på. Men varför har man då kommit till den uppfattningen, att han gör det? Det är naturligtvis därför, att en vargsax helt naturligt icke kan läggas ut i närheten av människobostäder eller bebodda orter, utan den blir vanligen lagd långt borta i skogarna eller i fjällen. Då blir vargen sittande i saxen kanske flera dagar och enligt den förklaring jag nyss lämnade, så inträffar det, att när benet eller foten blir tilltryckt av saxen, fryser den nedanför och vargen biter då bort den frusna delen och kommer på så sätt lös. Därför har man kommit till den uppfattningen, att dessa saxar icke kunna hålla fast vargarna.

Vidare har utskottet och först och främst Kungl. Maj:t med stöd av de sakkunniga — vilka skäl de sakkunniga anfört, står icke i den kungl. propositionen, och jag har icke heller ansett nödvändigt att taga reda därpå — föreslagit, att de små rovdjuren hermelin och vesslan, som vi ju känna mycket väl till i Norrland, icke skulle få fångas med sax. Jag har motionerat om, att även de skulle få göra det. Varför det icke skulle få ske, kan jag icke begripa. Om vi tänka på en sådan här vanlig sax och att den slår till en hermelin, så är det givet, att det blir en ögonblicklig död. Det kan alltså icke vara djurplågerisynpunkten, som här ligger bakom, utan det måste vara andra skäl, som tala för att icke taga med de små rovdjuren. Anser man kanske, att de äro oskadliga eller kanske till och med nyttiga, därför att de fånga råttor o. s. v.? Ja, det är ju många, som hålla före, att man icke skall döda en del rovdjur, därför att de hålla efter råttorna. Men jag håller före, att det är lika stort djurplågeri att pina råttorna som att pina andra djur. Ur djurskyddsvänlig synpunkt kan man således icke försvara den saken. Eller också kanske man tycker, att de där små djuren göra så liten skada eller ingen skada alls. Men jag skall be att få berätta ett par små historier, som kunna karakterisera, att man icke kan låta den där lille gynnaren leva precis som han vill. Han är visserligen skojfrisk, och man tycker det är nästan intressant att titta på honom. Jag kan ju nämna, att vi hade en gång en sådan där gynnare på min gård, som var nästan tam, och vi tyckte det var mycket lustigt att se på honom och vi tyckte icke, att han gjorde något ont. Men så hade min hustru köpt hem ett litet parti ärter — om det var fem

eller tio kilogram minns jag icke — och de där ärterna, som vi hade placerat i matboden, togo slut bra mycket hastigare än hon väntat. Men det var ju ingen, som fäste sig vid den saken. Lekatten blev naturligtvis icke misstänkt. Men något år efteråt skulle vi tömma en tunna i vilken förvarades gamla skor, som stod uppe på vinden i ett annat hus, och där fann man i skorna flera kilogram ärter. Då gick det upp ett ljus, att det var den där gynnaren, som stjäl allt vad han kan komma över, som varit framme och knyckt en stor del av våra ärter. Ja, det var ju icke någon skada skedd, men det finns andra episoder, som kan bli mindre trevliga.

Ang. användande av sax för fångande av djur. (Forts.)

I en av granngårdarna var det två familjer, som delade samma källare. Frun i den ena familjen hade fått hem en låda ägg på 500, och den andra hade nästan samtidigt fått hem en fjärding fisk. Båda två tyckte, att det gick mycket fort med dessa varor. De hade varit mycket goda vänner alltjämt förut, och ingen misstanke från något håll hade uppstått dem emellan, utan det var det allra lyckligaste förhållande. Men de började då att misstänka varandra för att icke vara riktigt ärliga. Det kunde ju ingen människa begripa, att äggen och fisken försvann så fort, utan att man tog så synnerligen mycket av dem. Men så en dag kom den ena frun ned i källaren och fann, att hennes fiskkagge var alldeles tom, men hon fann också på själva källargolvet två eller tre stora fiskar. Och när hon tittade efter närmare, fann hon också, att en fiskstjärt stack fram ur ett hål i stenmuren. Det är nämligen rätt stora hål i stenmurarna däruppe, ty de muras icke så noga. När hon så tittade närmare efter, så fann hon flera fiskar och även ägg. Hon förstod icke, hur det hängde ihop, men så gick hon in och talade om det för sin man, och så kom man på det klara med, att det var lekatten, som varit framme. Så resonerade de med den andra familjen, och det kom fram, att även deras ägg hade kommit bort. Den hade dragit bort alltsammans, en fjärding fisk och 500 ägg. Skadan var ju icke så synnerligen stor, men hade icke de stora fiskarna, som lekatten icke rådde på, varit i fjärdingen, kunde det ju lett till, att båda familjerna eller åtminstone fruarna misstänkt varandra för oärlighet, och det hade ju icke varit så trevligt. Man kan verkligen fråga, om icke en sådan prisse borde åläggas dödsstraff för ett sådant brott.

Jag har ännu en historia. Det var en handlande, som bl. a. sålde spik. Han märkte att spiken gick mycket hastigt åt i den ena lådan efter den andra. Han anade, att det var någon som stal. Men så var det en person, som kände till dessa lekattens ovanor, och han hittade på att knyta trådar från ett nystan i spikarna, och man fick därigenom tillfälle att följa trådarna, så att man hittade under en lada i en av granngårdarna stora massor av spik och även andra saker.

Det är ju klart, att mot sådana djur, om de äro aldrig så lustiga och trevliga att se på, måste man ibland ingripa. Annars bli de måhända litet för dyrbara. Och när man så tänker på, att saxarna äro av den beskaffenhet, att de nära nog ögonblickligen döda, då är det icke ur djurskyddssynpunkt något att invända mot deras användande här.

Ang. användande av sax för fångande av djur. (Forts.)

Så har jag också till sist föreslagit, att den bestämmelse, som ingår i den kungl. propositionen och även i utskottets förslag, att för att fånga djur med sax skulle erfordras länsstyrelsens tillstånd, skulle utgå. Det må jag verkligen också säga, att det betyder egentligen ingenting för själva djurfångsten, men det är, tycker jag, tämligen onödigt besvär både för dem, som skola söka tillståndet, och för länsstyrelsen, som skall lämna det. Och hur skulle det gestalta sig i praktiken? Jag tänker på min egen kommun med ett område av över 23 kvadratmil och grannkommunen, som tillhör samma landsfiskalsdistrikt, med 17 kvadratmil, alltså tillsammans 40 kvadratmil, och att man skulle på det området söka tillstånd. Då skall väl tillståndet tillstyrkas av landsfiskalen. Kan man verkligen begära, att han skall känna till de personer, som söka rättighet att fånga djur med sax på ett sådant stort område? Och det finns i andra norrländska län socknar med ända till 150 och 200 kvadratmils område. Då ställer sig frågan naturligtvis ännu svårare. Jag tycker sannerligen, att vi hellre skola söka få bort litet grand av de oerhört många lagar vi ha, när det visar sig, att de icke äro till det allra minsta gagn. Och det måste jag verkligen säga är fallet med denna bestämmelse.

Jag skall, herr talman, be att få yrka sådan ändring i utskottets utlåtande, att bestämmelsen om medgivande att använda tandad sax för fångst av järv och varg måtte utgå, så att det blir lika för dessa djur som för de andra. Men i övrigt instämmer jag med utskottet med det tillägget, att jag yrkar bifall till min motion om att hermelin och vessla upptagas bland de för saxfångst tillåtna djuren samt att länsstyrelsens tillstånd för sådan fångst icke erfordras.

Vidare anförde:

Herr Björck i Jönköping: Herr talman, mina herrar! De anmärkningar, som jag har att rikta mot det förslag, som här föreligger, sammanfalla icke med dem, som den siste ärade talaren framställt, utan avse ett annat område. Även jag skulle helst sett, att denna lag fått en annan avfattning på ett par punkter.

I den ena punkten har utskottets ärade ordförande redan varit vänlig att enskilt meddela mig, att efter vad utrönt blivit, ha farhågor, som kommit till uttryck beträffande formuleringen av denna paragraf, dess bättre varit ogrundade. Det har nämligen från fiskarhåll gjorts gällande, att de föreliggande bestämmelserna skulle komma att omöjliggöra ett fiske efter gädda med sax, som bedrives på många ställen med stor fördel. Då det här i paragrafen talas om djurfångst och gäddorna också äro djur, så är det ju ganska naturligt, att sådana farhågor uppkommit, och man har icke i första ögonblicket beaktat, att det här gäller jakstadgan *enbart* och icke fiskeristadgan.

Sedan kommer jag till en annan punkt och där måste jag säga, att det förslag, som föreligger, är alltför liberalt. När man medgiver rättighet att fånga rovfåglar med sax, visserligen icke med pålsax eller trampsax, utan med bulvansax, måste jag av humana grunder opponera mig. Enligt det föreliggande lagförslaget skulle sådan fångst

av vissa rovfåglar — och det uppräknas, vilka det är — vara medgiven dels under *hela året* i vissa delar av landet, nämligen sådana där man har hargårdar och fasanerier o. s. v., och dels i *hela landet* under *vintertid*.

Ang. användande av sax för fångande av djur. (Forts.)

Nu säges det visserligen, att detta tillstånd endast gäller de i 13 § i lagen om rätt till jakt omnämnda skadliga fåglar, d. v. s. örn, falk, berguv, duv- och sparvhök, korp och kråka. Men det är alldeles uppenbart, att, om man gillrar upp en sax, så står det icke något anslag på den, att det är tillträde endast för vissa fåglar och att andra skola avhålla sig därifrån, utan den slår blint allt, som kommer i beröring med den. Det kan ju vem som helst förstå. För säkerhets skull vill jag emellertid belägga vad jag sagt med statistik från vårt eget land och från Finland. En jaktförening har under fyra år haft ett femtiotal sådana saxar uppgillrade, i vilka fångats 547 fåglar. Däribland funnos tio tjädrar och orrar, en stor myckenhet av tornfalkar, dvärgfalkar och smärre ugglor, men mycket få av de hökar, man egentligen vill komma åt, duvhök och sparvhök. Saxen är alltså skäligen illusorisk som vapen i kampen mot dessa skadedjur. Alldeles samma erfarenhet har man kunnat göra i Finland, där man har en omfattande statistik avseende åren 1910—1913. Därunder fångades i sax 18,934 fåglar. Av dessa voro icke mindre än 1,717 ormvråkar, alltså fåglar, som äro direkt nyttiga för människan. Det var vidare nära 6,000 ugglor, som också måste betecknas som övervägande nyttiga djur. Det finns också möjlighet att i dessa saxar fånga sådana fåglar, som riksdagen varit angelägen om att skydda, t. ex. glador och kärrhökar.

Alla dessa fåglar utlämnas nu åt fångst med bulvansax, vilken enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle vara medgiven. Man finner icke några särskilda skäl anförda i statsrådsprotokollet för en sådan ordning, utan departementschefen inskränker sig att hänvisa till domänstyrelsens och vetenskapsakademiens utlåtanden.

Jag måste med bestämdhet hävda, att departementschefen här på ett onödigt sätt *offrat djurskyddsintresset för storgodsägareintresset*, ty det är ingenting annat än ett storgodsägareintresse att få bedriva fångst av rovfåglar på här ifrågavarande sätt. Det visar den undersökning, som igångsatts, och det framgår också av det förhållandet, att dessa saxar äro relativt nya redskap, som, efter vad som uppgivits för mig, införts från England så sent som för omkring 20 år sedan. För den bredare befolkningen har saxen däremot haft mycket liten betydelse. Gentemot detta *storgodsägareintresse*, kring vilket domänstyrelsen och vetenskapsakademien naturligt nog slagit vakt, måste jag sätta det *djurskyddsintresse*, som vunnit de i ärendet tillkallade *sakkunnigas enhälliga stöd*, då de ansett, att sådan fångst av rovfåglar med sax icke borde vara tillåten. Det är också anmärkningsvärt, att fågelsaxen sedan 1903 är förbjuden i England, det land, från vilket den kommit, och likaså att i det förslag till jaktstadga, som nu föreligger i Danmark, den också avvisats såsom ett onödigt inhumant fångstredskap.

Nu säger man, att Kungl. Maj:ts förslag förutsätter, att saxarna

Ang. användande av sax för fångande av djur. (Forts.)

vittjas varje dag. Det finns ett bestämt intresse för saxutsättaren, så snart det gäller däggdjuren, att vittja saxarna varje dag, därför att skinnet skall tillgodogöras, men i fråga om fåglar är förhållandet ett annat. Det säger sig för övrigt självt, att då samma djurgård samtidigt kan hava ända till ett 50-tal saxar igång, man knappast hinner med att vittja dem varje dag, och följden blir, att fåglarna ofta få sitta flera dagar och dö en kvalfull död. Jag har själv sett skildringar, vartill materialet är hämtat här från Sverige, att fåglar fastnat i saxar, som man gillrat upp i trädtopparna, och ramlat ned på huvudet och dragit saxen med sig och fått hänga så i flera dagar; insekter, gråsuggor hava angripit dem och börjat äta dem faktiskt bokstavligen levande. Jag har också hört anföras ett annat exempel. En berguv, som fastnat i en sådan sax, flög i väg med saxen, för att efter flera dagar anträffas insnärjd i saxen, alldeles utmärglad.

Det får inte förglömmas, att dessa bulvansaxar, på det ohyggligaste massakrera de fåglar, som fastna i dem. Så är t. ex. risken att benen klippas av mycket stor. Detta är dock grovt djurplågeri! Djuren kunna komma från saxen, men utan benens nedre del. Detta förefaller mig vara något, som riksdagen icke bör sanktionera.

Jag kommer alltså fram till att de humanitära skälen med synnerlig styrka tala för att dessa rovfågelssaxar böra förbjudas. Detta har av sakkunniga mycket klart och tydligt ådagalagts och deras ståndpunkt finnes även refererad i propositionen. Jag har i det föregående, sökt i största korthet och anspråkslöshet framhålla de vådor, som användandet av detta slags redskap ur denna synpunkt medför.

Vidare måste man uppmärksamma, att saxarna verka fullkomligt blint, att sålunda fåglar av alla möjliga slag råka i dem och bliva fångade. Och slutligen gäller, att tillsynen av dessa saxar, såsom nämnts, försummas och med nödvändighet måste komma att försummas.

Och vad beträffar frågan, att man skulle nödvändigtvis behöva dem, vill jag bestrida, att så är förhållandet. Som jag redan betonat gäller det här ett godsägareintresse, och godsägarna äro utrustade med skogvaktare, som mycket väl kunna hålla efter de duvhökar, som eventuellt vilja komma åt villebrådet. Det finns vidare ett annat, beprövat redskap, hökburen, som är humant och som kan med fördel ersätta saxen.

På grund av vad jag här tillåtit mig anföra, kan jag, herr talman, icke se, att det föreligger någon anledning för riksdagen att godkänna den grundsats, Kungl. Maj:t här underställt riksdagens prövning, utan nödgas hemställa, att den ifrågavarande delen av motiveringen utgår, sålunda det mellersta stycket på sid. 18 från och med »samt att sax», till och med »omfattningen». Med denna ändring i motiveringen yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr Molin i Aspa: Herr talman, mina herrar! Fastän jag icke tillhör det utskott, som behandlat denna fråga och delvis är förekommen av den näst föregående talaren, vill jag ändå säga

några ord, eftersom jag sysslat med dessa spörsmål. Min far var jägare, och som pojke hade jag tillfälle att vara med honom på jakt.

Ang. användande av sax för fångande av djur. (Forts.)

Det är ju här fråga om att söka oskadliggöra räven, ett rovdjur, som vi skola utrota, men frågan är, på vad sätt detta skall ske, om det skall ske på ett mänskligt eller på ett omänskligt sätt. Mig förefaller det, att, om vi skulle gå med på detta uttalande, som återfinnes på sid. 17 i utskottsutlåtandet och som börjar med »Sax må ej användas» och slutar med »Gillrad sax skall vittjas minst en gång varje dygn», så komma vi att besluta något, som strider mot strafflagen 18 kap. 16 §, där det sägs, att, »den, som visar uppenbar grymhet mot djur, skall straffas med böter och, om det är fråga om svårare förseelser, med fängelse upp till sex månader. Då frågar man sig, var går gränsen mellan djurplågeri och icke djurplågeri. Jag ser saken från humanitär synpunkt och kan icke finna några bärande skäl, som tala för att riksdagen skall gå med på det förslag som här föreligger.

Vad först räven beträffar, så framhöll den förste ärade talaren, att det icke är så lätt att skjuta räven i mörker. Jag vill säga, att i mitt hem användes aldrig sax utan jakt med hund och åtel på vintern. Det brukar icke vara så svårt att träffa bytet, när det var snöljust eller månsken. Men det gäller att locka räven till platsen genom att lägga ut bete, avskräde eller något annat lämpligt, så att han vänjer sig att gå dit. När räven så väntas dit, väljer man någon undangömd plats, och sätter sig där med bössan. Det brukar gå ganska lätt att träffa räven, när han stannar på betet. Det är icke så, som en föregående talare sade i början av debatten, att man härvid sårar honom så ofta, utan i de flesta fall brukar man träffa ganska bra. I min hemtrakt Aspa, förekommer mest rävjakt med åtel. Trädgårdsmästaren har varenda vinter legat ute i ladugården och fällt många rävar. Där är man rent av rädd om räven, därför att skinnet är så åstundat. Jag har aldrig hört talas om, att någon där i trakten begagnat sax. Det kan ju hända, att förhållandena i Norrland äro olika mot våra förhållanden där, men jag tror icke, att de äro sådana, att man där icke skulle kunna taga räv med hjälp av hund och andra hjälpmedel än sax. Man skall döda, men *döda kvickt* och *icke pina djuren*. Därtill hava vi icke någon mänsklig eller gudomlig rätt, utan vi skola som sagt försöka att förfara mänskligt även i detta fall.

Vad höken angår, så vet jag, att den förekommer ganska mycket i våra skogar och gör stor skada på hönsen i hönsgårdarna. Det har nu framhållits, att man skulle få använda sax i närheten av hönsgårdar, men även andra djur kunna fastna i saxarna. Höken håller till i skogarna i regel långt från människoboningarna och bygger bo i stora risiga träd. När jag var pojke, var jag många gånger uppe i dessa träd för att kasta ned hökungar. Vi brukade låta hökhonan vara i fred, tills ungarna voro kläckta, och sedan fingo vi pojkar tillsägelse att gå upp och kasta ned hökungarna och döda

Ang. användande av sax för fångande av djur. (Forts.)

dem, varvid min far stannade i närheten på lagom skotthåll, och när hanen och honan kommo för att söka sina ungar, fällde han dem med ett säkert skott. Det var icke något djurplågeri. Det var ett mycket bra och effektivt sätt.

Om man skall få använda sax, så borde man ju även få använda snaror, giller och andra gamla tortyrredskap, som man för länge sedan lagt bort. Jag tror icke, att det finns anledning att gå tillbaka till dessa äldre tiders sätt. Det finns i alla fall möjlighet att oskadliggöra rovdjuren på annat sätt.

Alltså kan jag icke tillstyrka bifall till utskottets hemställan, utan jag måste yrka avslag, huvudsakligen av humanitära och djurskyddsvänliga skäl.

Herr talman, jag yrkar alltså avslag på utskottets förslag.

Herr Edberg: Herr talman, mina herrar! Eftersom jag är motionär i denna fråga skall jag be att få taga kammarens tid i anspråk en liten stund.

När jag hört herr Molins i Aspa anförande, kunde det tyckas, som om mitt hjärta bort värmas mycket, men jag har såsom praktisk fångstman i skogarna lärt mig känna räven och hans framfart. Jag har jagat räv med hund och försökt utrota den, men jag har tyvärr icke lyckats. En gång hade jag lagt mig i ladugården och skulle försöka skjuta räv efter samma anvisningar, som herr Molin nu lämnat. Det kom mycket riktigt, som jag trodde, en räv, men när jag skjutit, visade det sig, att det var en hund, och jag måste naturligtvis springa ut och döda hunden med det första, men från den dagen slutade jag upp att skjuta räv från ladugården.

Sedan jag motionerat i ärendet förra året, har jag fått mottaga en massa skrivelser från skogstjänstemän med tacksamhetsbetygelser. Det är en hel del, som relaterat, vad de sett av rävens framfart i skogarna. Det var bl. a. en som skrev, att när han en dag hade skogsgöromål i kanten av en myr, kom där en räv knogande på myren och bar något under hakan. Detta gjorde, att skogstjänstemannen skrek till åt räven. Han såg då, att räven tappade något, och när han gick dit, fann han, att det var två fåglar och en harunge. En annan skrev något liknande, och vid detta tillfälle var det två fågelungar som räven bar. Alltså se vi, att räven gör stor skada på småvilt i skogarna. Det skulle ju vara gott och väl, om man kunde taga räven på annat sätt än med sax, men tyvärr går det icke enligt mitt förmenande.

Det har ju framhållits, att man skall vara så öm mot räven och att man därför icke skall gå med på utskottets utlåtande. Men låt oss tänka på hur räven själv bär sig åt med det villebråd han fångar. När rävungarna äro små, bär räven sitt byte till lyan, fåglar och harungar till hälften vid liv, för att hans ungar skola leka med dem och lära sig taga bytet. Det är väl också djurplågeri. Om räven på våren hittar en fågelkull, tar han modern, och fågelungarna krypa in i bergsskrevorna och få långsamt pinas ihjäl. Räven

Ang. användande av sax för fångande av djur. (Forts.)

får sitt byte, men det är icke sagt, att han kommer tillbaka och letar efter fågelungarna, utan de få helt säkert plågas ihjäl.

Det har av en föregående talare belysts, hur lekatten bär sig åt, när han tager sitt byte. Jag skall också anföra ett par fall; jag skulle kunna nämna flera, men jag skall inskränka mig till blott två. Vid ett tillfälle gick jag i skogen och hörde, att det var en fågel, som hade ett skärande läte. Jag gick dit för att se efter. Det var en lekatt, som skulle till att anfalla ett ripbo. Ripan hade 7 ägg. Jag skrämde lekatten därifrån och försökte ställa ut skydd för fågelboet, så att riphonan skulle få ha kvar sina ägg, men när jag kom tillbaka, voro äggen borta. Lekatten hade naturligtvis plockat bort dem. Vid ett annat tillfälle hände det, när jag var ute och gick hemma på mina ägor, att jag fick se en mycket lång strimma i snön utefter en sträcka av 450 meter — jag stegade upp den sedan — och jag följde spåret och fann, att en lekatt fått tag i en rapphöna och ätit upp den nästan hel. Lekatten hade således vågat sig på en så pass stor fågel. Då förstå vi, att lekatten kan göra stor skada genom att taga fågelägg och småvilt i våra skogar.

Jag skall emellertid icke uppehålla kammarens tid längre, ehuru jag skulle kunna angiva en hel mängd sådana fall, där både räv och lekatt gjort kolossalt stor skada. Jag skall sluta med att be att få yrka bifall till herr Ericsons i Funäsdalen yrkande.

Herr vice talmannen H a m i l t o n: Herrarna ha hört av de talare, som nyss haft ordet, hur olika meningarna äro med avseende å användandet av sax vid fångst av rovdjur. Den ene har sagt, att det är vida större djurplågeri, när en jägare sårar ett djur än när ett sådant blir fångat i sax. Den andre har framhållit, hurusom rovdjuren själva plåga andra oskyldiga djur, och att det således är ett djurskyddsvänligt företag att förgöra rovdjuren, på vad sätt det än må vara. Man har också framhållit, att fångst med sax är något grymt. Jag för min del har den uppfattningen, att man skall söka så litet som möjligt plåga djuren, men fall kunna inträffa, då sax måste användas. Det bör emellertid då ske på ett sådant sätt, att djurplågeriet inskränkes till det allra minsta möjliga. Vi ha för vår del inom utskottet sökt att bilda oss ett omdöme i denna fråga, och vi ha lagt till grund därför vad de sakkunniga yttrat och även vad som anföres i den kungl. propositionen. Vi ha icke vågat vidtaga någon väsentlig förändring i densamma.

Jag tror nog, att herr Björck gjorde sig saker till rätt stora överdrifter i sitt anförande. Han framhöll först, att enligt statistiken en stor del oskyldiga djur fångas i sax. Det är mycket riktigt, men i vilken sorts sax? Jo, blott i trampsax. Jag tror icke, att någon duva, orre, eller några andra dylika djur slå ned på en sax med bulvan, ty de ha intet intresse av att fånga andra djur. Enligt Kungl. Maj:ts förslag är trampsax förbjuden och allenast sax med bulvan tillåten.

Vidare framhöll herr Björck, att det hade hänt, att djuret fått

Ang. användande av sax för fångande av djur. (Forts.)

hänga i saxen under lång tid. Enligt Kungl. Maj:ts och utskottets förslag skall saxen vittjas varje dygn, och endast de få använda sax, som fått tillstånd av Konungens befallningshavande. Meningen är, att Konungens befallningshavande icke skall lämna tillstånd därtill åt annat än tillförlitligt folk i detta avseende. Vidare har rättigheten att använda sax för rovfåglar inskränkts så till vida, att det endast får ske vid hönsgårdar, fasanerier och hargårdar, och det är ju att antaga, att, då dessa äro belägna i närheten av boningsplats, gårdsfolket alltid är tillstädes, när ett djur råkar komma i saxen, och sålunda kommer djuret att sitta i saxen så kort tid som möjligt. Herr Björck nämnde, att detta var ett godsägarintresse. Ja, möjligen vad beträffar fasanerier och hargårdar; sådana finnas väl endast på större egendomar. Men vad hönsgårdar beträffar, så tror jag, att varje lantman har en dylik gård.

Man har försökt att begränsa användningen av sax till sådana fall, då man tror, att djurplågeriet blir åtminstone högst ringa, och man har omgärdat denna tillåtelse med bestämmelser, som äro rätt stränga. Herr Ericson i Funäsdalen har yrkat, att sax skall få användas vid fångst av hermelin och vessla. Utskottet har icke kunnat biträda hans motion härvidlag, enär de sakkunniga ansett, att vesslan icke är ett sådant skadedjur, att man bör få tillgripa sådana medel att fånga den med. Vesslan är för övrigt ett litet djur. Vidare yrkade herr Ericson, att länsstyrelsens tillstånd icke skulle vara erforderligt för användande av sax. Utskottet ansåg det emellertid vara av stor vikt, att endast folk, som man kan antaga icke kommer att missbruka detta redskap, skall få tillstånd att använda det, och att således Konungens befallningshavande bör pröva i varje fall, huruvida rättighet att använda sax skall komma i fråga. Slutligen yrkade herr Ericson, att tandade saxar icke skulle få användas för varg. Man har emellertid ansett, att vargen, som är ett svårt skadedjur i norra Sverige, icke säkert skall stanna i en icke tandad sax, och därför vågade icke utskottet härvidlag frånträda Kungl. Maj:ts förslag.

I ett avseende har utskottet gått längre än Kungl. Maj:t, nämligen beträffande medgivandet, att räv skall få fångas i sax icke allenast i Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län utan i hela Sverige, och detta beror på de upplysningar, som kommit till utskottet, att räven varit synnerligen svår för tamdjuren även i övriga delar av vårt land och att det varit svårt att fånga honom på annat sätt än med sax. Men utskottet har även framhållit, att innan denna tillåtelse medgives, bör man se till att få saxar, som äro så litet plågsamma för djuren som möjligt.

Jag tror, att vi i utskottet sökt tillmötesgå de berättigade fordringarna att få använda sax, men icke gått längre än som är nödvändigt, och att vi även sökt att få sådana bestämmelser, som göra, att djurplågeri undvikes. Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Björck i Jönköping: Blott ett par ord med anledning

av vad utskottets ärade ordförande yttrade angående skillnaden mellan trampsax och bulvansax! Jag tror icke, att skillnaden är så stor, som den ärade talaren vill göra gällande, då det *väsentliga* i denna skillnad är lockbetet, men icke sättet att verka. Utskottets ordförande kringgick fullständigt de humanitära synpunkterna. Jag försökte nyss med att sätta in en blyertspenna i en av saxarna här, och den krossades totalt. Då förstår man kanske hur mycket det blir kvar av en fågelextremitet, sedan saxen slagit igen!

Ang. användande av sax för fångande av djur. (Forts.)

Sedan sade den siste talaren, att det icke är så farligt med denna sak och att jag överdriver, ty Kungl. Maj:t har sett till, att vissa garantier finnas för att fåglarna icke skola plågas onödigt länge. Ja, saxarna *skola* vittjas varje dygn, men vad har herr Hamilton för garanti för att detta *verkligen sker?* Saxarna placeras ute i skogen, och det finnes intet privat intresse hos den enskilde att verkligen se till, att de bli vittjade. Ett sådant intresse finnes, när det gäller skinndjur men icke i fråga om fåglar. Garantien är sålunda ineffektiv, och det är bland annat av denna anledning, som jag opponerat mig mot fångstsättet.

Sedan säger greve Hamilton, att det icke rör sig uteslutande om ett *gods*ägarintresse, utan också om ett *höns*ägarintresse. Men jag betvivlar, att det skall bli herr Hamilton möjligt att påvisa att hönsägare i gemen äro utrustade med dessa pinoredskap. Anställa vi en räkning av antalet fångstsaxar, skola vi nog finna, att övervägande antalet finnes i Malmöhus län och kanske det största antalet på Skabersjö gods, dit dessa saxar först kommo från England för 20 år sedan.

Även efter vad den siste talaren haft att anföra till förmån för användning av sax, måste jag för min del vidhålla, att saxen är både ett onödigt grymt och ett onödigt redskap. Om ett djur råkar in i en sådan sax och skalmarna slå till, så fördärvas vävnaderna, blodtillförseln hämmas och det inträder kallbrand. Jag tror också, att man måste giva herr Ericson i Funäsdalen rätt däri, att det vore lyckligt, om åtminstone de tandade saxarna kunde undvikas i svensk lagstiftning.

Jag ber alltså, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande om att den punkt i utskottsbetänkandet, som avser tillstånd att använda sax vid fågelfångst, måtte utgå.

Herr vice talmannen H a m i l t o n: Herr talman! Jag vill icke påstå, att jag är fackman på detta område, men jag tror mig kunna säga, att den siste aktade talaren icke heller är det. En fackman på området viskade nyss till mig, att när det är fråga om bulvansax, fångas icke rovfåglarna med benen, utan när de slå ned för att taga djuret, fångas de med kroppen och bli fort ihjälslagna.

Herr Björck framhöll också, att saxarna användas långt ute i skogarna, där det icke fanns säkerhet för att de vittjades en gång i dygnet. Men saxar få allenast finnas vid hönsgårdar, hargårdar och fasanerier, och jag antager, att dessa inrättningar icke ligga långt

Ang. användande av sax för fångande av djur. (Forts.)

ute i skogarna utan i närheten av människoboningar, så att jag förmodar, att det är mycket lätt att få saxarna vitjade, och då blir djurplågeriet icke så stort.

Frågan gäller naturligtvis, huruvida man skall vidtaga någon åtgärd för att rovfåglarna icke alltför mycket skola taga överhand och förstöra tamdjuren och nyttigt vilt. Det är detta, frågan gäller, men det gäller naturligtvis också att icke gå längre än som är nödvändigt för att icke oskäligt plåga djuren.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) bifall till det av herr Ericson i Funäsdalen under överläggningen framställda yrkandet, 3:o) bifall till det av herr Björck i Jönköping gjorda yrkandet samt 4:o) bifall till det yrkande, som framställts av herr Molin i Aspa; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förstnämnda propositionen. Votering begärdes emellertid, varför herr talmannen för bestämmande av kontraproposition ånyo upptog de återstående propositionerna, av vilka herr talmannen fann den under 3:o) angivna nu hava flertalets röster för sig. Men även härom begärdes votering, i anledning varav och sedan till kontraproposition i voteringen om kontraproposition antagits den under 2:o) angivna propositionen, först uppsattes, justerades och anslogs en så lydande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren till kontraproposition i huvudvoteringen angående jordbruksutskottets utlåtande nr 47 antager det av herr Björck i Jönköping under överläggningen framställda yrkandet, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraproposition i nämnda votering antagit herr Ericsons i Funäsdalen yrkande.

Omröstningen enligt denna voteringsproposition utvisade 84 ja mot 68 nej, vadan propositionen för huvudvoteringen erhöll följande av kammaren nu godkända lydelse:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 47, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av herr Björck i Jönköping under överläggningen framställda yrkandet.

Huvudvoteringen utföll med 82 ja mot 71 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 13.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtande, nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppförande av ny överläkarbostad vid Göteborgs hospital;

bevillningsutskottets betänkande, nr 23, i anledning av väckta motioner om åvägabringande av utredning och förslag beträffande ändring i sättet för kommuns medverkan vid avgörande av ärenden, som röra handeln med rusdrycker;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 28, angående vissa framställningar rörande pensioner och understöd;

nr 29, angående vissa framställningar rörande elfte huvudtiteln, innefattande anslagen till pensions- och indragningsstaterna;

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dels årliga understöd åt änkor och barn efter vissa befattningshavare vid tullverket, dels ock tilläggspension åt överinspektoren J. H. Lindquist;

nr 31, i anledning av väckt motion om gratifikation åt vaktmästaren hos riksdagens andra kammare Edvard Harder Anderssons änka; och

nr 32, angående försäljning av och prenumeration å riksdagstrycket från och med år 1921;

första lagutskottets utlåtande, nr 27, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ny giftermålsbalk m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 11, angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egendomar, punkt 6;

nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat för vissa byggnadsarbeten vid statens skogsskolor;

nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disponerande av 1919 års avkastning av statens hästavelsfond;

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till ökade kostnader för dagtraktamenten under år 1920 för vissa under jordbruksdepartementet hörande statsinstitutioner och tjänstemän;

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avtal om inköp av bränntorv för statens räkning;

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lönereglering för länsveterinärer jämte två i ämnet väckta motioner:

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade villkor för lån från täckdikningslånefonden m. m., jämte två i ämnet väckta motioner; och

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till anordnande av en allmän jordbruksräkning;

andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 7, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående införande av koncessionssystem å teaterverksamhetens område; och

nr 8, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående införande av ett klarare och mer begripligt lagspråk;

andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 15, i anledning av första kammarens beslut rörande en inom nämnda kammare väckt motion angående åtgärder för åstadkommande av ett verksamt utrotningskrig mot bostadsohyra; och

nr 16, i anledning av dels i andra kammaren väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om äktenskapsbildningens befrämjande genom statens medverkan, dels första kammarens beslut rörande inom denna kammare väckt motion angående samma ärende;

andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 8, i anledning av första kammarens beslut över dess andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 17 i anledning av väckt motion om vidtagande av åtgärder för beredande av bättre bostäder åt befolkningen i övre Norrland; och

nr 9, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående åläggande för arbetsgivare att avfordra okända arbetare åldersbevis; samt

andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, nr 7, i anledning av en inom första kammaren väckt motion om åvägabringande av utredning och förslag rörande en mer rationell och givande skötsel av fisket i Sveriges insjöar och östra skärgård.

§ 14.

Justerades protokollsutdrag.

§ 15.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr	*Hedin*	under	8	dagar	fr. o. m.	den	15	april,
»	*Olsson* i Golvvasta	»	4	»	»	»	15	»
»	*Ander*	»	8	»	»	»	15	»
»	*Kant*	»	2	»	»	»	15	»
»	*von Sneidern*	»	3	»	»	»	16	» och
»	*Janson* i Kungsör	»	2	»	»	»	16	» .

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 5,2 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Stockholm 1920. **Kungl. Boktryckeriet,** P. A. Norstedt & Söner. *201528*